

Treball de fi de grau

Títol

Autor/a

Tutor/a

Departament

Grau

Tipus de TFG

Data

Full resum del TFG

Títol del Treball Fi de Grau:

Català:

Castellà:

Anglès:

Autor/a:

Tutor/a:

Curs:

Grau:

Paraules clau (mínim 3)

Català:

Castellà:

Anglès:

Resum del Treball Fi de Grau (extensió màxima 100 paraules)

Català:

Castellà:

Anglès:

AGRAÏMENTS

Agrair a tots i totes els que han brindat una ajuda immaterial per fer arribar a bon port aquest viatge. Als que han estat des del principi i fins al final, però també als que únicament han tret el cap, o el somriure. Al meu tutor, Xavier Giró, copilot d'aquest treball, per la confiança, l'autonomia, els consells i el coneixement aportat. A la meva família, per una ajuda inestimable, per alimentar les meves ànsies de convertir-me en l'home-ploma que defensava ser Flaubert, pels sopars a taula com a dosis imprescindibles de fugida, per encarrilar el camí quan es torçava i, sobretot, per aparèixer entre les ombres. I per foragitar-les.

Als amics, per aguantar l'inaguantable, per suportar que el que envoltava aquest treball es convertís en un monotema de conversa i per impulsar-me quan les forces minvaven. Al Jordi, per convertir-se en la meva ombra, per compartir infinites hores a biblioteques, hemeroteques i estudis. Al *Dave*, per la paciència, per ajudar a evadir-me i per no defallir en l'intent. A l'Iris, per la franquesa. A la *flaca*, per ser-hi. I sense voler-me oblidar de ningú, a tots els que m'han inspirat i han aportat un gra de sorra que s'ha acabat transformant en duna. Sense vosaltres, ni aquest treball ni el seu autor. Vostre el meu camí.

***“Mentre no aprenguem a furetejar la foscor
no sabrem escriure amb claredat”***

Joseba Sarrionandia

ÍNDIX

Introducció.....	8
1. Marc teòric.....	10
1.1 El conflicte del País Basc.....	10
1.1.1 Context històric.....	10
1.1.2 L'altra cara del conflicte.....	11
1.1.2.1 La “guerra bruta” contra ETA.....	12
1.1.2.2 Política penitenciària de dispersió.....	13
1.1.2.3 Tortures als presos.....	15
1.1.2.4 Condemnes a l'esquerra <i>abertzale</i>	18
1.1.3 Construcció de la pau.....	21
1.1.3.1 Negociacions.....	21
1.1.3.2 Resolució: fi de la violència.....	27
1.1.3.3 Reconciliació i reparació.....	30
1.1.3.3.1 Humanitzar els actors.....	33
2. Periodisme i conflictes.....	39
2.1 Anàlisi crítica de la cobertura del conflicte.....	39
2.1.1 Desequilibri de les fonts.....	41
2.1.2 Despolitització del conflicte i confrontació.....	42
2.1.3 Distorsió i judicis d'intencions.....	44
2.1.4 Reconeixement dels passos positius d'ETA.....	45
2.2 Reflexió deontològica del paper dels mitjans.....	46
2.3 Repensar el concepte ‘terrorisme’.....	48
2.3.1 Origen i definició del terme.....	50
2.3.2 Definicions d'autoritats lingüístiques.....	51
2.3.3 ‘Terrorisme’ segons l'ONU.....	53
2.3.4 Visions de diversos autors.....	54
2.3.5 Elements que defineixen la violència terrorista.....	56
2.3.6 Terrorisme d'Estat.....	57
2.3.7 Responsabilitat periodística.....	58
2.4 L'alternativa comunicativa: el Periodisme de Pau.....	59

3.	Presentació formal del projecte de recerca.....	65
3.1	Explicació del projecte.....	65
3.2	Metodologia.....	66
3.3	Plataforma de publicació.....	68
3.4	Viabilitat econòmica.....	69
3.5	Sèrie de reportatges.....	70
3.5.1	Primera peça periodística.....	70
3.5.1.1	Nucli de la qüestió.....	70
3.5.1.2	Context.....	71
3.5.1.3	Etiquetes.....	71
3.5.1.4	Plataforma de publicació.....	71
3.5.1.5	Disseny del reportatge.....	72
3.5.1.5.1	Titulació.....	72
3.5.1.5.2	Cos del text.....	73
3.5.2	Segona peça periodística.....	78
3.5.2.1	Nucli de la qüestió.....	78
3.5.2.2	Context.....	78
3.5.2.3	Etiquetes.....	79
3.5.2.4	Plataforma de publicació.....	79
3.5.2.5	Disseny del reportatge.....	80
3.5.2.5.1	Titulació.....	80
3.5.2.5.2	Cos del text.....	80
3.5.3	Tercera peça periodística.....	85
3.5.3.1	Nucli de la qüestió.....	85
3.5.3.2	Context.....	85
3.5.3.3	Etiquetes.....	85
3.5.3.4	Plataforma de publicació.....	86
3.5.3.5	Disseny del reportatge.....	86
3.5.3.5.1	Titulació.....	86
3.5.3.5.2	Cos del text.....	87
	BIBLIOGRAFIA.....	91
	ANNEXOS.....	97

INTRODUCCIÓ

El present Treball de Fi de Grau neix de la inquietud de conèixer una temàtica transcendental de l'àmbit polític de l'Estat espanyol des d'una perspectiva periodística. De fet, l'interès pel conflicte basc sempre ha estat substantiu, doncs el coneixement és una eina fonamental de transformació de la realitat social i la informació un instrument bàsic de contingència contra l'analfabetisme polític al que feia referència Bertolt Brecht.

Si bé la motivació inicial traça un perímetre sobre una matèria concreta, el treball es va delimitant a mesura que s'aprofundeix documentalment en la qüestió. Així, la inquietud evoluciona en unes pretensions bàsiques que s'acabaran manifestant en forma i contingut al present treball. En la definició definitiva hi convergeixen múltiples elements com la tendenciositat i legitimació de l'abús del poder que s'intueix en les informacions relacionades amb el conflicte basc, l'estigmatització demonitzant del col·lectiu de presos i ex-membres d'ETA, la desconexió de l'escenari polític actual, la manca de perspectiva històrica i la consecució d'un paradigma comunicatiu fortament influenciat pel Periodisme de Guerra.

El primer desenvolupament metodològic va consistir en l'elaboració d'un quadre sintètic que recollís els principals actors implicats en el conflicte, amb les pretensions de radiografiar objectivament la realitat, simplificar l'escenari polític i detectar aquells aspectes en què era necessari aprofundir (**ANNEX 1**). El quadre, que s'ha desenvolupat més exhaustivament en una segona taula (**ANNEX 2**), ha estat merament un esquema previ de partida que, amb la finalització del treball, ha demostrat estar desenfocat en alguns aspectes. A partir d'aquí, el present treball s'estructura en un marc teòric que traça una panoràmica general sobre elements substancials del conflicte del País Basc amb l'objectiu fonamental de crear una base documental i conceptual sobre la què sustentar el projecte periodístic d'elaboració de tres reportatges.

El treball, per tant, ha requerit d'un exhaustiu estudi de les teories comunicatives i conflictives que envolten la temàtica central, la confecció d'una metodologia molt rigorosa i una investigació analítica molt significativa. La immersió en la temàtica ha constituït, en tots els seus àmbits, un element fonamental. De fet, el treball de camp ha estat la base documental en què s'ha sostingut la planificació del projecte de recerca, objectiu final del TFG.

El marc teòric, a més de delimitar l'àrea d'estudi i de compondre el ciment documental del present treball, ha permès ampliar el marc conceptual i adquirir coneixements bàsics. En aquest sentit, s'han tractat múltiples eixos: en primera instància, el context històric del conflicte del

País Basc i aspectes transcendents d'una visió a vegades ignorada de la problemàtica. També els elements imprescindibles per a la construcció de la pau, ítem que compta amb el desgranatge d'aspectes substancials com les negociacions, la resolució –el fi de la violència– o la reconciliació de la societat basca.

Sota la premissa que els mitjans de comunicació són actors fonamentals en la creació de la realitat social i que, per tant, també han establert la percepció que la societat té sobre el conflicte basc, s'ha construït un apartat fonamental del treball. Així, s'ha elaborat una anàlisi crítica de la cobertura del conflicte –incidint sobre aspectes concrets com la despolitització del conflicte o la contribució dels mitjans a fomentar la confrontació entre els actors implicats–, una reflexió deontològica del paper dels mitjans, una introspecció crítica sobre l'ús i definició del terme 'terrorista' i el desenvolupament d'una alternativa comunicativa a l'actual paradigma comunicatiu: el Periodisme de Pau. De fet, el present document s'emmarca en aquesta dinàmica i pretén esdevenir un instrument constructiu dins el marc comú de la convivència.

Cal no perdre de vista, però, el propòsit primordial del treball: programar un projecte periodístic original que planifiqui l'elaboració de tres peces periodístiques. Els continguts giren al voltant d'una mateixa línia temàtica escassament tractada als mitjans de comunicació convencionals i, a més, comparteixen la pretensió de distanciar-se del discurs mediàtic dominant i d'oferir una perspectiva innovadora. Els reportatges planificats, alhora, ambicionen presentar-se des d'una perspectiva humanista i indagar potencialment en els nuclis de la qüestió manifestats, fet que suposarà la integració de nombroses fonts personals –que trenquin amb l'univers autoreferencial dels 'opinòlegs', ofereixin una panoràmica testimonial i punts de vista experts– i documentals.

La planificació del projecte es constituirà mitjançant el desenvolupament d'aspectes que dotin a la programació dels tres reportatges d'una viabilitat periodística real. Així, s'inclouran tots els processos i elements necessaris per confeccionar els continguts que giraran entorn d'un mateix objecte d'estudi, innovador per forma i contingut, però que es desenvoluparan en tres eixos narratius diferenciats: la humanització de presos i ex-membres d'ETA, la dissidència en el si de l'organització i l'anàlisi de l'actualitat política de l'esquerra *abertzale* dins d'una línia temporal contínua.

1. MARC TEÒRIC

1.1 El conflicte del País Basc

1.1.1 Context històric

Per entendre el conflicte del País Basc, resulta estrictament necessari comprendre l'abast des de les seves diferents dimensions i perspectives. No neix amb l'aparició d'Euskadi Ta Askatasuna (ETA), doncs tot i que la violència de l'organització condiciona i marca fortament el conflicte, situant-lo també dins d'un marc repressiu, l'origen es remunta al segle XIX. Un dels elements fonamentals és el nacionalisme gestat amb la pèrdua dels furs i les guerres carlistes de 1833-1839 i 1874-1876 que defensaven el reconeixement del poble basc com una entitat política autònoma. El no reconeixement dels drets propis va transcendir a una consciència social estesa que es va traslladar a una reivindicació política per la defensa de la llengua, la cultura i la identitat del poble basc.

“Caldria començar preguntant per què no plantegem la qüestió basca com un conflicte cultural la (re)mediació de la qual seria política. En puritat així podria plantejar-se, ja que subjau als nostres problemes polítics un substrat cultural, com ja succeïa en l'anterior enfrontament entre carlisme furista i comunitari i liberalisme estatal i individualista. Caldria, doncs, plantejar el conflicte com el xoc entre una visió basca tradicional i la seva corresponent revisió crítica espanyola, per la solució de la qual estaria disposada la política.” (Beriain i Fernández, 1999: 45)

Per tant, un primer pas fonamental és distingir entre els dos conflictes diferenciats –sovint entesos com a una sola unitat–: el de les identitats nacionals i culturals, i el violent –durant els anys d'activitat d'ETA, sorgit com a resposta a unes definides pretensions polítiques–. Dos realitats que cal separar a l'hora d'abordar-les políticament i moral (Bilbao, Etxeberria, Sáez i Vitoria, 2004). En la mateixa línia, resulta necessari replantejar i amplificar culturalment i política la qüestió del conflicte basc, dotant-lo de la complexitat que es mereix, doncs sovint es redueix o simplifica en excés.

“El conflicte del País Basc pot considerar-se un conflicte etnonacional de gran complexitat que presenta diferents dimensions (Gurr, 2000; Smith, 1933; Horowitz, 1985). El conflicte basc presenta una dimensió històrica, ja que s'han succeït diferents etapes on la disputa per la sobirania sobre els territoris bascs ha estat un element essencial (Apalategi, 1992, 2006). Així mateix, presenta una dimensió político-ideològica, a causa de la confrontació política entre les diferents corrents ideològiques

i polítiques que han sustentat els nacionalismes basc i espanyol. Una altra dimensió fonamental del conflicte basc és la seva vessant ètnico-cultural, essent el desenvolupament d'identitats col·lectives enfrontades un element central. Per altra banda, l'ús de la violència amb l'objectiu de sustentar el poder sobre els territoris bascos ha estat un element present en la història del País Basc tant el s. XIX com el s. XX. La manifestació contemporània del conflicte basc està vinculada a l'activitat armada d'ETA, component militar del Moviment d'Alliberament Nacional Basc.” (Alzate, Mínguez i Sánchez, 2014: 57)

Si bé el conflicte del País Basc no neix amb l'aparició d'ETA, sí que es veu fortament condicionat per la violència de l'organització i el marc repressiu gestat en l'àmbit territorial sobre el que aquesta actua. L'activitat armada de l'organització, creada el 1959, ha causat 839 víctimes mortals i s'ha saldat amb 84 segrests (Fisas, 2010). ETA, però, no es pot reduir únicament a dues xifres, sinó que cal valorar com ha influït la seva existència en la vida política i social de la societat, especialment la basca. Les amenaces de l'organització, per exemple, van provocar que 3.300 persones –professionals de les forces i cossos de seguretat de l'Estat, polítics, jutges o periodistes– haguessin de comptar amb un servei d'escorta per poder viure.

1.1.2 L'altra cara del conflicte

Creiem conèixer la realitat, però el que veritablement coneixem és la representació social que els mitjans de comunicació, influenciats per les lògiques polítiques i econòmiques dominants, realitzen sobre la realitat. Davant la percepció distorsionada¹, es considera necessari anomenar i tractar concisament algunes realitats un tant soterrades. En especial alguns episodis històrics que van passar desapercebuts per la ciutadania, atès que no van ser massa visibilitzats pels mitjans de comunicació hegemònics. És per tant, necessari, efectuar una breu radiografia de l'altra cara del conflicte, transitant per les qüestions més essencials.

¹ En posteriors apartats es desenvolupa exhaustivament la importància dels mitjans de comunicació en la percepció de la realitat, la significació del llenguatge, la influència de les lògiques dominants en el tractament dels conflictes i d'altres temàtiques relacionades amb el Periodisme.

1.1.2.1 La ‘guerra bruta’ contra ETA

El 1975 s’inicien les accions de grupuscles paramilitars d’extrema dreta contra moviments socials –fonamentalment dels definits ideològicament com a comunistes–, i bàsicament sobre ETA. La ‘guerra bruta’ es va impulsar originalment des del servei d’informació del règim franquista, el Seced, format “en la seva major part per guàrdies civils i algun inspector de policia, gent en general molt ben preparada, especialment en tècniques de seguiments, en els que mai eren detectats. Molts d’ells havien estat entrenats pel servei d’espionatge israelià, el cèlebre Mossad” (Vinader, 1999: 88). La ‘guerra bruta’, però, es va materialitzar durant la Transició en grups paramilitars com el *Batallón Vasco Español*, la *Triple A*, *Antiterrorismo ETA* o *Los guerreros de Cristo Rey*, que duïen a terme segrests, atemptats i assassinats contra persones sospitoses de pertànyer a ETA o membres propers al seu cercle polític o social.

El paramilitarisme i l’extrema dreta sumen, segons un informe de l’Oficina de Víctimes del Terrorisme del Govern Basc, encarregat pel Parlament Basc, 74 actes violents contra ETA, amb un balanç de 66 morts. “Els assassinats de *l’altre terrorisme* van ser reivindicats pels GAL (24), Batallón Vasco Español (18), la Triple A (8), Grupos Antiterroristas Españoles (6) i d’altres. Únicament en 17 casos es va arribar a una sentència ferma. La resta mai es va aclarir.”² Sobre la problemàtica encara existeix una nebulosa, doncs molts dels atemptats no es van investigar en el seu moment i, fins i tot, es van establir clars vincles entre alguns grupuscles i el poder polític estatal.

D’entre totes les accions atribuïdes al *Batallón Vasco Español*, el primer paramilitarisme exercit contra ETA, n’hi ha una que sobresurt significativament per damunt de les altres: l’assassinat d’un dels principals membres de l’organització, *Argala*. L’atemptat es va produir el 21 de desembre de 1978, amb la col·locació d’una bomba al cotxe del susdit, que havia estat fundador d’ETA-militar i el nom real del qual era José Miguel Beñarán Ordeñada (Giacopuzzi, 1992: 61). En produir-se el contacte de la clau, es va produir una explosió tan forta que les restes van sortir voltant en un radi de cent metres³ i va ocasionar la mort d’Argala.

Ja durant la democràcia parlamentària, a partir del 1983 començarà l’activitat dels Grups Antiterroristes d’Allibertament –en castellà *Grupos Antiterroristas de Liberación*–, els GAL. El grupuscle d’extrema dreta es van finançar amb els fons del Ministeri de l’Interior del Govern

² AIZPELOLEA, L. (21/03/2010). *Las otras víctimas*. El País. Recuperat de: http://elpais.com/diario/2010/03/21/domingo/1269147158_850215.html

³ ANGULO, J. (22/12/1978). “Argala”, dirigente de ETA, asesinado en Francia. El País. Recuperat de: http://elpais.com/diario/1978/12/22/espana/283129201_850215.html

d'Espanya. Segons investigacions, el poder polític sempre havia estat al corrent, i en ocasions còmplice, del paramilitarisme: "Juan Carles I sempre va estar al corrent de la guerra bruta que preparava el Seced per acabar amb ETA. Molt abans que apareguessin els GAL va llegir l'informe/proposta d'estratègia antiterrorista dirigit al Govern Suárez" (Martínez, 2008: 76).

Les primeres víctimes dels 'incontrolats' dels GAL, sorgits de les clavegueres de l'Estat, van ser els membres d'ETA José Antonio Lasa i José Ignacio Zabala, segrestats, torturats i, finalment assassinats⁴. "Van ser executats amb un tret de gràcia després de ser sotmesos als pitjors suplicis. Després els van enterrar en calç viva en una fossa que els havien fet cavar a ells mateixos" (Batista, 2015: 81). La identificació dels seus cadàvers, però, no es va produir fins dotze anys després, el 1995⁵. Aquest cas en concret va tenir un gran ressò mediàtic, social i polític.

1.1.2.2 Política penitenciària de dispersió

La política penitenciària de dispersió s'aplica a l'Estat espanyol a partir del 1978 (pre-dispersió) i contundentment a final dels anys vuitanta –concretament la primavera del 1989– per iniciativa del PSOE, aleshores liderat per Felipe González, i l'Estat Francès. Els dos principals gestors i artífexs van ser el director general de les Institucions Penitenciàries, Antoni Asunción, que després seria ministre de l'Interior, i l'aleshores ministre de Justícia Enrique Múgica⁶. La pràctica d'excepcionalitat es basa en la dispersió geogràfica dels presos etarras, sempre en el marc de la lluita antiterrorista. Tal política, per tant, comportava que els presos d'ETA podien estar empresonats a centres penitenciaris situats a centenars de quilòmetres de les seves residències o famílies. La iniciativa es va aprovar sota el pretext oficial d'una teòrica manca d'espais a les presons espanyoles, però sobre el paper es tractava d'un mecanisme per desestructurar l'organització i les xarxes de col·lectius de les persones empresonades, vèncer la resistència i "sostraure els presos d'una suposada coacció d'altres reclusos" (Rivera, 2005: 251).

⁴ VELEZ, N. (15/10/2013). *Lasa y Zabala: 30 años que la cal no ha borrado de la memoria*. Euskal Irrati Telebista. Recuperat de: <http://www.eitb.eus/es/noticias/politica/detalle/1586274/lasa-zabala--30-aniversario-secuestro-tortura-asesinato/>

⁵ BARBÓ, J. (28/09/2014). *Lasa y Zabala, la secuencia más negra de la 'guerra sucia'*. El correo. Recuperat de: <http://www.elcorreo.com/bizkaia/politica/201409/28/lasa-zabala-secuencia-negra-20140926131819.html>

⁶ GOÑI, A. (11/01/2014). *25 años de dispersión de presos etarras, una medida que "debe continuar"*. El Confidencial. Recuperat de: http://www.elconfidencial.com/espana/2014-01-11/25-anos-de-la-dispersion-de-presos-etarras-una-politica-que-debe-continuar_74656/

La política de dispersió, que condemna als familiars dels presos a desplaçar-se fins a 600km per poder visitar-los, condiciona més enllà del que sembla: “Tenir una persona presa vertebrava la vida de les seves familiars a nivell emocional, temporal i econòmic. Les grans distàncies geogràfiques maximitzen tots els efectes de la condemna de reclusió”.⁷ Una mesura que, segons un comunicat de Sare, una xarxa ciutadana per la defensa dels presos, ha ocasionat 16 morts i desenes de ferits –familiars i amics dels presos–en accidents produïts durant els llargs recorreguts que separen els domicilis dels centres de reclusió. Organitzacions pels drets humans, o la mateixa esquerra abertzale, han denunciat en quantioses ocasions que la política de dispersió vulnera els drets humans i que pretén castigar socialment, no únicament als presos polítics, sinó també als seus familiars.

El cert és que alguns col·lectius han expressat el seu rebuig total a la problemàtica. Plataformes com Lokarri, el moviment ciutadà més important per la pacificació del conflicte basc –fins que va posar fi a la seva trajectòria el 7 de març de 2015⁸–, grups contra la dispersió i per l’excarceració com Etxerat i organitzacions de drets humans com Amnistia Internacional han qualificat la política com constitutiva de *tortura*. El gener de 2004, 75 entitats catalanes van fer públic el ‘Manifest de la Virreina’ per denunciar “la deriva en matèria de política penitenciària a l’Estat Espanyol”⁹ i exigir la fi de la dispersió dels presos bascs.

Set anys després d’aquella demanda va aparèixer un segon document –el Manifest de la Virreina II¹⁰– amb la mateixa pretensió. El text estava signat per nombroses figures representatives de l’àmbit polític, social, intel·lectual i mediàtic, i sol·licitava el fi de la política de dispersió penitenciària, l’aplicació de l’humanisme penal, la revisió i reforma de la ‘doctrina Parot’, el respecte als drets humans i la finalització de qualsevol mena de dificultat afegida. Alhora, moviments socials i abundants iniciatives han protestat contra una política de dispersió que vulnera el principi que emana del *Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics* aprovat per l’ONU i el *Conveni Europeu per a la Protecció dels Drets Humans i de les Llibertats Fonamentals*, segons el qual l’empresonament d’una persona s’ha d’efectuar al centre

⁷ MORIANA, B. i MERLOS, L. (12/01/2016). *El càstig social de la dispersió penitenciària*. La Directa. Recuperat de <https://directa.cat/castig-social-de-dispersio-penitenciaria>

⁸ RUIZ, E. (09/10/2014). *Lokarri se disolverá en marzo de 2015 para crear una nueva entidad*. El País. Recuperat de: http://ccaa.elpais.com/ccaa/2014/10/08/paisvasco/1412786123_174749.html

⁹ (S/N). (10/01/2004). *El manifest de la Virreina demana la fi de la dispersió dels presos bascos*. VilaWeb. Recuperat de: <http://www.vilaweb.cat/noticia/795284/20040110/manifest-virreina-demana-fi-dispersio-presos-bascos.html>

¹⁰ Manifest de la Virreina II. *País Basc: una altra política penitenciària és possible i necessària*. Recuperat de: http://www.gemmacalvet.com/uploads/files/Penitenciari%20País%20Basc_Manifest%20Virreina%202011.pdf

penitenciari més proper a la seva llar. Fins i tot, “la mesura d’allunyament de presos és absolutament il·legal per la seva inconstitucionalitat.”¹¹

Des de l’aplicació de la mesura, la política penitenciària de dispersió ha estat perpetrada rigorosament pels dos partits polítics que han governat Espanya –PP i PSOE–, amb excepció d’un període “entre 1996 i 1998 en què el Govern de José María Aznar va decidir l’apropament al País Basc de 135 presos”¹², com a gest en un marc de negociació amb ETA, acceptat per tots els partits amb representació al Congrés espanyol. Si bé és cert que el novembre de 2014 el Govern Basc es va pronunciar a favor de paralitzar les mesures d’excepcionalitat penitenciàries en el marc de pacificació del conflicte, reclamant la transferència de competències sobre els presos d’ETA a Euskadi, l’Audiència Nacional va denegar tal petició i va al·legar que no s’havien produït tractes degradants als centres on els presos complien condemna.¹³

“Actualment hi ha 402 presos empresonats en relació amb ETA, segons xifres aportades per Etixerat. D’aquests, només cinc compleixen condemna en presons dins d’Euskal Herria, mentre 300 estan empresonats en centres penitenciaris de l’Estat, uns altres 87 a França i un més a Portugal. Els presos bascs estan repartits entre un total de 72 centres penitenciaris. Prop del 90% d’ells, en presons que estan a més de 400 quilòmetres dels seus llocs de residència”¹⁴

1.1.2.3 Tortures als presos

Una de les pàgines negres del conflicte basc, sovint passada per alt, són les tortures practicades per part de les autoritats policials a detinguts relacionats amb ETA o presos de la mateixa organització. Testimonis han denunciat haver patit vexacions i agressions físiques, sexuals i psicològiques, realitat corroborada per diferents estudis. Un informe publicat pel relator de la ONU Theo van Boven, que havia sol·licitat acudir a Espanya davant del significatiu nombre de denúncies de tortura i vexacions al país, va concloure que, si bé la pràctica no és sistemàtica

¹¹ ELBAL, I. (09/02/2014). *La venganza y la política de alejamiento de presos*. Eldiario.es. Recuperat de: http://www.eldiario.es/contrapoder/alejamiento_de_presos-reinsercion_social-derecho_a_las_comunicaciones-dignidad_humana_6_218788141.html

¹² (S/N). (04/03/2006). *El Gobierno de Aznar acercó a 135 presos de ETA antes del diálogo*. El País. Recuperat de: http://elpais.com/diario/2006/03/04/espana/1141426803_850215.html

¹³ VÁZQUEZ, A. (29/10/2015). *LA Audiencia Nacional rechaza acercar a los presos de ETA al País Vasco*. El Mundo. Recuperat de: <http://www.elmundo.es/espana/2015/10/29/563214cf22601dd4398b464d.html>

¹⁴ (S/N). (08/01/2016). *397 presos vascos dispersos en 70 cárceles fuera de Euskal Herria*. Diagonal. Recuperat de: <https://www.diagonalperiodico.net/libertades/28939-397-presos-vascos-dispersos-70-carceles-fuera-euskal-herria.html>

a Espanya, el sistema legal permetia la tortura i els mals tractes, especialment quan els detinguts estaven en règim d'incomunicació per activitats terroristes, el cas en què es trobaven els presos d'ETA (Van Boven, 2004). També va concloure que tals pràctiques eren més que esporàdiques i incidentals. El Govern espanyol va considerar l'informe fals i va afirmar que les seves conclusions no eren rigoroses ni estaven fonamentades –atribuint, per tant, una manca de credibilitat– i va rebutjar les recomanacions –com la gravació dels interrogatoris o la suspensió dels períodes d'incomunicació dels detinguts– que proporcionava l'estudi¹⁵.

Altres informes, com el del relator especial de les Nacions Unides Martin Scheinin, han corroborat l'evidència: l'existència de tortures i vexacions i la necessitat d'introduir canvis substancials com la derogació del règim d'incomunicació dels detinguts, la videovigilància constant i l'examinació dels detinguts per part d'un metge que ells mateixos puguin sol·licitar (Scheinin, 2008). A més, el relator va mostrar també una preocupació especial vers les constants i nombroses denúncies realitzades pels sospitosos de terrorisme en règim d'incomunicació –categoria en la que es trobaven els presos d'ETA–. La resposta de les autoritats espanyoles va ser justificar-ho atenent-se a què es tractava d'una “estratègia dissenyada per ETA per restar solidesa a les proves obtingudes durant la investigació dels delictes de terrorisme”¹⁶.

Els estudis han estat recolzats per organismes no governamentals com Amnistia Internacional, que també ha denunciat les tortures i vexacions que han rebut presos i detinguts i la manca d'actuació de les institucions públiques. De fet, el 5 de maig de 2015, el Tribunal Europeu de Drets Humans (TEDH) va condemnar el Govern espanyol per negar-se a investigar algunes denúncies de tortures, com la que va interposar “el presumpte membre d'Ekin –suposadament vinculat a ETA–, Jon Patxi Arratibel, durant la seva detenció incomunicada en dependències de la Guàrdia Civil el gener de 2011”¹⁷. Davant d'això, però, ha regnat un silenci mediàtic bastant generalitzat, en contraposició a les mobilitzacions d'organitzacions Pro-Amnistia i de l'esquerra *abertzale*.

¹⁵ (S/N). (07/03/2004). *El Gobierno tacha de “falso” un informe de la ONU sobre torturas*. El País. Recuperat de: http://elpais.com/diario/2004/03/07/espana/1078614025_850215.html

¹⁶ (S/N). (09/04/2015). *España a examen, tortura o no tortura?* Red Internacional de Derechos Humanos. Recuperat de: <http://ridh.org/news-and-events/news-articles/espana-a-examen-tortura-o-no-tortura/>

¹⁷ MESEGUER, D. (06/05/2015). *Europa condena a España por no investigar torturas a un preso vasco*. Vice News. Recuperat de: <https://news.vice.com/es/article/europa-condena-espana-por-no-investigar-torturas-a-presos-vascos>

El moment àlgid, però, es remunta uns anys enrere, en el període posterior a la transició política, uns temps marcats per la violència d'ETA, la consegüent pèrdua de recolzament social de l'organització i la resposta antiterrorista de les forces i cossos de seguretat de l'Estat, reforçades amb la violència paramilitar. Per entendre la problemàtica amb perspectiva, oferint una petita panoràmica, cal mirar enrere: "El 1993, 84 detinguts del sud basc van denunciar davant el jutge haver estat torturats en dependències policials. El 1992 s'havien comptabilitzat 118 denúncies i en 1992, 64. Entre 1982, any de la victòria electoral del PSOE, i 1990, les denúncies registrades havien estat 484" (Núñez, 1995: 135).

D'entre els presos d'ETA que han estat subjectes a tortures i vexacions sobresurt, possiblement per la seva importància en el procés de pau del País Basc, el testimoni d'Arnaldo Otegi. Una narració de la mà del periodista Antoni Batista que ens apropa, en *off the record*, a la realitat de les tortures que l'ex-militant d'ETA va patir a la presó d'Intxaurrondo. Una experiència que va portar a Otegi a referir-se als seus torturadors com 'psicòpates' (Batista, 2015: 78).

"El comitè de recepció d'Intxaurrondo és un grup de guàrdies que el deixa baldat: cops de puny, amb la porra, amb la culata del fusell reglamentari, puntades de peu, i una tècnica pedestre que anomenen *el corro* o *el pasillo* en funció de la disposició dels agents, que, alineats en doble fila o en rotllana, es van passant el detingut els uns als altres com una baldufa masegada. L'Arnaldo baixa als calabossos amb els primers hematomes, amb una agulla de fer mitja clavada a la boca de l'estómac, sang al nas i a les genives i el cap com un timbal, el tam-tam de la commoció cerebral. Les parts les deixen per més endavant. (...) Al Gordo li apliquen tot el manual sencer, començant per la tristament i cèlebre fórmula del *waterboarding*. El *waterboarding* consisteix a produir una sensació d'ofec tan intensa al torturat que pateix una crisi d'ansietat que li acaba provocant el vòmit. A Otegi li fan amb una bossa d'escombraries al cap, lligada al coll, i ruixats persistents sobre nas i boca amb una dutxa, una gerra o una mànega. (...) L'avisen que si vol garlar els faci una senyal amb la mà o amb el peu, cosa que fa inexorablement quan arriba a l'oxigen zero, quan el plàstic se li ha arrapat a la cara com una segona pell. Però no per donar-los la confessió que volen, sinó només per agafar aire: segueix callant. La barreja d'ofec i d'aigua que entra per la boca li desencadena una sensació límit de final. S'assembla a la mort en mar, però l'escenari és molt diferent. (...) L'angoixa és tan aguda que li provoca taquicàrdia. (...) També són usuals les flexions inacabables acompanyades de cops sobre el cos nu; o el *quiròfan*, que consisteix a estirar la víctima en una taula només de cintura en avall, amb les cames

lligades, mentre el tronc li queda penjant i se li acumula tota la sang al cap. Mentrestant, li van pegant amb palmetes i fuets a les zones més sensibles, li apaguen cigarrets als glutis o als bíceps i li colpegen la resta del cos amb els punys, la guia telefònica o una tovallola xopa. Quan del que es tracta és d'aplicar elèctrodes al cos moll, aquí sí que busquen els genitals. Les descàrregues elèctriques són un martiri terrible; el torturat tremola com si patís un atac epilèptic i finalment perd el coneixement. El sofriment és insuportable.” (Batista, 2015: 78-81)

1.1.2.4 Condemnes a l'esquerra *abertzale*

L'esquerra *abertzale* està constituïda pels partits, organitzacions o associacions d'ideologia nacionalista i independentista basca d'esquerres. Dins la segona condició, que siguin d'esquerres, s'encabeixen moltes possibles ideologies com el marxisme, el comunisme, el socialisme o, fins i tot, la socialdemocràcia. Els partits i organitzacions representants de l'esquerra *abertzale* defensen l'autodeterminació d'Euskal Herria amb la pretensió de construir un país socialment i econòmicament més just. La voràgine de creació de partits i coalicions polítiques de l'esquerra *abertzale* s'inicia a partir dels anys 80, superada la Transició democràtica, època que es va presentar amb “una narració tancada, perfecta, impecable, emocionant, amb protagonismes indubtables, cronologia definida, causes i conseqüències, moments clau, valls i cims del procés” (Rosa, 2007: 195). No obstant això, també es va tractar d'una època reeixida on, òbviament, existien actors polítics i socials disconformes amb aquest procés que, alhora, amaga moltes claus.¹⁸

Superada la Transició democràtica, amb una pèrdua notòria del suport social d'ETA, es consolida l'activitat política de l'esquerra *abertzale*. Cal destacar, sobretot, l'existència d'Herri Batasuna, creat el 1978 a partir d'una coalició de diversos actors com Eusko Abertzale Ekintza (EAE) o Euskal Sozialista Biltzarrea (ESB), però consolidat uns anys després. També la coalició Euskal Herritarrok, sorgida com a òrgan electoral de l'esquerra *abertzale* el 1998 però que tingué una vida efímera. Les dues plataformes van donar forma, conjuntament amb Askatasuna, el juny 2001, a la coalició política de Batasuna, basada en tres pilars bàsics com són el nacionalisme, la independència i el socialisme. És important tenir en compte que tant Herri Batasuna com la seva heretera, Batasuna, han estat fortament criminalitzades i, alhora,

¹⁸ MORAGA, C. (22/03/2015). *Radiografía en negativo de la Transición española*. Eldiario.es. Recuperat de: http://www.eldiario.es/cultura/Espana-Transicion-franquismo-reformismo-democracia_0_367463499.html

considerades el braç polític d'ETA. De fet, el 2003 Batasuna va ser il·legalitzada sota l'aplicació de la Llei de Partits Polítics del 27 de juny de 2002¹⁹, que defensa que tota agrupació política que tingui relacions polítiques amb grups que practiquin activitats violentes, inconstitucionals o potencialment desestabilitzadores serà il·legal. La sentència, fortament qüestionada per l'esquerra *abertzale* i d'altres actors polítics i socials de naturalesa esquerranosa, seria ratificada, posteriorment, pel Tribunal d'Estrasburg, que va considerar que la dissolució de la coalició era d'una "necessitat imperiosa".²⁰

Un dels episodis repressius més sonats ha estat, sens dubte, el del 'Cas Bateragune'. L'octubre de 2009 es produïa la detenció de deu membres de l'esquerra *abertzale*. Entre ells es trobava Arnaldo Otegi, en aquell moment dirigent de Batasuna i ex-parlamentari d'Herri Batasuna, una figura essencial en el procés de pacificació. L'encausat havia estat, el 1998, signant dels Acords de Lizarra-Garazzi, una pedra fonamental per la futura pacificació. A més, el 2013 va rebre, conjuntament amb l'expresident del PSE Jesús Eguiguren, el premi Guernika per la Pau i la Reconciliació. Otegi va ser condemnat a sis anys i mig de presó pel suposat intent de reconstruir la taula nacional de Batasuna i per una suposada integració a l'organització armada ETA²¹, tot i que aquesta última acusació finalment va ser descartada.

Considerat, aquest cas, com una de les majors ofensives contra l'esquerra *abertzale*, la resposta va ser contundent: una multitudinària manifestació a Donostia convocada per una majoria sindical basca que exigia la llibertat dels detinguts²² i una rèplica en l'àmbit polític oficial materialitzada en la Declaració d'Altasu, un document firmat per 110 representants de l'esquerra independentista basca que es comprometien fermament amb un procés de caràcter polític i democràtic²³. Otegi va sortir finalment de la presó el 2 de març del 2016, després de sis anys. El seu cas ha estat considerat per alguns partits polítics i moviments socials de l'esquerra peninsular –CUP, PCE i alguns membres de IU i Podemos (a títol personal), entre d'altres– com un empresonament polític.

¹⁹ Llei Orgànica 6/2002, de 27 de juny, de Partits Polítics. Bolletí Oficial de l'Estat. Recuperat de: <http://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2002-12756>

²⁰ JIMÉNEZ, A. (30/06/2009). *El Tribunal de Estrasburgo ratifica la ilegalización de Batasuna*. El País. Recuperat de: http://elpais.com/elpais/2009/06/30/actualidad/1246349819_850215.html

²¹ CASTELLANO, C. (08/04/2015). *Arnaldo Otegi o la repressió a l'esquerra abertzale sense ETA*. La Directa. Recuperat de: <https://directa.cat/arnaldo-otegi-repressio-lesquerra-abertzale-sense-eta>

²² SOLA, R. (18/10/2009). *Una multitud exige la libertad de los encarcelados con un ejemplo de unidad por la solución democrática*. Gara. Recuperat de: <http://gara.naiz.eus/paperezkoa/20091018/162175/es/Una-multitud-exige-libertad-encarcelados-ejemplo-unidad-solucion-democratica>

²³ Declaració d'Altasu. *Un primer paso para el proceso democrático: principios y voluntad de la izquierda abertzale*. Recuperat de: http://estaticos.elmundo.es/documentos/2010/09/05/declaracion_alsasua.pdf

La repressió sobre l'esquerra *abertzale* també s'ha produït en l'àmbit social, doncs s'han succeït operacions policials i procediments judicials. El 30 de setembre de 2013 la Guàrdia Civil va iniciar una operació contra Herrera, una plataforma sorgida el 5 de febrer de 2012 amb la pretensió de defensar els drets dels presos bascs i denunciar les males pràctiques penitenciàries que aquests puguin patir²⁴. El jutge de l'Audiència Nacional espanyola, Eloy Velasco, va suspendre l'organització durant dos anys (prorrogables), el tancament de les seves quatre seus, la clausura dels comptes corrents i de totes les seves xarxes socials i la detenció de divuit dels seus membres²⁵. El 4 d'octubre del mateix any, catorze dels detinguts van ser posats en llibertat amb càrrecs d'enaltiment al terrorisme i integració a organització armada²⁶, entre d'altres.

Després d'unes declaracions del Ministre d'Interior Jorge Fernández Díaz, on afirmava que Herrera era "un autèntic tentacle d'ETA"²⁷, l'organització el va denunciar per vincular-los amb l'organització armada, el que suposava una vulneració al seu honor i, consideraven, els hi havia causat danys morals.²⁸ L'operació policial va ser considerada 'un pas enrere' en el camí cap a la pau per dues figures públiques de renom com el portaveu del Govern Basc, Josu Erkoreka, i el president del PSE, Jesús Egiguren.²⁹ L'últim dels episodis repressius mediàtics ha estat la detenció, per part de l'Ertzaintza, de 7 militants de l'organització juvenil de l'esquerra *abertzale* Segi, que ja havia estat il·legalitzada el 2001. Els fets es van produir el 6 de maig de 2015 i els detinguts també van ser acusats d'integració a organització armada³⁰. Finalment, es

²⁴ (S/N). (30/09/2013). *Herrera, un año y medio trabajando por los derechos de los presos*. Euskal Irrati Telebista. Recuperat de: <http://www.eitb.eus/es/noticias/politica/detalle/1488798/herrera--plataforma-apoyo-presos-eta-fundada-febrero-2012/>

²⁵ UBARRETXENA, A. (30/09/2013). *Detenidos 18 miembros de Herrera en Euskadi y Navarra*. El Periódico. Recuperat de: <http://www.elperiodico.com/es/noticias/politica/guardia-civil-registro-sedes-herrera-euskadi-navarra-2703501>

²⁶ ARTOLA, J. i BALÍN, M. (04/10/13). *El juez limita a cuatro las encarcelaciones pero suspende las actividades de Herrera*. Diario Vasco. Recuperat de: <http://www.diariovasco.com/v/20131004/politica/juez-limita-cuatro-encarcelaciones-20131004.html>

²⁷ (S/N). (30/09/2013). *Fernández Díaz define a Herrera como "un autentico tentáculo de ETA" sucesor de Gestoras Pro Amnistía y Askatasuna*. Europa Press. Recuperat de: <http://www.europapress.es/castilla-y-leon/noticia-fernandez-diaz-define-herrera-autentico-tentaculo-eta-sucesor-gestoras-pro-amnistia-askatasuna-20130930135252.html>

²⁸ MAESTRE, A. (30/09/2014). *Los detenidos de Herrera demandan al ministro de Interior por vincularlos con ETA*. La Marea. Recuperat de: <http://www.lamarea.com/2014/09/30/los-detenidos-de-herrera-demandan-al-ministro-de-interior-por-vincularlos-con-eta/>

²⁹ (S/N). (30/09/2013). *El Gobierno vasco y el PSE critican las detenciones de 18 miembros de Herrera*. Eldiario.es. Recuperat de: http://www.eldiario.es/politica/Gobierno-PSE-critican-redada-Herrera_0_180932824.html

³⁰ (S/N). (06/05/2015). *La Audiencia Nacional condena a 6 años de cárcel a siete miembros de Segi*. Europa Press. Recuperat de: <http://www.europapress.es/nacional/noticia-audiencia-nacional-condena-anos-carcel-siete-miembros-segi-20150506190432.html>

va condemnar a presó a tres de les persones sospitoses. La resposta als carrers va ser contundent: d'una banda, una gran manifestació pels carrers de Vitoria-Gasteiz i, de l'altra, un mur humà construït per la ciutadania que pretenia evitar la detenció dels encausats.³¹ La segona acció va comportar disturbis amb la policia autonòmica basca i un balanç de nombrosos ferits per l'acció policial.

1.1.3 Construcció de la pau

Resulta estrictament necessari dedicar un apartat exhaustiu als passos previs i posteriors a la finalització del conflicte. L'objectiu principal és, primerament, traçar una línia històrica per tal identificar els episodis d'intents de resoldre el conflicte per, posteriorment, superada la resolució del conflicte i des d'una perspectiva constructiva, reconèixer les claus necessàries per cimentar i construir un escenari de pau al País Basc enquadrat en un marc comú de convivència.

1.1.3.1 Negociacions

Les negociacions són un element fonamental per transformar la situació del conflicte i, paral·lelament, construir un escenari de pau (Alzate, 1998). Les negociacions per resoldre el conflicte del País Basc, bàsicament orientades a acabar amb la violència d'ETA, s'oficialitzen a finals dels anys vuitanta. El primer gran succés correspon a la firma del *Pacto para la Normalización y la Pacificación de Euskadi*, celebrada el 12 de gener de 1988. Aquest acord dirigit, sobre el paper, a la resolució del conflicte, es va conèixer comunament com el *Pacto d'Ajuria Enea* i es va produir entre les forces polítiques del País Basc –va ser subscrit per tots els partits del parlament basc a excepció d'Herri Batasuna– i les de l'Estat espanyol.³²

“La Taula d'Ajuria Enea era per la normalització i la pacificació. Però, clar, el PP i el PSOE del tema de la normalització, és a dir, del compliment íntegre i ple del desenvolupament de l'Estatut d'Autonomia, no en volien escoltar parlar mai. Només era un pacte antiterrorista (...) El PP el va trencar, perquè des del primer moment en què va començar a governar li va destorbar la Taula d'Ajuria Enea. Mayor Oreja no volia

³¹ BOU, D. (17/05/2015). *Un muro humano protege a los tres jóvenes vascos condenados a seis años de cárcel*. Diagonal. Recuperat de: <https://www.diagonalperiodico.net/global/26760-muro-humano-protecte-tres-jovenes-vascos-condenados-seis-anos-carcel.html>

³² (S/N). (12/01/2013). *Pacto de Ajuria Enea: 25 años del pacto por la normalización y la paz*. Euskal Irrati Telebista. Recuperat de: <http://www.eitb.eus/es/noticias/politica/detalle/1224146/pacto-ajuria-enea--se-cumplen-25-anos-pacto-ajuria-enea/>

tenir cap limitació als comportaments que considerava més adequats per actuar des de la seva condició de ministre de l'Interior. A més, l'acord d'*Ajuria Enea* estava frontalment enfrontat a les posicions que el PP havia marcat ja en un congrés, abans d'arribar al Govern, en què havia decidit el compliment íntegre de les penes i el final policial d'ETA." (Iglesias, 2009: 67)

Després del fracàs del primer pacte, es va encarar una nova ronda de negociacions històriques: les 'Conversacions d'Alger', una sèrie de cinc trobades de les forces polítiques de l'Estat espanyol amb ETA que es van produir entre el gener i el març de 1989. El 8 de gener del mateix any, l'organització va accedir, per primera vegada a la seva història, a realitzar una treva unilateral de 15 dies, que més tard seria prolongada fins el 26 de març. El 14 de gener de 1989 es van reprendre les negociacions a Algèria, amb "una delegació composta pel secretari d'Estat, Rafael Vera; el delegat del Govern a Múrcia, Juan Manuel Eguigaray, i el comissari Pedro Martínez"³³. Finalment les negociacions van resultar infructuoses i el 4 d'abril de 1989 es van trencar definitivament.

Tot i que fins al moment s'havien succeït diverses negociacions encarades a la resolució del conflicte, no és fins el 1997 quan s'inicia l'etapa dels anomenats *processos de pau*. En aquest sentit, té una gran influència el procés de pacificació paral·lel d'Irlanda del Nord entre l'IRA i les forces polítiques del Regne Unit. El punt d'inflexió de l'activitat d'ETA que accelera acords i contactes és el segrest i l'assassinat del conseller del PP Miguel Ángel Blanco el 1997³⁴, un acte que ocasionar una gran commoció i, alhora, "una actitud de profund rebuig cap a l'esquerra independentista basca, que va veure augmentar el seu aïllament" (Fisas, 2010: 7) .

"Entre aquesta data i la treva d'ETA de setembre de 1998, hi ha altres esdeveniments que van marcar aquell moment polític, com el Pla de Pau proposat pel lehendakari Ardanza (President de la Comunitat Autònoma Basca), i de manera particular l'Acord de Divendres Sant a Irlanda, a l'abril de 1998, que va passar a ser un referent molt important per a un ampli sector del nacionalisme basc, que poc després s'agruparia, juntament amb altres sectors socials i sindicals, en l'anomenada <<Declaració de Lizarra>>, que no va comptar, però, amb la participació dels grups polítics no

³³ G. PICO, R. i MEC, B. (28/01/1999). *Las Conversaciones de Argel*. Expansión. Recuperat de: <http://www.expansion.com/especiales/20aniversario/20diasspana/argel.html>

³⁴ SÁEZ, E. i GARCÍA, M. (11/07/2014). *Así fue la cronología del sufrimiento de Miguel Ángel Blanco*. La Información. Recuperat de: http://noticias.lainformacion.com/espana/asi-fue-la-cronologia-del-sufrimiento-de-miguel-angel-blanco_EqLxp4DMKbz3fYZGY2Edd6/

nacionalistes (Partit Socialista d'Euskadi i Partit Popular). Aquesta declaració va ser l'antesala de la segona etapa del procés, que es va iniciar el setembre amb l'anunci de la treva per part d'ETA." (Fisas, 2010: 7)

Abans de la treva, però, es va produir uns dels passos més significatius pel que als processos de pau es refereix. Un dels més substancials va ser l'*Acord de Lizarra-Garazi* –al que ETA va respondre amb la treva–, també anomenat el Pacte d'Estella, el 12 de setembre de 1998. L'acord, firmat per múltiples forces polítiques –Abertzaleen Batasuna, Batzarre, EAJ-PNV, Eusko Alkartasuna, Herri Batasuna, Iniciativa Ciudadana Vasca, Izquierda Unida-Ezker Batua, Partido Carlista-EKA i Zutik–, desenvolupava els següents punts:

“a) Al Regne Unit s’ha realitzat un procés de pau i b) es pot prendre com a exemple aquest procés per a dur a terme un moviment semblant a Euskadi. El primer punt indica que la naturalesa del conflicte és política i que la solució ha de ser política. El segon indica que s’ha d’acceptar que cap de les parts en conflicte pot vèncer amb la força bruta. El tercer punt remet a la tradició republicana com a model de resolució de divergències i de cohesió de diferents tradicions. El cinquè ens parla, tenint present el cas britànic-irlandès, de la necessitat de cessions per ambdues parts i de pretendre la pacificació prèvia al diàleg, ja que no faria falta asseure’s a negociar el cessament de la violència si aquesta finalitat fos ja condició prèvia del diàleg. El sisè punt (...), que s’accepti com a possibilitat política el dret d’autodeterminació. I el setè remet a lo favorable que seria l’arbitratge o mediació estrangera (ONU, Unió Europa, etc.)”³⁵

La treva d'ETA, anunciada el 19 de setembre de 1998 com a indefinida i sense condicions, va durar 14 mesos –439 dies– i es va convertir en el període més llarg de la democràcia sense accions considerades d'índole terrorista³⁶. L'esquerra *abertzale* va recuperar legitimació democràtica –perduda per la violència política de l'organització, amb dos punts d'inflexió concrets com van ser el segrest i assassinat del conseller del PP Miguel Ángel Blanco i l'atemptat d'Hipercor, produït el 19 de juny de 1987, on un artefacte explosiu esclatava al pàrquing, situat a l'Avinguda Meridiana de Barcelona, i matava a 21 civils i en feria a 45 de

³⁵ ROYO, S. (23/07/2002). *Es hora de hacer memoria del Acuerdo de Lizarra-Garazi*. Rebelión. Recuperat de: <https://www.rebelion.org/hemeroteca/spain/020723sroyo.htm>

³⁶ GRACIA, D. (16/09/1998). *La tregua de ETA sólo duro 439 días*. Expansión. Recuperat de: <http://www.expansion.com/especiales/20aniversario/20diasespasa/tregua-eta.html>

gravetat³⁷—. Es va produir un apropament del Partit Popular, aleshores liderat per José María Aznar, a ETA. El procés va culminar amb la reunió de Zurich, que es va dur a terme el 19 de maig de 1999 amb la mediació del bisbe Juan M^a Uriarte, tot i que el 25 d'agost del mateix any ETA va trencar les converses. Durant les negociacions, el Govern va apropar alguns presos d'ETA que es trobaven a una gran distància del País Basc (Fisas, 2007: 136). Els passos polítics realitzats per les autoritats espanyoles no van ser suficients per l'organització, que va reprendre la lluita armada a finals del 1999.

El retorn de la violència va obrir una nova etapa en la història de l'antiterrorisme a l'Estat espanyol. L'assassinat de l'exministre de sanitat del PSOE i catedràtic de la UB, Ernest Lluch, per dues bales disparades per membres d'ETA³⁸, va desencadenar i accelerar el Pacte Antiterrosita entre el PP i el PSOE. El dos partits hegemònics van tancar un acord, el primer d'aquesta índole durant la democràcia, que naixia “amb vocació duradora i d'ampliació a totes les forces democràtiques, inclòs el PNV, si ‘abandonava el Pacte d'Estella’”. L'acord, al defensar la reinserció dels presos, arxivava el debat sobre el compliment íntegre de les penes, i obria la possibilitat de que es reedités un altre pacte a Euskadi”³⁹. Cal valorar, també, el caràcter plenament antinacionalista de l'acord i la posterior influència que va tenir l'atemptat de l'11 de setembre a les Torres Bessones, que va suposar un punt d'inflexió en les polítiques antiterroristes a nivell internacional.

Amb l'entrada del segle XXI, va prendre importància la figura del lehendakari Juan José Ibarretxe. Al juliol del 2000 va confeccionar ‘una proposta inicial d'Acords Bàsics per a la Construcció d'un Procés de Pau i de Normalització Política’, i a l'octubre del mateix any també va presentar unes noves bases per a un acord de pau. El 23 juliol de 2000, el diari Gara publicava una carta oberta del líder de l'esquerra abertzale, Arnaldo Otegi, al president del Govern, José Maria Aznar, on l'instava a crear un marc de relació i convivència basat en el reconeixement, la col·laboració mútua i la plena sobirania. El setembre del 2000, també es va firmar el document de Zaramaga, subscrit per 768 persones entre les que es trobaven membres d'EH o d'Elkarri, on s'apostava per l'absència de violència, el diàleg i el respecte per tots els drets humans. El febrer de 2001, Ibarretxe feia una nova proposta anomenada ‘per un

³⁷ (S/N). (19/06/2012). *Hipercor, el atentado más salvaje*. La Vanguardia. Recuperat de: <http://www.lavanguardia.com/hemeroteca/20120619/54313361919/terrorismo-atentados-coche-bomba-masacres-centros-comerciales.html>

³⁸ BARBADO, J. (15/11/2015). *Ernest Lluch, reconstruyendo al ministro de Sanidad*. Revista Médica. Recuperat de: <http://www.rmedica.es/edicion/263/ernest-lluch>

³⁹ AIZPEOLEA, L. (09/12/2000). *El PP y el PSOE se comprometen a elaborar de manera conjunta la estrategia contra ETA*. El País. Recuperat de: http://elpais.com/diario/2000/12/09/espana/976316401_850215.html

compromís social a favor de la No-Violència i el Diàleg. Un camí de solució'. Al desembre del mateix any, l'assemblea d'ajuntaments i càrrecs electes d'Euskal Herria Udaltzaria, realitzava una declaració institucional que es titulava 'El nostre compromís per a desenvolupar camins cap a la pau a Euskal Herria'. El gener de 2002, Batasuna publicava "Un escenari per la pau", un document que, per primera vegada, feia referència explícita a la necessitat de renunciar a projectes polítics i al respecte per la pluralitat ideològica i de sentiments (Fisas, 2010).

El 28 de març de 2003 s'il·legalitzava Batasuna sota la premissa que es tractava d'una organització creada i dirigida per ETA, s'esborraven del Registre de Partits Polítics del Ministeri de l'Interior tant HB com EH i s'inclouia Batasuna a la llista d'organitzacions terroristes de la Unió Europea⁴⁰. Des del juny de 2003 fins el desembre de 2006, ETA va dur a terme una treva de *facto*. Paral·lelament es van produir nombroses iniciatives en pro de la pacificació i resolució del conflicte basc. En són exemples la proposta de 'Más estatuto'⁴¹ realitzada pel PSE i les declaracions del seu líder, Jesús Eguiguren, a finals del 2003, on s'obria la possibilitat del referèndum o d'altres nous marcs polítics pel País Basc, quelcom inèdit fins aleshores.

Amb l'arribada del PSOE al govern, l'escenari va canviar substancialment. De fet, a l'agost ETA feia un primer pas en positiu enviant una carta als socialistes on sol·licitava una apertura de diàleg. El 14 de novembre de 2004 es publicava la Declaració d'Anoeta⁴², on Batasuna estipulava que la resolució del conflicte necessitava imprescindiblement d'un procés de diàleg. Arnaldo Otegi, a més, va proposar la creació de dues taules nacionals: una d'elles entre ETA i el govern espanyol (PSOE), i l'altra entre l'organització i totes les altres forces polítiques.

El 2005 es va iniciar un llarg procés de converses a Noruega i Suïssa entre ETA i el Govern espanyol, amb l'ex dirigent d'ETA Josu Urrutikoetxea, *Ternera*, i el dirigent del PSE Jesús Eguiguren com a figures essencials. Les negociacions, que comptaven amb mediadors del Centre Henri Dunant de Diàleg Humanitari, van culminar amb la declaració d'alto el foc permanent del 22 de març de 2006, que va entrar en vigor dos dies després.⁴³ Els acords incloïen, entre d'altres, un compromís fictici del Govern a reduir la pressió policial i la repressió

⁴⁰ (S/N). (13/10/09). *La ilegalización de Batasuna*. Diario Vasco. Recuperat de: <http://www.diariovasco.com/20091013/mas-actualidad/nacional/ilegalizacion-batasuna-200910131838.html>

⁴¹ (S/N) (18/09/2003). *El PSE-EE defiende que sólo dentro del Estatuto "es posible" explorarlo "todo"*. El País. Recuperat de: http://elpais.com/diario/2003/09/18/espana/1063836012_850215.html

⁴² Declaració d'Anoeta (14/11/2004). Per Batasuna. Vila Web. Recuperat de: <http://www.vilaweb.cat/media/attach/vwedts/docs/anoeta.pdf>

⁴³ SAINZ, J. (08/04/2015). *Los cuadernos rojos de la negociación entre Eguiguren y ETA*. El Correo. Recuperat de: <http://www.elcorreo.com/bizkaia/politica/201504/07/vole-secreto-oslo-josu-20150401123646.html>

sobre l'esquerra *abertzale* –quelcom que no es va produir perquè el poder judicial no ho va assumir–. El Partit Popular, en condició d'opositor, va replicar al PSOE aquestes negociacions i es va negar a qualsevol intent de diàleg amb ETA, tot i que durant la seva legislatura també s'havien produït contactes (Fisas, 2010).

El 30 de desembre de 2007, ETA va trencar l'alto el foc sense un comunicat previ a l'atemptar contra un aparcament de la T-4 de l'Aeroport de Barajas, amb el resultat de dues víctimes mortals. Mentre Zapatero va ordenar immediatament que es suspenguessin les vies de diàleg, Otegi va insistir en que el procés de pau no estava trencat.⁴⁴ Aquest acte va suposar un pas enrere molt significatiu en el procés de pau, tot i que l'organització armada assegurava que la via de les negociacions continuava totalment oberta. El juny del 2007, ETA va anunciar la ruptura de l'alto el foc permanent iniciat el 22 de març de 2006: “ETA vol anunciar que abandona l'alto el foc permanent i que ha adoptat la decisió d'actuar en tots els fronts en defensa d'Euskal Herria a partir de les 00.00 del 6 de juny de 2007”.⁴⁵

Però, més enllà del focus mediàtic i de les negociacions entre les parts enfrontades, encaminades a resoldre el conflicte del País Basc, s'amaguen els tractes, acords i convenis dins del si d'ETA. El polític nord-irlandès, antic membre de l'IRA i actual president del Sinn Féin Gerry Adams va sentenciar que “La negociació vertaderament difícil sempre és amb els teus” (Batista, 2015: 11). Tot i que les trobades, tensions i desacords interns estiguin escassament documentats, Antoni Batista explicava durant una entrevista, en ser preguntat sobre la qüestió, la dificultat que suposava parlar amb qui creia tenir “l'autoritat moral de ser qui empunyava les armes i estava a les presons, per convèncer-los que la seva posició no portava a cap part. La negociació va ser molt difícil. Perquè una gent que portava 30-40 anys lluitant militarment per una idea”⁴⁶, prossegueix, no tenia la intenció de *desertar*.

⁴⁴ RODRÍGUEZ, J. i BARROSO, F.J.(31/12/2006). *ETA revienta la tregua con un atentado en Barajas que deja dos desaparecidos*. El País. Recuperat de: http://elpais.com/elpais/2006/12/31/actualidad/1167556617_850215.html

⁴⁵ (S/N). (06/06/2007). *ETA anuncia en un comunicado que da por finalizado su alto el fuego*. 20 minutos. Recuperat de: <http://www.20minutos.es/noticia/243392/0/ETA/rompe/tregua/>

⁴⁶ LLOPIS, E. (06/02/2016). “Arnaldo Otegi es un preso político”. *Rebelión*. Recuperat de: <http://www.rebelion.org/noticia.php?id=208641>

1.1.3.2 Resolució: fi de la violència

El 29 de març de 2010 es va presentar la *Declaració de Brussel·les*, un document exposat al Parlament Europeu on vint-i-dos personalitats internacionals instaven a ETA a “un alto el foc permanent i completament verificable”⁴⁷ i amb supervisió internacional. Alhora, la declaració elogiava el compromís de l’esquerra *abertzale* d’usar instruments i mecanismes exclusivament polítics i democràtics per aconseguir els seus objectius, rebutjant, per tant, la via de la violència. Així doncs, la declaració alabava el paper de l’agrupació política Batasuna, el partit hereu de la coalició Herri Batasuna (Unitat Popular), pel seu refús explícit a la via armada⁴⁸. Entre els signants del document, es trobaven veus autoritzades dins el món polític i mediadors de conflictes armats com el pacifista i premi Nobel de la Pau Desmond Tutu, conegut per l’oposició a l’Apartheid sud-africà; un Nobel de la Pau per la seva tasca en la pacificació del conflicte irlandès, Betty Williams; el Cap del Gabinet de l’exprimer ministre britànic Tony Blair, Jonathan Powell; l’ex president sud-africà Frederik W. De Klerk; el mediador del conflicte irlandès Brian Currin; o la Fundació Mandela. La declaració també exhortava al Govern espanyol a, en el cas que l’organització terrorista donés el pas i assumís el compromís, respondre amb un procés de diàleg que permetés resoldre les diferències, apropar postures i fer camí per aconseguir una pau duradora.

El 18 de setembre de 2010 ETA va anunciar, mitjançant un comunicat, la intenció de negociar amb els mediadors internacionals signants de la *Declaració de Brussel·les*⁴⁹. Alhora, el missatge, difós pel diari Gara, mostrava el compromís de l’organització amb l’anàlisi de les passes a seguir per solucionar el conflicte basc i agraïa als signants el gest. El document es dirigia, fonamentalment, a la comunitat internacional i apostava per la necessitat d’una proposta integral construïda amb la responsabilitat de totes les parts, on la negociació es convertís en un element crucial. Una part del comunicat feia referència a l’aposta de l’organització per buscar una via alternativa a l’armada: “Davant l’actitud tancada de França i Espanya, ETA ha fet salpar de nou el vaixell de l’oportunitat per a la resolució democràtica del conflicte. I ha pres la primera decisió sense tirar l’àncora, amb disposició de navegar en aigües

⁴⁷ *Declaració de Brussel·les*. International Contact Group. Recuperat de: <http://gicpaisvasco.org/documentos/declaracion-de-bruselas/>

⁴⁸ (S/N). (29/03/2010). *Mediadores en conflictos y políticos irlandeses piden a ETA un alto el fuego*. El País. Recuperat de: http://elpais.com/elpais/2010/03/29/actualidad/1269850623_850215.html

⁴⁹ (S/N). (18/09/2010). *ETA se muestra dispuesta a negociar con mediadores internacionales*. Eco Diario. Recuperat de: <http://ecodiario.eleconomista.es/terrorismo/noticias/2456167/09/10/ETA-se-muestra-dispuesta-a-negociar-con-mediadores-internacionales.html>

més profundes”.⁵⁰ El comunicat arribava tretze dies després que ETA difongués un vídeo en exclusiva per la cadena televisiva britànica BBC, fet que va visibilitzar la voluntat d'internacionalitzar la resolució del conflicte, on es comprometia a posar fi a les seves “accions armades ofensives”.⁵¹ O el que, com bé explica Antoni Batista, és el mateix: “ETA no atacarà, només es defensarà si l’ataquen” (2015: 248).

El conflicte del País Basc va apropar-se indubtablement al seu fi amb la declaració de l’alto el foc “permanent, general i verificable”⁵² que ETA va anunciar el 8 de gener de 2011, tot i que els mitjans de comunicació se’n van fer ressò dos dies després. En el comunicat, publicat pel diari Gara en vídeo i en format escrit en tres idiomes –basc, castellà i anglès–, l’organització anunciava el seu “compromís ferm”⁵³ i la intenció d’arribar a “un procés de solució definitiu”⁵⁴, posant fi a la confrontació armada. Així mateix, ETA demanava a les autoritats espanyoles i franceses que abandonessin “per sempre les mesures repressives i la negació d’Euskal Herria”⁵⁵. Les claus per avançar en clau democràtica, segons el mateix comunicat, eren “la territorialitat i el dret a l’autodeterminació del poble basc”⁵⁶.

Les passes que mostren com l’esquerra *abertzale* s’allunyava per complet de la via violenta i optava exclusivament per la via política també es van succeir. Un mes després de l’anunci d’ETA, el 8 de febrer, l’esquerra independentista basca presentava un nou partit que rebria el nom de Sortu (‘néixer’ en basc). La constitució d’un nou actor polític obria una nova etapa i començava a escampar els fantasmes del passat, encara molt presents. Sortu, com explica Antoni Batista, “és erritarrok, però amb un canvi qualitatiu substancial: explicita que només actuarà per vies pacífiques i democràtiques, es desmarca de la violència i propugna un Estat basc dins de la Unió Europea” (Batista, 2015: 248). També resulta força significatiu que

⁵⁰ (S/N). (18/09/2010). *ETA es compromet amb la Declaració de Brussel·les, que li va demanar l’alto al foc permanent i verificable*. El Periódico. Recuperat de: <http://www.elperiodico.cat/ca/noticias/politica/print-486037.shtml>

⁵¹ (S/N). (05/09/2010). *Declaración de ETA*. El País. Recuperat de: http://elpais.com/elpais/2010/09/05/actualidad/1283674621_850215.html

⁵² (S/N). (10/01/2011). *ETA anuncia un alto-el-foc ‘permanent general i verificable’*. Vila Web. Recuperat de: <http://www.vilaweb.cat/noticia/3833180/20110110/eta-anuncia-alto-foc-permanent-general-verificable.html>

⁵³ (S/N). (12/07/2011). *El comunicado de ETA, el quinto desde el anuncio del alto el fuego de enero*. El Periódico de Aragón. Recuperat de: http://www.elperiodicodearagon.com/noticias/espana/comunicado-eta-quinto-anuncio-alto-fuego-enero_686625.html

⁵⁴ (S/N). (19/01/2011). *La banda terrorista ETA anuncia un alto el fuego “permanente, general y verificable”*. 20 minutos. Recuperat de: <http://www.20minutos.es/noticia/923459/0/eta/alto/fuego/>

⁵⁵ (S/N). (10/01/2011). *ETA decreta un alto el fuego ‘permanente, general y verificable’*. El Mundo. Recuperat de: <http://www.elmundo.es/elmundo/2011/01/10/espana/1294656456.html>

⁵⁶ RODRÍGUEZ, J. i AIZPEOLEA, L. (10/01/2011). *ETA anuncia un alto el fuego “permanente, general y verificable”*. El País. Recuperat de: http://elpais.com/elpais/2011/01/10/actualidad/1294651023_850215.html

Arnaldo Otegi, empresonat, fos escollit secretari general per unanimitat. “Ell és el pare sense el qual no s’hauria engendrat aquell <<néixer>>” (Batista, 2015: 248). Mentre Otegi va romandre tancat a la presó, el càrrec de secretari general de Sortu el va ocupar Fernando Barrena.

La Conferència Internacional de Pau de Sant Sebastià, celebrada el 17 d’octubre del mateix any, va ser el penúltim pas. La trobada va ser impulsada per Lokarri, plataforma hereva d’Elkarri, i va permetre “dignificar la feina del Grup Internacional de Contacte, creat pel mediador sud-africà Brian Currin amb la intenció de promoure el desarmament d’ETA, i presentar un full de ruta basat en la consecució de la pau i la negociació entre el govern espanyol i l’organització armada basca”.⁵⁷ Hi van participar personalitats internacionals destacades del món de la política com Gerry Adams o Bertie Ahern i mediadors i figures claus de la pacificació com Kofi Annan, per posicionar-se a favor de la pau i reclamar a ETA que deixés les armes. La conferència també va rebre el nom de l’emplaçament on es va celebrar, el Palau d’Aiete, el mateix on Franco estiuejava durant la dictadura, i va ser desqualificada públicament per portaveus del PP⁵⁸. De fet, els únics partits polítics de primera fila que van ser convidats i que no hi van participar van ser els mateixos populars i la formació encapçalada per Rosa Díez, UPyD.

El 20 d’octubre va arribar la notícia més esperada. L’organització declarava públicament el “cessament definitiu de l’activitat armada”⁵⁹, fet que suposava el fi de la violència. Un moviment transcendent en clau irreversible. El comunicat d’ETA també feia referència a la Conferència de Sant Sebastià celebrada tres dies abans, titllant-la d’una “iniciativa de gran transcendència política”.⁶⁰ Com ha demostrat el pas del temps, l’alto el foc anunciat per l’organització va resultar definitiu, doncs fins la data ETA no ha tornat a fer ús de la violència i, paral·lelament, s’ha compromès a neutralitzar el seu arsenal i a participar del procés de pau. Així, la decisió ha tingut un caràcter irreversible i ha suposat un punt d’inflexió inqüestionable per avançar cap a la pau, amb la reconciliació dels actors i de la societat basca a l’horitzó. De fet, el conflicte va camí de trencar amb una dinàmica estadística presentada en un estudi del

⁵⁷ ROMAGUERA, A. (15/10/2014). *Lokarri: un mirall al servei de la pau*. La Directa. Recuperat de: <https://directa.cat/lokarri-un-mirall-al-servei-de-pau>

⁵⁸ (S/N) (21/10/2011). *ETA anuncia el cese definitivo de su actividad armada*. Gara. Recuperat de: <http://gara.naiz.eus/eta-anuncia-cese-definitivo-actividad-armada.php>

⁵⁹ ESCRIVÁ, A. (20/10/2011). *ETA anuncia el cese definitivo de su ‘actividad armada’*. El Mundo. Recuperat de: <http://www.elmundo.es/elmundo/2011/10/19/espana/1319034890.html>

⁶⁰ (S/N) (21/10/2011). *ETA anuncia el cese definitivo de su actividad armada*. Gara. Recuperat de: <http://gara.naiz.eus/eta-anuncia-cese-definitivo-actividad-armada.php>

Banc Mundial (BM) que afirma que el 44% dels països que han estat escenari de conflictes armats tornen a caure en la violència en un període de cinc anys des de l'inici de les negociacions per un Acord de Pau (Collier, 2003: 7).

1.1.3.3 Reconciliació i reparació

Superada una etapa tant transcendental com la resolució, sempre s'inicia –amb més o menys èxit– un nou període amb grans expectatives. Aquests noves fases, sovint subestimades per agents exteriors al conflicte, combinen passat i present, però indubtablement fixen la seva mirada en el futur. Dins l'ampli ventall de reptes que es divisen un cop el conflicte violent ha finalitzat, “un dels desafiaments més importants que afronta la comunitat internacional és la reconstrucció” (Burke, 2006: 1). Tot i que els processos de reconciliació es componen de diverses fases diferenciades, el conflicte que ens ocupa pot obviar-ne algunes. Per exemplificar-ho, la reconstrucció infraestructural o econòmica en aquest cas és inexistent, doncs al País Basc i a l'Estat espanyol no es van causar severs estralls d'aquests tipus –tot i que, dins la lògica conflictiva hi van estar presents en forma, per exemple, d'extorsió financera a empresaris–, sinó uns danys molt més substancials, els humans.

Per tant, s'entén que tot i que “la reconstrucció postconflicte és multidimensional i multisectorial, doncs abasta un continu d'activitats i respostes necessàries després del final d'un conflicte armat” (Burke, 2006: 1), el del País Basc prioritza una recuperació política, social i humana en detriment d'altres accions –que pràcticament eludeix– com la recuperació física, la política econòmica de l'Estat o l'ajuda humanitària, doncs aquests pilars no han estat gaire vulnerats. Així, l'establiment d'uns ciments necessaris pel desenvolupament de la reconciliació de la societat basca en una dinàmica plenament democràtica s'ha sustentat en alguns aspectes bàsics i, paral·lelament, n'ha minimitzat d'altres.

Una de les claus per reconciliar la societat basca és, com han demostrat conflictes com l'irlandès –que presenta paral·lelismes amb el basc– treballar en tots els àmbits i marcar un ritme adequat. Així, “el procés per assolir la cicatrització adequada no deu eternitzar-se, però tampoc convé aplicar la sola recepta de l'oblit precipitat. Un conflicte que ha dividit a famílies, quadrilles d'amics i veïnats deu ser superat aprofitant la nova conjuntura, suturant en el

possible l'esdevingut i generant capital social per construir un futur immunitzador front a discursos excloents i violents".⁶¹

Tot i que es presenten múltiples adversitats que frenen les aspiracions pacificadores i reconciliadores de la societat basca –especialment les postures polítiques radicalment oposades d'alguns agents fonamentals del conflicte, l'actuació i legitimació d'aquests i els retrets entre les parts més antagòniques, existeixen iniciatives en diversos espais que treballen desinteressadament la reconciliació i reparació en un marc de postconflicte.

Un dels fonaments bàsics passa per superar “la indiferència i l'oblit acrític que abunden a les nostres comunitats, en part d'una societat que, anhelant el final de la violència terrorista, pretén passar pàgina amb excessiva celeritat”⁶². Llavors, la memòria història esdevé un fonament inqüestionable. És necessari un relat històric crític, inclusiu, contrastat, construït comunament i allunyat de pretensions polítiques interessades. És tasca del Govern Basc –conjuntament amb òrgans de representació política i moviments i organitzacions de la societat civil basca i espanyola–, manifestada principalment mitjançant la seva Direcció de Víctimes i Drets Humans, “dur a terme una política pública de recuperació i conservació de la memòria històrica, contribuint a la realització del dret a la veritat, a la justícia, a la reparació de les víctimes en particular, i de la societat en general, fomentant, així mateix, una cultura de la pau i els drets humans que, aprenent del passat, estableixi unes bases sòlides que garanteixin la no repetició en el futur d'una repercussió social, política i cultural”⁶³ com la viscuda.

Per això és imprescindible crear un relat comú i, sobretot, fonamentalment inclusiu, que expliqui el conflicte amb perspectiva i que visualitzi totes les víctimes i totes les subjectivitats. Lluny, per tant, d'una visió política interessada i d'una memòria selectiva com la del PP, que segons el jutge Baltasar Garzón únicament focalitza la memòria històrica en les víctimes d'ETA.⁶⁴ Per tant, una mirada enrere que condemni totes les violències i que es prengui la importància del paper de la memòria històrica de forma íntegra com una prioritat. Així, és

⁶¹ ARIAS, P.L. (02/02/2016). *Reconciliación: sin prisa pero sin pausa*. Alandar. Recuperat de: <http://www.alandar.org/wp-alandar/reconciliacion-pais-vasco-terrorismo-paz/>

⁶² ARIAS, P.L. (02/02/2016). *Reconciliación: sin prisa pero sin pausa*. Alandar. Recuperat de: <http://www.alandar.org/wp-alandar/reconciliacion-pais-vasco-terrorismo-paz/>

⁶³ URKULLU, I. (18/07/2013). “Conocer y reconocer el pasado es necesario para crecer como personas y como país.” Euskadi.eus. Recuperat de: http://www.jusap.ejgv.euskadi.eus/r47-dhlinea3/es/contenidos/informacion/ddhh_memoria_historica/es_ddhh/derechos_humanos.html

⁶⁴ MOYA, R. (14/12/2015). Baltasar Garzón: “Para el PP la Memoria se focaliza solo en las víctimas de ETA”. El Plural. Recuperat de: <http://www.elplural.com/2015/12/14/baltasar-garzon-para-el-pp-la-memoria-se-focaliza-solo-en-las-victimas-de-eta>

necessària la complexitat narrativa històrica que rebutgi la construcció del relat de forma parcial, i l'apropament a la veritat des de la conjunció de subjectivitats múltiples i dades objectivables (Andrade, 2012).

“Així, es veu necessari que el relat històric sigui construït des de la pluralitat de visions i vivències sobre el que ha estat el problema de convivència al País Basc, i sobre el problema de l'encaix polític del País Basc a Espanya al llarg de la història. La pluralitat de visions i vivències ens ofereix diferents punts de partida des dels que entendre el problema; els significats sobre el conflicte seran diferents depenent d'on es situï l'origen de la qüestió. Això ens indica l'existència de diferents memòries col·lectives relatives al conflicte en el si de la societat basca (Bar-Tal, 2007), ja que veiem diferents interpretacions subjectives de la història en funció de com es percep i s'ha viscut el problema.” (Mínguez, 2013: 304)

En la mateixa línia, resulta indispensable vertebrar les dinàmiques constructives i reconciliadores des de l'educació i impulsar programes que treballin per donar a conèixer la història i el passat des d'una perspectiva crítica però, alhora, despolititzada i precisa; potenciant la formació de personal específic que s'encarregui de tractar la problemàtica, treballant l'àmbit emocional i els continguts relacionats amb els drets humans; involucrant dins l'aula valors democràtics de diàleg, respecte i tolerància; i, sobretot, desenvolupant programes específics com l'‘Adi adian’ o el ‘currículum 2’.

Aquests projectes, o similars, es potencien des de la legislatura 2005-2009 dins el marc del ‘Pla Basc d'Educació per la pau i els Drets Humans’ i treballen per impulsar els aspectes i qüestions presentats amb anterioritat. Des del 2010, gràcies a un Decret de modificació del currículum educatiu, s'ha consolidat com un pilar “la importància de l'educació en l'empatia cap a les víctimes”.⁶⁵ L'aposta per la humanització de víctimes i victimaris ha esdevingut una prioritat. Les pràctiques s'han impulsat, sobretot, a partir de testimonis del conflicte –presos, víctimes d'ETA, familiars, antics membres de BVE o els GAL– que han exposat les seves experiències a aules de quart curs de l'ESO i el Batxillerat.

Els mòduls educatius, amb pretensions inclusives que garanteixin la participació ciutadana, s'han convertit en projectes imprescindibles per repensar, reconciliar i reparar el País Basc,

⁶⁵ Módulo Educativo Adi-Adan. *Aprendizajes de dignidad humana, convivencia y empatía mediante una experiencia de escucha de testimonios de víctimas*. Gobierno Vasco. Recuperat de: <http://www.eskolabakegune.euskadi.eus/web/eskolabakegune/modulo-adi-adian>

sempre amb el *mantra* de conèixer la memòria col·lectiva i, alhora, assentar les bases de la convivència. Així, mitjançant organismes impulsats des de les institucions públiques del País Basc, s'estan fomentant els programes –amb una paral·lela millora a partir de l'anàlisi de les seves deficiències– però també d'altres iniciatives. Destaquen alguns projectes de mediació entre ex-membres d'ETA i familiars o víctimes de la violència exercida per l'organització. Comunicació entre víctimes i victimaris en busca del 'per què' i del 'perdó' i en pro de la construcció d'un marc comú de convivència.

Un altre element bàsic és la reparació de les víctimes, de totes aquelles persones victimitzades, és a dir, que hagin patit vulneracions dels seus Drets Humans (DDHH), o que hagin sofert conseqüències del conflicte. És imprescindible el reconeixement d'una manera àmplia per tal de desenvolupar el procés de reconciliació i la convivència, ja que rere el patiment de les víctimes s'amaguen diversos relats i vivències. El reconeixement ha de passar per diferents fases –penal, social, política, educativa– i els actors han d'abandonar les visions rígides del patiments, partint d'una visió autocrítica de la història i empàtica amb els dolors aliens (Mínguez, 2013).

Però el procés de reconciliació i de reparació integral es dona en molts altres àmbits. També en la normalització de les relacions humanes –factor que cal treballar imperiosament mitjançant la comunicació–, el reconeixement dels estralls causats per les parts implicades –especialment per la violència política–, la inclusió d'una tasca pedagògica per deslegitimar la violència, la unificació de discursos al voltant de les víctimes, la visibilització i reconeixement públic de les víctimes o l'autocrítica. Per això, resulta necessari compartir responsabilitats entre les institucions públiques, la societat civil, la ciutadania, els mitjans de comunicació, els dinamitzadors, les víctimes i els victimaris. Treballar col·lectivament i entendre “les raons i els sentiments que van moure a qui es van situar en altres posicions, algunes de les quals ens continuen produint desassossec i un dolor que el temps va diluint”.⁶⁶

1.1.3.3.1 Humanitzar els actors

Comprendre –o intentar comprendre– als 'terroristes' no suposa justificar-los. Sembla fàcil d'entendre, però una part significativa de les societats modernes es tanca en banda. Alguns membres de la classe política, representant de la ciutadania, també tanquen files. El primer

⁶⁶ ARIAS, P.L. (02/02/2016). *Reconciliación: sin prisa pero sin pausa*. Alandar. Recuperat de: <http://www.alandar.org/wp-alandar/reconciliacion-pais-vasco-terrorismo-paz/>

ministre francès, Manuel Valls, declarava en un debat parlamentari sobre terrorisme celebrat a París, a principis d'any: "Per aquests enemics que ataquen als seus compatriotes, que trenquen el contracte que ens uneix, no pot haver-hi explicació que valgui, perquè explicar ja és una mica voler disculpar".⁶⁷ Poc temps després, en una aparició pública, el polític francès sentenciava: "Comprendre un projecte terrorista, mai: és inacceptable".⁶⁸ La figura pública, membre del Partit Socialista Francès (PS), tancava qualsevol porta a humanitzar als que considera 'terroristes'. També ho han fet, com ell, molts altres polítics de primera fila com el president dels Estats Units, Barack Obama; el president de la República Francesa, François Hollande; o la cancellera alemanya, Angela Merkel.

Però entendre-ho tot –en aquest cas el terrorisme– no és perdonar res. Més aviat, com en el seu moment va explicar el filòsof, historiador i semiòleg búlgar Tzvetan Todorov, és "donar-se els mitjans per combatre-ho"⁶⁹ i, ahora, impedir el seu retorn. Cal inferir en les raons que porten a una persona a cometre actes de terror, doncs per molt atroç que sigui l'acció que ha comès, continua sent un ésser humà. Es tracta d'indagar per trobar l'explicació, d'aprofundir en la persona que hi ha darrera l'etiqueta de 'terrorista'. I això no suposa justificar les seves posicions ni actuacions, però indubtablement sí anar a la recerca d'una declaració, d'un raonament, d'un origen, d'unes passions o d'unes circumstàncies. És la percepció que defensa l'escriptor i periodista espanyol Matías Antolín a un dels seus llibres sobre ETA –tot i que després li manquin dos components essencials com la capacitat analítica objectiva i la inexistència de prejudicis– quan es pregunta "quins motius les han portat (a les dones de l'organització) a renunciar a la família i als fills per la lluita clandestina" (Antolín, 2002).

Cal, però, com ens recorda el professor de la Universitat de València Rafael Pla López, valorar i reflexionar sobre si "humanitzar" és el terme més adequat: "De vegades s'ha parlat de <<humanitzar>> els conflictes, però no estic segur que el terme <<humanitzar>> es correspongui al caràcter depredador mostrat per la humanitat fins a la data".⁷⁰ La clau és indagar, anar a la caça d'unes paraules que ens facin retrobar-nos amb la persona i que expliquin –per injustificable que pugui ser el terrorisme– el per què. Des d'una perspectiva de

⁶⁷ POCH, R. (22/01/2016). *Terrorismo: ¿cerrar filas y no pensar?* La Vanguardia. Recuperat de: <http://blogs.lavanguardia.com/paris-poch/2016/01/22/terrorismo-cerrar-filas-y-no-pensar-27871/>

⁶⁸ CERCAS, J. (13/03/2016). *Comprendre a los terroristas*. El País. Recuperat de: http://elpais.com/elpais/2016/03/07/eps/1457353410_506770.html

⁶⁹ CERCAS, J. (13/03/2016). *Comprendre a los terroristas*. El País. Recuperat de: http://elpais.com/elpais/2016/03/07/eps/1457353410_506770.html

⁷⁰ PLA, R. (26/09/2011). *Guerra o Pau*. Universitat de València. Recuperat de: <http://www.uv.es/~pla/guerrpau.htm>

la sociologia clínica, podem establir que filosòficament no existeixen els terroristes, els assassins o els homicides. Això no pressuposa que les persones no hagin comés un delictes o un acte de ‘terror’, sinó que no podem limitar la naturalesa a un comportament o acció concreta.

La periodista britànica Gitta Sereny era partidària de “comprendre el mal”⁷¹, d’intentar entendre els crims i actes de terror –creia que fins i tot es podia fer amb els més atroços– per evitar que es repetissin. Sereny, una de les professionals de la comunicació més influents del segle XX, va estudiar a fons el camp de la comprensió. Defensava fermament que això es podia fer reconstruint la vida de l’autor, descobrint les circumstàncies en què aquest s’havia trobat i desemmascarant les relacions i contactes que havia tingut amb altres persones. En definitiva, indagar en la història i descobrir la seva identitat.

Als seus llibres apareixen personatges com Mary Bell, una dona declarada culpable d’assassinar a dos nens; el comandant del camp de Treblinka, Franz Strangl; o l’arquitecte d’Adolf Hitler, Albert Speer. De fet, la crítica a la seva persona arribava des de veus que l’acusaven d’humanitzar en excés a criminals, delinqüents o assassins. L’autora, que també exercia com a historiadora, aconseguia, amb paraules, englobar aquestes persones en un marc comú on compartien espai amb nosaltres –‘els no terroristes o no criminals’– i comprendre les raons dels seus actes, per molt terribles que aquests poguessin arribar a ser. L’escriptor Javier Cercas defensava que “no n’hi ha prou amb dir que els terroristes són homes aberrants; això ja ho sabem. La pregunta que s’ha de confeccionar és per què hi ha xavals entregats al terror, què hi ha als seus caps, quines són les raons i les passions i les circumstàncies que els porten a cometre actes espantosos (...); comprendre-les i donar-se així els mitjans per desactivar-les.”⁷² Entendre’ls mai serà disculpar-los, sinó donar un pas endavant per acabar amb el terror, dotar-se d’instruments perquè no torni a succeir i establir una estratègia humanista a llarg termini.

Un dels factors que impedeixen, en certa mesura, humanitzar els terroristes és el significat, com s’explica detalladament en l’apartat ‘Repensar el terrorisme’, del que s’ha dotat aquesta paraula. Una etiqueta que detona els principis polítics, demonitza per complet a la persona i, fins i tot, la descataloga del col·lectiu humà. Un terme, per tant, que agreuja la violència i minva la possibilitat del diàleg. Així doncs, l’etiqueta *terrorista* contribueix a generar un major clima de crispació, anteposant la solució –o opció– violenta a d’altres com el diàleg o la comprensió.

⁷¹ TODOROV, T. (21/10/2012). *Comprender el mal*. El País. Recuperat de: http://elpais.com/elpais/2012/10/05/opinion/1349435854_021344.html

⁷² CERCAS, J. (13/03/2016). *Comprender a los terroristas*. El País. Recuperat de: http://elpais.com/elpais/2016/03/07/eps/1457353410_506770.html

En el context que ens ocupa, resulta imprescindible la literatura que desenvolupa la matèria en qüestió. Amb perspectiva, resulta ser realment escassa, especialment si ens referim a la moderna. Històricament, però, la gran literatura també ha passat, i no de puntetes, per aquest assumpte. Apareixen en l'imaginari col·lectiu grans escriptors com Dostoievski, Shakespeare o Paul Auster. També intel·lectuals i periodistes, alguns ja anomenats anteriorment, com Gitta Sereny, Tzvetan Todorov, Javier Cercas o Antoni Baptista.

Crim i càstig, de l'escriptor rus Fiódor Dostoievski, una novel·la que narra la història d'un noi rus que viu en la misèria i que, per necessitats i consideracions teòriques, es veu empès a cometre l'assassinat d'una vella usurera, n'és un bon exemple. L'intel·lectual penetra psicològicament en el personatge –l'assassí–, fent partícip al lector de la batalla entre el desig de poder i l'ideal d'amor absolut. El llibre tracta detalladament i extensa la filosofia del càstig, fonamental per humanitzar a 'terroristes', delinqüents i assassins, figures demonitzades per les societats modernes.

Detectada la necessitat de *desdemonitzar* i apostar per alternatives a les pràctiques habituals com una dinàmica dialogant, un periodisme humanitzant i una literatura *empàtica*, resulta fonamental fer referència a una figura clau en la humanització de l'adversari. Nelson Mandela, històric lluitador contra l'*apartheid* sud-africà, molt proper ideològicament al comunisme, va ser precursor i punt d'inflexió en la comprensió de l'enemic. Mandela va ser empresonat de jove i va romandre 27 anys de la seva vida a la presó, en dues etapes viscudes a dos centres diferents. És allà mateix on va esdevenir un símbol de lluita per la igualtat racial, però també on va començar a concebre als zeladors i altres enemics com a persones. Una metamorfosi vital que va empènyer-lo a l'apropament i que, alhora, va provocar una presa de contacte imprescindible. El pres polític, en un intent de comprendre a l'adversari, fins i tot va aprendre l'idioma dels que considerava enemics: l'afrikaans. L'obsessió per la comprensió, l'empatia i l'humanisme el va convertir, anys més tard, en una figura clau en la reconciliació nacional i en el primer president negre de la República de Sud-Àfrica, l'any 1994.

D'on neix l'obsessió per enfrontar, maleir i desheretar als terroristes de la humanitat, de convertir-los en animals? Per què no existeix una aposta ferma per l'entesa i la comprensió? Per què no indaguem sota l'etiqueta de 'terrorista' a la recerca d'unes raons, d'un origen o d'una identitat? L'opció demonitzant genera una radicalitat que, confitada per un discurs de la por present a la política moderna, es manifesta en forma de vots dirigits a formacions polítiques escorades a la dreta. El terrorisme s'ha convertit, a part d'un temor, en una basa electoral pels partits i moviments que, responen a accions perpetrades per terroristes, radicalitzen el seu

discurs, focalitzen en la problemàtica tots els seus esforços i donen contínues mostres de rebuig públic, acompanyades d'una teòrica actitud antiterrorista manifestada en una resposta violenta: la repressió. Quan el discurs és reproduït pels *mass media*, l'acadèmic, lingüista, i un dels pensadors més influents del segle XX, Noam Chomsky, ho anomena '*La cultura de la por*' (Chomsky, 1995).

Un concepte també desenvolupat per molts altres autors com el sociòleg Barry Glassner, que inclús ha escrit un llibre desenvolupant el concepte en una societat com l'americana; l'escriptor i cineasta Michael Moore, que ha empleat el terme en alguna de les seves obres documentals com *Bowling for Columbine*; el professor de sociologia a la Universitat de Kent, a Gran Bretanya, Frank Furedi, que ha escrit dos llibres sobre la temàtica (Glassner, 2009); la periodista americana Judith Miller; o el polític i analític de política exterior nord-americà Zbigniew Brzezinski, que defensava, en un article a *El País* que "La por ennuvola la raó, intensifica les emocions i facilita als polítics demagogs la mobilització de la gent en recolzament de les polítiques que volen posar en marxa."⁷³

L'exemple del conflicte basc és prou significatiu. Els governs del Partit Popular han apostat per una confrontació directa contra ETA, prenent la radicalitat discursiva com a norma, abusant del joc retòric de "Tot és ETA" –usant-lo, a la vegada, per reprimir els moviments independentistes d'esquerres o les opcions polítiques alternatives– i responent amb estratègies directes de confrontació, on la violència ha estat una opció recurrent. Tant el PP, fonamentalment, com el PSOE, governs hegemònics a l'Estat espanyol, han optat per demonitzar al terrorista, negant-se a qualsevol possibilitat d'humanització. Els grups polítics que s'han abanderat de la comprensió i la humanització –entre els que caldria destacar l'esquerra *abertzale*, per sobre de tots, però també d'altres com el PSUC⁷⁴ o IU⁷⁵– s'han

⁷³ BRZEZINSKI, Z. (04/04/2007). *EEUU: el terrorismo y la cultura del miedo*. El País. Recuperat de: http://elpais.com/diario/2007/04/04/opinion/1175637606_850215.html

⁷⁴ Així ho demostra la "Declaració de la Secretaria Política del PSUC Viu davant del comunicat d'ETA", un document realitzat pel Partit Comunista Espanyol (PCE) arran de l'alto el foc de l'organització terrorista anunciat el 2006, on el grup polític emfatitza la necessitat de canviar el tracte que se'ls dona als presos. (22/03/2006). *Declaración de la Secretaría Política del PSUC Viu ante el comunicado de ETA*. Partido Comunista Español. Recuperat de: <http://www.pce.es/docpce/pl.php?id=869>

⁷⁵ IU ha defensat en nombroses ocasions, com a actor polític fonamental en la consecució de les aspiracions pacífiques de la majoria de la societat basca, la necessitat imperant d'un apropament massiu dels presos de l'organització basca a Euskadi i l'excrceració de les persones empresonades que haguessin complert dues tercers parts de la seva condemna. Així ho demostra, entre d'altres, el document de la VI Assemblée Federal d'Esquerra Unida on IU es posiciona "davant la qüestió basca i el terrorisme d'ETA". VI Asamblea Federal de Izquierda Unida. *IU ante la cuestión vasca y el terrorismo de ETA*. Recuperat de: <http://perso.wanadoo.es/agusromero/nc31/euskadi.htm>

convertit, a ulls de l'opinió pública, en còmplices. Però aquest mateix fenomen també ha ocorregut en molts altres conflictes, entre els que es poden destacar els següents: els comunistes –especialment durant el maccarthisme, però també durant els anys que el precedeixen– i els Estats Units; l'organització terrorista i, alhora, partit polític Hamás i l'Estat d'Israel; el creixent fonamentalisme *gihadista* i Occident; IRA i Gran Bretanya; o les FARC i el Govern de Colòmbia.

Gilbert (1998) presenta una interessant tesis sobre els motius que poden originar el terrorisme a nivell col·lectiu. El metafísic i filòsof desenvolupa que les democràcies liberals conviuen amb els 'forats negres', que no són més que contenciosos o disputes polítiques que s'eternitzen, fins el punt de no trobar solucions per vies democràtiques. Les possibilitats de resoldre les problemàtiques succeïdes en l'àmbit polític i social de mode pacífic acostumen a ser, segons l'autor, sistemàticament bloquejades. En aquesta escletxa, amb l'autoritat competent en contra de la resolució, s'acostuma a donar l'esclat de la violència que, en prendre una organització més formal, i en actuar contra les autoritats governamentals o contra la població civil, s'anomena terrorisme.

Gilbert (1998) també desenvolupa el concepte de 'la paradoxa del terrorista'. El terrorisme és un fenomen que varia molt segons el punt d'origen –i vista– des del que s'observi. La doble perspectiva, doncs, resulta imprescindible per analitzar el conflicte. L'encarregat de presentar el llibre de Gilbert, el filòsof Manuel Garrido, explica el punt de partida de la indignació del metafísic, un tòpic que considera caigut en l'oblit i reiterat origen de perplexitats pel ciutadà: la dualitat que acompanya el discurs del terrorista.

“És un fet que els terroristes roben, segresten, i maten, d'aquí que la seva conducta sigui qualificada de criminal per l'Estat, que els aplica la llei comú de delinqüència: però també és un fet que, mentre el delinqüent comú roba, segresta i mata per motius i interessos privats, els motius i interessos pels quals roben, segresten i maten els terroristes no són privats, sinó declaradament públics o polítics. D'aquí el doble discurs. El terrorista justifica la seva actitud dient que, al combatre a un Estat (del que amb raó o sense ella es considera víctima) i als seus agents, ell es limita a fer el que fa un soldat en una guerra, tot i que això, lamentablement, impliqui dany directe o indirecte a civils innocents. Per la seva part l'Estat, mentre no reconegui la causa del terrorista, no reconeix en aquest a un soldat ni a un combatent polític, sinó a un delinqüent. Aquesta és la paradoxa, o el dilema, del terrorisme, que porta a Gilbert a conjugar en la seva anàlisi dos models interpretatius de la conducta terrorista mútuament contraposats: el

que la interpreta com *conducta criminal* i el que la interpreta com *conducta bèl·lica*. Si el terrorista vol que se'l miri a la llum del segon, l'Estat el contempla a la llum del primer.” (Garrido, 1998: 12)

En la humanització –o, contràriament, en la demonització– cada element pren valor. En l'extensa llista de factors determinants es barregen el punt de vista, les etiquetes, la perspectiva, la doble moral, el llenguatge, la politització del terme “terrorista”, l'humanisme, l'estratègia política, la radicalitat discursiva i, imprescindible, la filosofia del càstig. El problema és que la temàtica continua essent tabú, que l'escassa literatura alimenta la controvèrsia i que les institucions governamentals i els organismes internacionals no s'han pres, encara, com a prioritat que comprendre als terroristes –o, com a mínim, fer l'esforç d'intentar-ho– és un eix central en la resolució dels conflictes armats moderns i la reconciliació de les societats colpejades per la violència.

2. PERIODISME I CONFLICTES

2.1 Anàlisi crítica de la cobertura del conflicte

Els mitjans de comunicació són un element fonamental en la construcció social de la realitat de l'audiència. Si en un context pacífic són imprescindibles, en un marc conflictiu esdevenen, si s'escau, encara més substancials, doncs és la cobertura dels fets la que crearà una percepció o una altra. De fet, són actors polítics i socials amb una gran influència. L'anàlisi crítica de la cobertura resulta, per tant, essencial per observar el tractament que els mitjans de comunicació han fet del conflicte del País Basc i, alhora, determinar la seva importància i contribució, en tant que són agents.

Prenent com a marc referencial l'Anàlisi Crítica del Discurs (ACD), que concep el llenguatge com a constructor de la realitat social i que, alhora, centra el seu estudi en com aquest configura la ment dels receptors dels missatges –l'audiència o els lectors– en base a uns interessos ideològics, és necessari estudiar exhaustivament el discurs dels mitjans de comunicació. Si de *per se* posseeixen una gran influència sobre la percepció que les societats modernes tenen de la realitat, en un context de violència inclús poden contribuir a la resolució del conflicte.

“Ens ocupem del discurs dels mitjans en tant que és una pràctica social que produeix i reproduïx l'abús de poder, legitima o deslegitima als actors –i les seves accions– i, per prendre un exemple genèric de conflicte, afavoreix la guerra o la pau. És a dir, l'estudiem perquè pot afavorir o perjudicar l'evolució dels conflictes, pot contribuir a

la seva escalada cap a estadis amb més violència i empènyer cap a la seva transformació i eventualment cap a la resolució” (Giró, 2006: 201)

L'enfocament de l'anàlisi crítica del discurs és complex i amb múltiples vessants. L'investigador Teun A. Van Dijk aplica, en aquest marc referencial, una metodologia derivada del sociocognitivisme i la lingüística crítica i defensa que existeix un triangle que determina la manera com s'ha d'analitzar el contingut dels missatges que combina tres pilars, que són el discurs, la cognició i la societat:

“Discurs s'utilitza en l'ampli sentit d'<<esdeveniment comunicatiu>>, el que inclou la interacció conversacional, els texts escrits i també els gestos associats, el disseny de portada, la disposició tipogràfica, les imatges i qualsevol altre dimensió o significació <<semiòtica>> o multimèdia. De manera similar, aquí <<cognició>> implica tant la cognició personal com la cognició social, les creences i els objectius, així com les valoracions i les emocions, juntament amb qualsevol altra estructura, representació o procés <<mental>> o <<memorístic>> que hagi intervingut en el discurs i en la interacció. I per últim, la veu <<societat>> s'entén de forma que inclogui tant les microestructures locals de les interaccions cara a cara detectades com les estructures més globals, societals i polítiques que es defineixen de forma diversa en termes de grups, relacions de grup com les de dominació i desigualtat, de moviments, d'institucions, d'organitzacions, de processos socials o de sistemes polítics, junt amb altres propietats més abstractes de les societats i de les cultures.”(Van Dijk, 2003: 146)

A l'hora de plantejar-se una anàlisi crítica del discurs, general però alhora completa i amb perspectiva, resulta necessari projectar algunes preguntes:

- La construcció de la realitat social del conflicte que duen a terme els mitjans de comunicació legítima l'abús de poder?
- Els continguts i la forma de plantejar-los amaguen complexitat?
- Existeix una pretensió de neutralitat i objectivitat vers el tractament del conflicte?
- S'intueixen interessos polítics i/o econòmics en la cobertura?
- El tractament de les fonts cerca el principi d'imparcialitat?
- El llenguatge utilitzat en els continguts periodístics amaga pretensions polítiques?

2.1.1 Desequilibri de les fonts

Un dels pilars bàsics del periodisme, i alhora inqüestionable, és l'ús de fonts –ja siguin aquestes personals, institucionals o acadèmiques– i l'equilibri en el volum. La premissa esdevé encara més significativa en un context de conflicte, doncs les fonts i la jerarquia que se'ls hi atribueixi seran fonamentals per crear una percepció o una altra sobre la realitat. Les fonts acrediten el discurs periodístic, el doten de veracitat, contrasten la informació exposada pel professional de la comunicació i confirmen –en cas que s'equilibri el volum i la importància de les fonts– la neutralitat i objectivitat del contingut.

“L'input bàsic de qualsevol mitjà és la *informació*. I quan major sigui la quantitat, la qualitat i la diversitat de les informacions que comunica tant major serà la seva credibilitat i, per tant, la seva influència. És per això que, pels mitjans, conquerir i mantenir l'accés a les fonts que li brinden aquest recurs és una de les tasques centrals en l'acompliment del seu quefer quotidià.” (Albertini i Ruiz, 2007: 1)

Hi ha veus que atribueixen igualment una gran impotència a les fonts en el procés de construcció de la informació, com la doctora en Periodisme i Ciències de la Comunicació Mar de Fontcuberta, que afirma que “Un mitjà sense fonts és un mitjà mort” (1993: 16). Però la informació no esdevé de qualitat ni verifica el contingut periodístic en tant que usa fonts, sinó en tant que duu a terme un tractament correcte. Un dels principis bàsics és l'equilibri en el seu ús, mancança detectada en la cobertura del conflicte del País Basc. El Periodisme de Pau estableix que és imprescindible donar veu a les diferents parts del conflicte, premissa indispensable per crear una percepció correcta i completa del mateix i contribuir a una resolució efectiva. En la cobertura del conflicte que ens ocupa, els mitjans de comunicació no han desenvolupat tal pràctica, silenciament mediàticament la veu d'ETA, el seu entorn polític i social i algunes postures ideològiques capturades en l'etiqueta de radicals. Així, simplificant la radiografia del conflicte, una de les parts implicades ha tingut escàs espai als mitjans de comunicació. Això s'ha fet sota la justificació que dotar de veu a aquests actors seria –o podria ser– actuar com a “corretja de transmissió” (Institut RTVE, 2002: 83) de les pretensions terroristes.

Així doncs, com a norma general el comportament habitual dels mitjans de comunicació en el tractament del conflicte del País Basc ha estat prioritzar les fonts d'una de les parts, fonamentalment les oficials provinents de les institucions de l'Estat, de les forces i cossos de seguretat o de figures amb reconeixement públic. La problemàtica es va engrandir i confortar

quan els mitjans de comunicació que, durant el conflicte, publicaven sobre ETA o donaven veu a integrants o comunicats de l'organització van ser coartats per l'Estat. Hi ha quantiosos exemples que confirmen com alguns mitjans de comunicació vinculats amb l'independentisme basc han estat clausurats per ordre judicial o sancionats, doncs se'ls considerava instruments d'ETA, corretges de transmissió de les seves pretensions, enaltidors del terrorisme o col·laboradors de l'organització armada. Mereixen especial atenció dos casos concrets. El primer és el diari Egin, ocupat per la policia el desembre de 1993⁷⁶ –i acusat un dels seus periodistes, Pepe Rei, per col·laboració amb organització armada– i tancat el 1998 per ordre judicial del jutge Garzón⁷⁷. El segon és el del diari Egunkaria, clausurat pel jutge del Olmo de l'Audiència Nacional el 2003 per considerar-lo un “instrument” d'ETA i detinguts deu dels seus directius per suposada pertinença a l'entramat empresarial de l'organització armada⁷⁸.

Els mitjans de comunicació hegemònics i tradicionals no han donat veu a les diverses parts dels conflicte, un factor que ha modificat la perspectiva de la societat, a qui si li ha obstaculitzat l'entesa de la realitat. Els fets s'han explicat, per tant, des de la perspectiva d'una de les parts implicades, deixant en un segon pla les veus d'ETA i el seu entorn i, alhora, distorsionant la complexitat del conflicte i legitimant l'abús de poder d'uns sobre els altres.

“El tractament sobre la problemàtica basca es realitza des del que he anomenat fonts úniques per la qual cosa l'impacte que té sobre el receptor és un impacte manipulatiu. És a dir, la gent de l'Estat espanyol –no parlaré d'Euskadi– té una imatge deformada o, com diuen els òptics, virtual i irreal invertida del que realment succeeix al País Basc, per la senzilla raó que la informació que li arriba del País Basc procedeix casi exclusivament del Ministeri de l'Interior, que és una de les parts del conflicte ETA-Estat espanyol.” (Batista, 1997: 81)

2.1.2 Despolitització del conflicte i confrontació

Cal partir de la premissa que la violència d'ETA és política i que, per tant, té uns objectius clarament definits en nombroses ocasions per l'organització com l'autodeterminació d'Euskal

⁷⁶ IGORMELTXOR, I. (19/06/2015). *El “conquistador” de ETB que participa en la campaña contra Egin*. Igor Meltxor. Recuperat de: <https://igormeltxor.com/2015/06/19/el-conquistador-de-etb-que-participo-en-la-campana-contra-egin/>

⁷⁷ YOLDI, J. (17/07/1998). *Garzón cierra “Egin” por ser un “instrumento del entramado delictivo de ETA-KAS”*. El País. Recuperat de: http://elpais.com/diario/1998/07/16/espana/900540001_850215.html

⁷⁸ ORMAZABAL, M. (21/02/2003). *El juez Del Olmo cierra el Periódico ‘Egunkaria’ por ser “instrumento” de ETA*. El País. Recuperat de: http://elpais.com/diario/2003/02/21/espana/1045782001_850215.html

Herria i la transformació de la societat mitjançant un procés que denominen revolucionari per establir un sistema socialista. Així doncs, no es tracta d'una violència gratuïta i arbitrària, sinó premeditada i instrumental, doncs declara unes pretensions polítiques i socials, una raó de ser, per molt que les formes puguin esdevenir injustificables. Tot i això, els mitjans de comunicació hegemònics han obviat la connotació política de la violència d'ETA, despolititzant el conflicte.

Per aconseguir-ho, l'estratègia bàsica d'un actor imprescindible com els mitjans de comunicació tradicionals ha estat equiparar ETA amb una organisme criminal, homologant l'organització amb la delinqüència comú o qualsevol banda de crim organitzat (Batista, 1997). Així doncs, s'ha titllat als membres de l'organització d'assassins rasos, eludint les seves reivindicacions polítiques i socials i reduint mediàticament la problemàtica a la violència directa.

Per ometre el substrat polític, una de les maniobres habituals dels mitjans ha estat emprar un lèxic que equiparés la violència d'ETA amb la delinqüència comú. Així doncs, les pàgines dels diaris han fet un ús freqüent del terme *banda*, quelcom que banalitza la realitat. Aquesta paraula històricament s'ha acompanyat per *terrorista*, una construcció lèxica –*banda terrorista*– que, a més de despolititzar el conflicte, emfatitza en la violència, fet que provoca una deshumanització dels membres d'ETA i una simplificació interessada de la realitat. A més, aquestes expressions s'han utilitzat tant en un context de violència directa i indiscriminada – com l'època en que ETA era comandada per Francisco Mujika Garmendia, àlies *Pakito*– com en processos de pau promoguts per l'organització. Els mitjans de comunicació han dotat el seu discurs d'altres expressions lèxiques, especialment mitjançant l'adjectivació, que també han contribuït a despolititzar el conflicte, criminalitzar i deshumanitzar els integrants d'ETA. Destaquen alguns adjectius com *pistolers*, *violents*, *sagnants*, *criminals* o *salvatges* i d'altres termes com *barbàrie* o *dictadura*.

La despolitització del conflicte realitzada pels mitjans de comunicació hegemònics, conformada bàsicament a partir de construccions lèxiques que eliminen el substrat polític de la violència d'ETA, s'ha vist complementada amb una tendència a la confrontació entre les diferents parts del conflicte –fent especial incidència en un lèxic bel·ligerant–, emfatitzant en la criminalització d'ETA i maximitzant l'oposició, fet que comporta una distorsió de la percepció de la realitat. Així doncs, generalment s'han agreujat els errors de l'organització armada, posant especial atenció sobre les seves característiques negatives, mitjançant l'ús reiterat i abusiu de paraules com violència, terrorisme i altre lèxic bel·ligerant. Això ha permès legitimar la posició ideològica del poder dominant i demonitzar l'oposició a l'*statu quo*,

engrandint la bretxa entre el ‘nosaltres’ –la posició ideològica amb la qual els mitjans de comunicació s’identifiquen– i ‘ells’: ETA i el seu entorn polític i social.

“Per legitimar la seva posició, els actors intenten que el discurs –el seu i el dels mitjans– es desplegui seguint les línies del que Van Dijk ha denominat el *quadrat ideològic*, a saber: Maximitzen els èxits, encerts, virtuts,..., victòries pròpies i dels aliats; minimitzen els èxits, encerts, qualitats,..., victòries dels enemics i dels seus aliats; maximitzen els errors, desencerts, vicis,..., derrotes dels enemics i els seus aliats; i minimitzen els errors, desencerts, vicis,..., derrotes pròpies i dels aliats. És el camí de la legitimació de les nostres sempre ‘guerres justes’.” (Giró, 2006: 202)

Tal pràctica, reproduïda pels mitjans de comunicació hegemònics, no únicament agreuja la problemàtica i la confrontació sinó que, a més, distorsiona la percepció del conflicte. La tècnica, a més de legitimar el poder dominant, és oposada a un dels pilars bàsics del Periodisme de Pau que defensa la necessitat de buscar i ressaltar els punts en comú de les parts implicades al conflicte i realitzar un discurs constructiu.

2.1.3 Distorsió i judicis d'intencions

El desequilibri en el tractament i volum de les fonts, la despolitització del conflicte, l'agreujament de la confrontació dels actors implicats i l'ús d'un llenguatge bel·ligerant associat únicament a ETA i el seu entorn polític i social ja és, de per sí, una significativa distorsió de la informació. La realitat, a més, s'ha vist exacerbada per continguts que compten amb judicis valoratius i d'intenció, quelcom que segons els principis ètics i professionals del bon Periodisme hauria d'estar reservat, únicament, als articles d'opinió i les columnes. Revisant informacions sobre el conflicte del País Basc salten a la vista múltiples exemples d'opinió encoberta, especialment mitjançant els judicis implícits, fet que suposa una deformació de la realitat per part dels mitjans de comunicació. L'atribució d'intencions es pot fer mitjançant les pressuposicions, les generalitzacions, l'assumpció d'informació o els mateixos judicis valoratius. Els mitjans de comunicació hegemònics, per exemple usen verbs com *pretendre* –amb els quals assumeixen la intenció d'algun agent o col·lectiu–, preposicions com *per o per a* –que pressuposen realitats– o metàfores bel·ligerants –amb les que demonitzen, fonamentalment, a ETA i el seu entorn–.

La línia que separa la informació estricta i l'opinió és, a vegades, estreta. Així ho va demostrar nombroses vegades la cobertura que els mitjans de comunicació van fer en etapes significatives

del conflicte. Els alts al foc d'ETA eren, com denunciava *media.cat*,⁷⁹ un exercici valoratiu. Però l'alteració de la percepció també s'originava amb altres pràctiques com l'assumpció d'informacions procedents de fonts que únicament representen a una de les parts del conflicte, fet que es pot considerar com una monopolització del discurs. També destaquen altres tècniques com afirmacions tendencioses o categòriques, les al·lusions o les ambigüitats.

“El tractament informatiu de la violència política a Espanya i al País Basc, s'ha produït primer en règim dictatorial i després en una situació canviant. És a dir, sense tradició, mancat d'investigació universitària, servil davant els interessos polítics, des de la posició de qui pren partit del conflicte, sense clara separació entre informació i opinió, alimentant fonts indirectes, amb abandonament de les regles del joc i gran influència del vedetisme columnista. Aquesta forma de treballar, a més d'oferir menys qualitat, dificulta encara més l'apertura d'un procés de diàleg.” (Batista, 1997: 33)

2.1.4 Reconeixement dels passos positius d'ETA

Tot i que les informacions emfatitzen en la criminalització d'ETA i el seu entorn polític, en la despolitització de l'organització i la deshumanització dels seus integrants, reproduint les lògiques dominants i agreujant la confrontació, també s'observen, en l'anàlisi de la cobertura del conflicte, pràctiques periodístiques lloables. En aquest sentit, hi ha continguts corresponents als mitjans de comunicació hegemònics que segueixen la lògica constructiva inspirada en els fonaments del Periodisme de Pau que advoca per reconèixer la voluntat d'ETA en la resolució del conflicte, remarcant els passos de l'organització per treballar en el cessament de la violència i en la necessitat de la col·laboració conjunta de les forces polítiques. En aquest cas, doncs, no es minimitzen els passos positius que l'organització dona en favor de la finalització de la seva activitat armada i, alhora, es construeix un marc polític comú on es ressalten els punts on els agents convergeixen.

Encara així la balança continua estant força desequilibrada, doncs al llarg dels continguts periodístics es detecten males pràctiques com la minimització de les oportunitats polítiques, la criminalització d'ETA i el seu entorn mitjançant un lèxic bel·ligerant, l'assenyalament destacable de la naturalesa violenta de l'organització, un èmfasi especial en atemptats passats

⁷⁹ (S/N). (08/09/2010). *Més opinió que mai a les portades en relació a l'anunci d'alto el foc d'ETA*. *Mèdia.cat*. Recuperat de: <http://www.media.cat/2010/09/08/mes-opinio-que-mai-a-les-portades-en-relacio-a-lanunci-dalto-el-foc-deta/>

o la manca de voluntat reconciliadora d'una part dels agents implicats. En aquest sentit, també es detecta una problemàtica gramatical molt patent en la qüestió de la violència: uns moren però als altres als maten. Quan ETA atemptava contra la vida d'objectius polítics els titulars de les portades declaraven que l'organització matava. En canvi, quan els integrants d'ETA perdien la vida a mans de les forces de seguretat o de membres de grupuscles d'extrema dreta no eren assassinats, sinó que morien. Quan ETA era culpable era el subjecte; quan era la víctima, aquest s'ometia.

2.2 Reflexió deontològica del paper dels mitjans

El periodisme dels mitjans de comunicació hegemònics es troba difuminat entre l'estupor de les estructures de poder, la necessitat primordial de la immediatesa periodística, l'escàs treball de fonts –les agències de comunicació han monopolitzat la informació, contribuint a què els periodistes reproduïxin el discurs dels grans actors (Castells, 2008)–, la precarització laboral dels periodistes, la convergència dels mitjans de comunicació i la digitalització –fenomen amb infinites possibilitats que hem explotat indegudament i que ha afermat i estès la figura del professional d'oficina–. Alhora, la mercantilització de la informació, que ha convertit el periodisme en un producte de consum, ha infravalorat la professió i l'ha allunyat de les seves funcions democràtiques, culturals i socials. De fet, s'ha produït una “creixent contaminació de la informació amb la publicitat i el negoci de l'entreteniment i la degradació del mercat laboral dels professionals de la comunicació pública”⁸⁰.

Els mitjans de comunicació hegemònics es troben actualment subjugats als interessos econòmics i polítics, una domesticació que no s'ha ocasionat per censura o per un control ideològic directe, sinó per la dependència financera. Ho ratifica Manuel Castells quan afirma que “El poder i la política es decideixen en el procés de construcció de la ment humana a través de la comunicació” (Castells, 2008: 27). La veritat és que l'actual paradigma comunicacional no s'allunya massa de la visió de l'economista i històric sociòleg Karl Marx. Com explica Stuart Hall, fent referència a un dels pares del comunisme, la classe dominant que posseeix els mitjans de producció i comunicació pot fer ‘imperar’ una ideologia mitjançant el bombardeig informatiu (Hall, 1977). El problema principal, al cap i a la fi, resideix en que les grans capçaleres i mitjans de comunicació són creadors de l'opinió pública –conformant l'agenda

⁸⁰ ABRIL, G. (06/11/2013). *Crisis del periodismo (y brindis por Diagonal)*. Diagonal. Recuperat de: <https://www.diagonalperiodico.net/blogs/gonzalo-abril/crisis-del-periodismo-y-brindis-por-diagonal.html>

(*Agenda Setting*), “les percepcions públiques de quins són els esdeveniments més importants del dia” (McCombs, 1994: 9) –.

La politòloga alemanya Elisabeth Noelle-Neumann va introduir el concepte de l’”Espiral del silenci” segons el qual l’opinió pública s’acabava convertint en una forma de control social, ja que els individus, en un intent per ser acceptats pel conjunt de la societat, ajusten el seu comportament i pensament a les actituds i opinions predominants (Noelle-Neumann, 1977). Així doncs, els judicis i postures estàtiques són les costums, acceptades per l’individu a fi de no romandre aïllat de la societat. Qui evolucioni paral·lelament amb les actituds i opinions de la societat les farà públiques, al contrari d’aquell que s’ho qüestioni, que acostumarà a ser més caut. Com que quan més es verbalitza una opinió més majoritària esdevé, es crearà una espiral que convertirà aquesta actitud encara en més generalitzada. Alhora, es fomentarà una espiral de silenci amb les opinions contràries, aquelles mal vistes per la societat que es tendiran a no verbalitzar.

En aquesta mateixa línia, aplicant-ho als mitjans de comunicació, els pensadors i analistes T.W. Adorno i M. Horkheimer defensaven que els *mass media* aconseguien productes diferenciats mecànicament però que resultaven, a la vegada, molt semblants, fet que “manifesta el grau de formalització del procediment” (Adorno i Horkheimer, 1947: 401). Així doncs, els mitjans de comunicació hegemònics, tot i que puguin tenir línies editorials aparentment molt distingides, ofereixen tractaments que es produeixen dins d’uns límits d’acord amb les lògiques de poder dominants. Aquesta problemàtica s’accentua en l’escenari actual, on els mitjans funcionen com actors fonamentals en la construcció social de la realitat, creant la percepció dels fets. Per tant, i com corrobora el professor de la UAB Héctor Borrat es mouen en l’àmbit d’actuació de la influència (1989: 10).

Això s’emmarca dins l’enfocament del *Framing*, una teoria que defensa que els mitjans de comunicació delimiten la interpretació de la realitat dels fenòmens socials de la ciutadania a partir de *frames*, que són marcs d’interpretació no imposats, sinó assumits pel públic. Els mitjans construeixen la forma com el missatge arriba als seus receptors, influenciant fortament en la percepcions de la ciutadania. Aquest procés es duu a terme mitjançant la selecció del que es pretén transmetre i deixant fora del marc de la realitat tot el que es vol obviar, és a dir, prioritzant uns fets o aspectes en detriment d’altres. L’acadèmic George Lakoff (2004) defensa que existeixen dos tipus de marcs: els profunds –que representen visions més globals del món, i que es connecten a sistemes de valors– i els superficials –que són fragments de coneixements que es relacionen amb una determinada paraula–.

“Entenem coses (...) fent servir marcs. En el llenguatge, per exemple el nostre marc per una paraula no és el significat que diu el diccionari, sinó també totes les altres coses que sabem, sentim o hem experimentat en relació amb la paraula. Quan sentim un mot en particular o ens trobem en una situació específica, el significat del diccionari i tot de fragments de coneixement i experiència que s’hi poden relacionar s’activen en els nostres cervells. Això és el “frame” –marc- per a una paraula o esdeveniment, i, per tant, es suposa que els *frames* poden activar valors.” (Darnton i Martin, 2011: 7)

Tot i que existeixi una disparitat perspectiva individual del llenguatge, aquest esdevé fonamental en la creació dels marcs interpretatius col·lectius que els mitjans de comunicació duen a terme. Així doncs, la seva unitat significativa més petita –la paraula– pot ser clau en la construcció de la realitat social i, per tant, en l’opinió pública.

2.3 Repensar el concepte ‘terrorisme’

Les paraules ‘terrorisme’ i ‘terrorista’ són polèmiques i no existeix un consens acadèmic ni legal per definir-les ni unanimitat al respecte. De fet, ambdós termes jurídics s’han polititzat tant que s’han acabat convertint en un clar desqualificatiu, fent oblidar el seu significat real en l’imaginari col·lectiu. Un dels motius pels quals la paraula terrorista és rebutjada és la carga pejorativa que implica (Serrano, 2006). Han estat, i són, termes contínuament pronunciats a les cadenes de televisió i publicades a les portades de les grans capçaleres de premsa. A més, en un món completament mediatitzat, on els mitjans de comunicació s’han convertit en actors essencials a l’hora de transmetre i fer comprendre la realitat, les etiquetes han guanyat terreny.

Aquesta realitat ens obliga a reflexionar des d’una perspectiva crítica sobre l’ús –i abús, que ha provocat una distorsió del significat original– del terme per part de les autoritats, la majoria de mitjans i, per *ende*, la societat, i a acotar-lo de la manera més objectiva possible. Lluny de la subjectivitat que acompanya al propi concepte que “és de contorns imprecisos i planteja problemes interpretatius derivats de la seva referència inevitable a components polítics sotmesos a valoració” (Serrano, 2000: 129). Per tant, un concepte subjecte a la parcialització interpretativa, a la càrrega emotiva i a un dels seus principals problemes, que la definició de terrorisme “resideix en la naturalesa subjectiva del terror” (Wardlaw, 1986: 45). Un primer pas, imprescindible, consisteix a plantejar-se un conjunt de preguntes bàsiques:

- Quin és l’origen d’aquesta paraula?
- Com ha evolucionat el seu ús?

- Què significa ser un terrorista?
- Quines condicions ha de tenir un acte per poder-se considerar com a terrorista?
- Existeixen definicions acurades del terme?
- Com defineixen les autoritats lingüístiques aquest concepte?
- Es té en compte el Terrorisme d'Estat en la definició?

La paraula “terrorista” ha patit una clara metamorfosi, un canvi substancial. Mentre anteriorment el terme s’usava per identificar una tipologia de violència, avui s’utilitza simplement per desqualificar al rival i, per tant, per desacreditar-lo. Aquí entra en joc un element imprescindible en els enfrontaments moderns: el desplegament de l’estratègia discursiva i narrativa com a instrument de retòrica política per legitimar-se a un mateix i deslegitimar l’enemic.

El llenguatge té les seves trampes i els seus prejudicis i, sabedors d’això, els actors enfrontats doten el seu discurs d’un significat que acostuma a ser pejoratiu amb el rival, amb la pretensió de desqualificar-lo. Si fixem l’atenció sobre alguns dels principals conflictes mundials podrem observar com tot actor implicat es dota d’un enemic i el titlla, l’anomena, terrorista: les FARC i el Govern de Colòmbia, Israel i Palestina, Turquia i els kurds, Anglaterra i l’IRA, Itàlia i les Brigades Roges, Ucraïna i els prorussos, Bin Laden i els Estats Units. En el tema que ens ocupa en qüestió: l’Estat espanyol i ETA.

En termes lingüístics, la línia que separa el llibertador del terrorista és estreta. Bin Laden era considerat un llibertador durant els anys 80, però es va acabar convertint, a ulls del mateix Occident, en un dels terroristes més perseguits. Gadafi també va ser un guerriller llibertador a Líbia, però anys després l’imaginari col·lectiu el considerava un gran dictador i un dels terroristes més importants de l’Orient Mitjà. Fidel Castro també va patir la mateixa sort, com el seu company Ernesto *Che* Guevara. Però també s’ha donat el fenomen invers, personalitats que en un passat van ser considerades terroristes i que, a dia d’avui, són figures de pau o reconeguts polítics. Això es deu, en certa manera, al component efímer del terme, però també a la influència dels mitjans de comunicació.

Mandela, figura fonamental en la lluita contra l’*apartheid*, va ser considerat terrorista durant dècades i, de fet, no va ser esborrat de la llista nord-americana fins l’any 2008. Gerry Adams, que durant el segle XX era un terrorista per pertànyer a l’organització IRA és, avui, una peça fonamental en l’estabilitat d’Irlanda del Nord i en el procés de pau irlandès. Menájem Beguín, membre de l’organització armada jueva Irgun, es va convertir, anys després, en primer ministre

d'Israel i, inclús, va rebre el premi Nobel de la Pau. Yasser Arafat va passar de ser considerat un gran perill per Israel i els seus aliats, per ser el principal líder de la resistència palestina i un dels fundadors de l'Organització per a l'Alliberament de Palestina (OAP) i d'Al Fatah, a convertir-se en una figura clau per la suposada pau a la regió.

Pepe Mujica va passar de guerriller –terrorista pel poder governamental– a figura essencial en l'àmbit polític del seu país, Uruguai. En el conflicte que ens ocupa, l'exemple més rellevant és el de l'Arnaldo Otegi, empresonat per pertànyer a ETA i per intentar reconstruir Batasuna i, avui ja fora de la presó, una de les figures claus per la reconciliació del País Basc i l'avenç irreversible en el procés de pau. El llibre que el té com a protagonista reflexiona sobre el codi semàntic que s'usa en les organitzacions terroristes.

“Viuen (els suposats ‘terroristes’) en una bombolla en la qual no <<s’assassina>> sinó que <<s’executa>>; en la qual no <<s’extorsiona>> sinó que es cobra l’<<impost revolucionari>>; en la qual no <<se segresta>> sinó que <<s’arresta>>; en la qual no hi ha <<víctimes civils>> sinó <<danys colaterals>>, que a més a més sempre són responsabilitat dels altres, que per exemple no desallotgen un centre que ha rebut un avís de bomba o que posen a viure famílies senceres a les cases caserna de la Guàrdia Civil... No són <<terroristes>> sinó *guadaris*, <<soldats>>, <<voluntaris>>. Al final, el codi semàntic no és més que una expressió d’un codi moral que ho justifica tot en una dinàmica de guerra.” (Batista, 2015: 60)

2.3.1 Origen i definició del terme

A l'hora de realitzar una aproximació conceptual també és important observar les diferències entre les definicions de terrorisme que confeccionen diverses institucions, autors i diccionaris. Es tracta d'un concepte vagament delimitat i d'un terme molt volàtil en l'àmbit jurídic i social, característica que supedita que el seu significat estigui determinat més pel context que per una explicació lògica (Rees, 2006). Les desavinences entre organismes governamentals, institucions, diccionaris i mitjans de comunicació són palpables i notòries, tot i que també es detecten diversos punts en comú.

Primerament, però, cal fer referència als orígens del concepte. Es té constància que aquest terme va aparèixer per primer cop en la França del segle XVIII, durant el període jacobí. En primera instància el terme es referia, de forma pejorativa, als revolucionaris i l'ús de la violència directa que feien aquests amb objectius o fins polítics o religiosos (Andress, 2006).

El concepte es va utilitzar, en els seus inicis, per anomenar als individus o grups que eren opositors al poder constituït. Això demostra com, des del seu origen i fins ara, el terrorisme és una violència instrumental (Wieviorka, 1992). El terme, però, pateix una metamorfosis considerable amb el pas del temps. Avui en dia conceptualitzar el terrorisme és una tasca complicada, realitat agreujada pel fracàs de la comunitat internacional en la definició del terme (Díaz Barrado, 2006). Encara així, resulta necessari repensar el terme i atorgar-li un significat adequat.

2.3.2 Definicions d'autoritats lingüístiques

Per prosseguir amb aquesta aproximació conceptual, primerament s'abordaran les definicions que realitzen alguns dels principals diccionaris catalans, espanyols, i també de l'àmbit internacional, del terme 'terrorisme':

- **L'Enciclopèdia Catalana**, diccionari de referència a Catalunya, defineix el terrorisme com la “utilització de la violència, d'una manera sistemàtica i sovint indiscriminada, en la lluita social i política.”
- **L'Institut d'Estudis Catalans** defineix el terrorisme com “la utilització de la violència en la lluita social i política.”
- El **diccionari Maria Moliner**, un dels diccionaris alternatius a la Real Acadèmia Espanyola (RAE) més distingits, defineix el terrorisme com “una estratègia de guerra simètrica que es caracteritza per induir terror en la població civil per a forçar polítiques o comportaments que d'altra forma no es produirien. Dins d'aquests comportaments s'inclouen l'acceptació de condicions de molt diversa índole: polítiques, econòmiques, lingüístiques, de sobirania, religioses, etc. Quan aquest tipus d'estratègies és utilitzat per Guberns oficialment constituïts, es denomina terrorisme d'Estat.”
- La **Real Acadèmia de la Llengua** defineix el terrorisme com la “successió d'actes de violència executats per infondre terror.”
- El **Diccionari d'història i política del segle XX** defineix el terrorisme com la “forma de lluita política, basada en la violència, empleada per una organització o grup front al poder de l'Estat amb el fi d'aconseguir els seus objectius. La seva estratègia es basa en la creació d'un clima de coacció per terror, que obligui a l'Estat a acceptar les demandes dels terroristes; per això, la violència es dirigeix freqüentment contra els ciutadans, buscant a més la major difusió possible a través dels mitjans de comunicació. Es

denomina *terrorisme d'Estat* quan és el propi Govern qui inspira i promou els actes terroristes contra tota la població o contra una part d'ella.”

- El diccionari francès **Larousse** defineix el terrorisme com el “conjunt d’actes de violència (atemptats, presa d’ostatges, etc.) comesos per una organització per crear un clima d’inseguretat, per exercir un xantatge vers un govern o per satisfer un odi per una comunitat, un país o un sistema.”
- El diccionari anglès **Merriam-Webster**, referència a Gran Bretanya, defineix el terrorisme com la “utilització d’actes violents per atemorir un poble en una àrea com una forma d’aconseguir un objectiu polític.”

Presentades les definicions d’alguns dels diccionaris de referència en l’àmbit estatal i internacional, a continuació s’analitzen les mancances d’algunes d’aquestes explicacions i es realitzen alguns apunts al respecte:

- L’**Enciclopèdia Catalana** no explica qui la practica ni com és la violència. Es tracta, per tant, d’una definició bastant precària i, fins i tot, poc ortodoxa.
- L’**Institut d’Estudis Catalans** es queda, també, molt lluny d’aprofundir en el concepte. Únicament parla del context en que es practica (polític i social) i s’oblida d’aspectes centrals com: contra qui s’exerceix, com és aquesta violència o quines tipologies hi ha dins d’aquesta gran categoria.
- El **diccionari Maria Moliner** fa un pas més enllà, atrevint-se a caracteritzar aquesta violència, però deixa un escenari massa ambigu. Sí bé és cert que parla del contra qui –la població civil– i d’algunes condicions que es poden produir, deixa caps oberts que poden donar peu a la confusió. Encara així, es tracta d’una explicació més completa. Més encara si tenim en compte que, al final de la mateixa, fa referència al terrorisme d’Estat, un fenomen que escassos diccionaris recullen.
- La **Real Acadèmia de la Llengua** passeja completament per la superficialitat i l’error. La seva definició únicament fa referència a una violència destinada a infondre terror. S’oblida de les causes polítiques i socials que inciten al terrorisme –és a dir, del context–, com també de qui la practica, contra qui –les víctimes– i de les condicions en les que s’exerceix.
- El **Diccionari d’història i política del segle XX** va un pas més enllà que les altres definicions. Explica que es tracta d’una forma de lluita política –quelcom essencial– i que es dirigeix fonamentalment contra els ciutadans. Cau, però, en un error innocent: creure que el terrorisme s’usa únicament contra el poder estatal. Així doncs, tot i que

s'entreveuen bones intencions, la definició queda incompleta i és, des d'una mirada crítica, errònia. Cal valorar positivament, però, que s'inclogui quelcom tant rellevant, i sovint oblidat, com el Terrorisme d'Estat.

- El diccionari francès **Larousse** tampoc aposta per una definició completa. La seva explicació limita el terrorisme únicament a actes realitzats per organitzacions, i sempre contra governs. S'obvia, per exemple, la naturalesa de la violència practicada.
- El diccionari anglès **Merriam-Webster** també realitza una definició que camina per la superficialitat i que resulta incompleta. L'explicació únicament parla d'un objectiu – atemorir –, i s'oblida totalment del context polític i social. Situa al poble com a única víctima i s'oblida d'aspectes essencials com la naturalesa de la violència o de qui la practica.

2.3.3 'Terrorisme' segons l'ONU

L'Organització de les Nacions Unides és un organisme clau en l'àmbit polític internacional. Per això, el significat que aquesta atribueixi al 'terrorisme' es considera fonamental per apropar-nos conceptualment al terme. Tot i això, no existeix una definició homogènia sobre la paraula en qüestió a nivell mundial. Això es deu, bàsicament, a que “la capacitat de les Nacions Unides per elaborar una estratègia àmplia s'ha vist limitada pel fet que els Estats Membres no han aconseguit aprovar un conveni sobre el terrorisme que inclogui una definició del terrorisme” (ONU, 2008: 6). A més, el Grup Assessor de les Nacions Unides reconeixia que “no ha estat la intenció del Grup concebre una definició de terrorisme, determinar les seves diferents arrels o abordar casos concrets de l'activitat terrorista”.⁸¹ La inexistència d'una explicació consensuada dins l'ONU xoca, però, amb el fet que “l'Assemblea General de Nacions Unides porta més de 30 anys aprovant resolucions sobre el terrorisme en les quals ressaltava, entre altres coses, la necessitat d'establir una definició (...) i de tenir un conveni internacional”⁸² sobre el mateix.

Encara així, l'Alt Comissionat de les Nacions Unides pels Drets Humans comunament entén per terrorisme els “actes de violència dirigits contra els civils procurant objectius polítics o ideològics” (ONU, 2008b: 6) L'aproximació també s'acosta a l'àmbit jurídic, però encara així

⁸¹ Informe del Grupo Asesor sobre las Naciones Unidas y el terrorismo, del 6 de d'agost de 2002, p.5

⁸² VANECKHAUTE, H. (s.f.). *Treinta años de resoluciones condenando a los principales terroristas: Estados Unidos y las potencias europeas colonizadoras y racistas*. Pangea. Recuperat de: <http://hendrik.pangea.org/imagenes/La%20ONU%20y%20el%20terrorismo.htm>

resulta una explicació escassa, més encara si valorem la jerarquia institucional de l'organisme. El 1994, l'Assemblea General de l'ONU va un pas més enllà i aprova la Declaració sobre mesures per eliminar el terrorisme internacional, en la seva resolució 49/60, on assenyala que el terrorisme són els “actes criminals amb fins polítics concebuts o planejats per provocar un estat de terror en la població en general, en un grup de persones o en persones determinades” (ONU, 2008a: 6). Aquesta aproximació, tot i ser una mica més extensa i detallada, tampoc està a l'altura del que representa un organisme de tal magnitud, doncs deixa caps per lligar i resulta un pèl ambigua.

El consell de Seguretat de l'ONU va definir el 2004, en la seva resolució 15/66, el terrorisme com el conjunt “d'actes criminals, *inclusive* contra civils, comesos amb la intenció de causar la mort o lesions corporals greus o de prendre ostatges amb el propòsit de provocar un estat de terror en la població en general, en un grup de persones o en determinada persona, intimidar a una població o obligar a un govern o una organització internacional a realitzar un acte o a abstenir-se de realitzar-lo” (ONU, 2008b: 6). Aquesta última definició, vigent fins el moment, pren com a punt de partida l'anterior, realitzada l'any 1994, i afegeix alguns factors determinants. La realitat, però, és que l'organització internacional no es mostra a l'altura de les expectatives i oblida alguns aspectes fonamentals que hauria de contenir una definició duta a terme pel que, segurament, és l'organisme més important en l'àmbit polític mundial. L'aproximació conceptual, tot i anar més enllà que els antecedents, vaga un pèl per la superficialitat i fuig de la controvèrsia, obviant elements com el Terrorisme d'Estat o la naturalesa de la violència.

2.3.4 Visions de diversos autors

Per apropar-nos conceptualment a un terme tan controvertit com el ‘terrorisme’ resulta imprescindible tenir en compte diferents autors. Aquesta pràctica permetrà visibilitzar la manca de consens acadèmic però, alhora, observar els punts de trobada entre les diferents personalitats. A continuació es presenten una sèrie de definicions:

- **Antoni Batista**, periodista especialitzat en situacions de conflicte i corresponsal polític al País Basc durant vint-i-cinc anys. El seu últim llibre és *Otegi, la força de la pau*. Defineix el terrorisme com “l'ús de la violència per motius polítics que afecta a societats civils en guerres no declarades, i que precisa del concurs dels *mass media* en una doble via en conflicte: des de l'àmbit terrorista, per a aconseguir els seus fins

psicològics de extensió de la por amb efectes desestabilitzadors; i des de l'àmbit de l'Estat per deslegitimar-lo genèricament reduint-lo a l'àmbit de la delinqüència comú.” (Batista, 1997: 25).

- **Alex P. Schmid**, investigador i director del *Centre for the Study of Terrorism and Political Violence*. Erudit i especialitzat en estudis sobre el terrorisme i ex Oficial a Càrrec de la Subdivisió de Prevenció del Terrorisme de les Nacions Unides. Afirmar que “El terrorisme, el que jo denomino lluita armada, és un mètode de lluita en què la violència utilitza a les seves víctimes (simbòliques o fortuïtes) no com a fi sinó com a mitjans dels seus objectius polítics. Efectivament, aquestes víctimes presenten trets d'un grup o classe social que són determinants a l'hora de ser seleccionades per l'acció del grup armat. Així, a través del previ ús de la violència, o de la creïble amenaça de la seva utilització, altres membres del grup o classe en qüestió són sotmesos a un estat de temor permanent. Aquest grup o classe, al que es pretén minar el seu sentit de seguretat, és l'objectiu del terror.” (Schmid, 1984: 11)
- **Bruce Hoffman**, professor de la *School of Foreign Service* de la Universitat de Georgetown, antic director i vicepresident de Relacions Exteriors de l'oficina de Washington de la RAND i considerat un dels majors experts del món en terrorisme i contrainsurgència. Defineix aquest fenomen com “la violència –o, igualment important, l'amenaça de la violència– usada i dirigida en busca de, o en servei d'un objectiu polític.” (Hoffman, 2006)
- **Ganor Boaz**, fundador i director executiu de l'*Institute for Counter-Terrorism* (ICT). Proposa que es defineixi el terrorisme com “l'ús premeditat de la violència o l'amenaça d'usar-la contra civils o objectius civils per obtenir beneficis polítics.” (Barker, 2003: 33)
- **Julio Aróstegui Sánchez**, historiador espanyol especialista i catedràtic d'Història Contemporània a la Universitat Complutense de Madrid. Defineix el terrorisme com “una de les instrumentalitzacions possibles de la violència.” (Aróstegui, 2002: 27)
- **Miquel Rodrigo**, catedràtic de Teories de la Comunicació a la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona (UPF). Ha estat docent a la Facultat de Ciències de la Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) i és expert en violències i interculturalitat. Assegura que “el que caracteritza al terrorisme és el fet de ser un acte de violència política. És, segurament, una de les formes més espectaculars de delinqüència política.” (Rodrigo, 1991: 18)

- **Pedro Carrasco Jiménez**, doctor en Dret per la Universitat de València (UV), màster en Seguretat Global i Defensa per la Universitat de Saragossa i llicenciat en Criminologia per la UV. Proposa definir el terrorisme com “l’acció violenta executada per persones al servei d’una organització, amb la intenció d’infondre por a un sector de la societat, i utilitzar aquesta por per tractar d’assolir un fi polític.” (Carrasco, 2009: 206)
- **Walter Laqueur**, historiador nord-americà i columnista polític. És especialista en el conflicte araboisraelià i un dels pares fundadors de l’estudi de la violència política de la guerrilla i del terrorisme. Considera que “el terrorisme és l’assassinat sistemàtic, la mutilació criminal, i l’assassinat de l’innocent creant por i intimidació per a guanyar un acte polític o tàctic avantatjós, normalment per a influir a un públic.” (Laqueur, 2003: 42)

2.3.5 Elements que defineixen la violència terrorista

Per afinar en el significat i la connotació del terme, a part de les necessàries definicions d’autoritats lingüístiques, organismes internacionals i autors especialistes en el tema, resulta imprescindible tenir en compte els elements bàsics que el defineixen. Destaquen quatre elements bàsics que defineixen la violència terrorista respecte d’altres. A continuació es presenten de forma contextualitzada:

- a) El primer element essencial és que aquesta violència es practica dins d’un context de conflicte, sigui aquest real o simplement percebut. La majoria d’especialistes i autoritats governamentals coincideixen en aquesta premissa, tot i que aquest factor fonamental sovint s’esvaeixi.
- b) El segon és que el mòbil, l’objectiu, ha de ser polític, ideològic o etnicoreligiós. Això descartaria algunes grans massacres, titllades als mitjans de ‘terroristes’, com els quantiosos assassinats de Charles Manson als anys seixanta a Califòrnia o la matança a l’Institut nord-americà de Columbine perpetrada per Eric Harris i Dylan Klebold. Aquesta mateixa idea la sosté la Doctora en Dret i Postgraduada en Criminologia per la Universitat de Salamanca Myrna Díaz Villegas quan assegura que el terrorisme es caracteritza, entre d’altres, per la seva finalitat política, si bé remarca que no tota la violència política és terrorisme (Villegas, 2006: 3).

- c) El tercer element bàsic és que les víctimes han de ser civils. Això, per tant, indica que els atacs contra les forces de seguretat de l'Estat (policia, militars, etc.) no es poden considerar terroristes i que, aleshores, entrarien dins d'una altra dimensió. És una de les premisses fonamentals d'un acte que es considera terrorista: ha d'atemptar contra objectius civils (Mann, 2004: 185). Aquesta condició, que rarament es té en compte, escurça notablement la llista d'actes terroristes. Per exemplificar-ho, els atacs i sabotatges d'Al-Qaeda contra les forces militars nord-americanes a l'Iraq no es podrien considerar actes terroristes, sinó d'insurgència. El mateix succeiria amb les accions dels grups de resistència Palestina que ataquen únicament contra militars.
- d) El darrer element és que l'acte ha de ser indiscriminat i deliberat. Això, per exemple, convertiria el sonat atac a les Torres Bessones de Nova York, que va matar gairebé 3.000 persones, totes elles civils i amb un clar mòbil ideològic, en un atac terrorista. De fet, és des de l'onze de setembre de 2001, el dia en que es va produir l'atemptat que, donada la gran confusió que va causar el terrorisme (Van den Heuvel i Schell, 2002), acompanyada d'una atenció mediàtica pràcticament sense precedents, el concepte de terrorisme es va ampliar, arribant a abastar un espectre legislatiu internacional.

A partir d'una anàlisi exhaustiva de les definicions proporcionades per autors, institucions lingüístiques i altres organismes, és possible realitzar una aproximació definitòria consensuada i representativa del concepte terrorisme. La proposta de definició és la següent:

El terrorisme és l'ús sistemàtic de la violència executada per individus o organitzacions amb objectius o fins polítics o ideològics, en un context de conflicte, ja sigui aquest real o percebut per algun dels bàndols implicats, i dirigit a la població civil

2.3.6 Terrorisme d'Estat

La inexactitud del concepte terrorista i la manca d'unanimitat respecte el seu significat ha obstaculitzat, històricament, combatre el fenomen. Però la realitat va més enllà, doncs l'arbitrarietat i ambigüitat del terme, conjuntament amb la inexistència d'un estatut jurídic del terrorista, ha provocat que la seguretat jurídica sigui vaga i que, conseqüentment, estats i règims s'hagin aprofitat d'aquesta situació. Davant d'això, són moltes les veus que es planten, que exigeixen consonància internacional sobre el terme. El catedràtic de Dret Penal José Luís González Cussac reclama l'urgent necessitat de definir legalment i normativa el concepte (González, 2007: 7). Pot ser, en aquest sentit seria profitós que la definició de terrorisme es

realitzés a partir de les seves tècniques, quelcom que podria resultar més eficaç, tot i que no sigui gaire habitual (Heisbourg, 2002).

La indefinició, sumada al rebuig generalitzat de la societat vers la violència terrorista, s'aprofita per part d'Estats i governs per practicar la repressió. "Aquesta situació dona com a resultat que el discurs estatal aprofiti convenientment l'unànim consens de repulsa al terrorisme per justificar les accions que violen els drets humans als opositors polítics" (García Rivas, 1990: 7). També cal afegir-hi un altre element, els Estats i les institucions que el representen acostumen a despolititzar la violència terrorista; "a aprofitar les consideracions expansives del concepte terrorisme, restar connotacions polítiques a molts actes" (Terradillos, 1998: 58).

El Terrorisme d'Estat, aquell que exerceixen els que detenen el poder polític (García, 2006: 14-15), neix, entre d'altres, de la resposta –de forma violenta– al terrorisme practicat per grups o organitzacions subestats. Acostuma a ser una pràctica contraterrorista, doncs són "mesures ofensives enfocades a prevenir, dissuadir i respondre al terrorisme en temps de conflicte i guerra"⁸³, tot i que també es pot encabir en la pràctica antiterrorista, com a mesures defensives encarades a reduir la vulnerabilitat dels actes terroristes en temps de pau. Hi ha veus, però, que defensen que, tot i que en ocasions els estats puguin dur a terme accions que es descriguin com a terroristes, "tal denominació no és més que retòrica acusatòria, amb la implicació que el comportament rellevant és (entre d'altres coses) indigne d'una entitat que s'autodenomina Estat" (Dupré, 2011: 129).

En aquest context, que habitualment és de conflicte violent, es tracta "als infractors no com a ciutadans, sinó com enemics, com meres fonts de perill que deuen ser neutralitzades de la manera que sigui, costi el que costi. Mitjançant aquest tipus de normes –ja existents en l'ordenament jurídic actual– l'Estat no parla amb els seus ciutadans, sinó amenaça als seus enemics" (Cancio, 2002: 20). Els poders oficials, a més, juguen amb l'element de la retòrica estatal, una pràctica que els ajuda a legitimar la persecució d'aquest fenomen.

2.3.7 Responsabilitat periodística

Els mitjans de comunicació són un agent fonamental en els conflictes de què parlen, doncs són transmissors d'una realitat que sovint se'ns presenta allunyada. El llenguatge dels periodistes,

⁸³ (S/N). *Terrorismo internacional: enfoques y percepciones*. Ministerio de Defensa. Recuperat de: <http://www.psicosocial.net/grupo-accion-comunitaria/centro-de-documentacion-gac/psicologia-y-tecnicas-de-control-social/coercion-y-control-social/528-terrorismo-internacional-enfoques-y-percepciones/file>

que és producte d'una ideologia i cosmovisió, té conseqüències sobre la societat. De fet, els mitjans transmeten significat més enllà d'allò que es pensen que diuen, doncs les eleccions lèxiques tenen una gran connotació política, una càrrega ideològica normalment soterrada. De fet, el llenguatge es presenta com un element fonamental de les societats modernes, especialment en un món tan mediatitzat. Ja ho anunciaven alguns intel·lectuals quan parlaven de la importància del lèxic: “Els límits del meu món són els límits del meu llenguatge” (Wittgstein, 1994: 18).

El discurs dels mitjans de comunicació, un missatge amb gran poder, pot legitimar els abusos de poder, distorsionar la realitat o demonitzar un col·lectiu, com acostuma a succeir amb l'ús abusiu del terme ‘terrorista’. El lingüista anglès Michael Halliday ja parlava de la responsabilitat del llenguatge, que compleix una funció social (Halliday, 1979). La subversió del llenguatge, originada en la seva intrínseca polisèmia, s'acaba convertint en una eina bàsica de manipulació de les lògiques dominants del poder polític i econòmic. Un instrument fonamental sobre el qual no es presta, sovint, una gran atenció.

La responsabilitat periodística vers la utilització d'un concepte tan controvertit com el que s'estudia és substancial. Davant l'abús, l'ambigüitat, la imparcialitat, la politització i l'escassa unanimitat sobre el significat del terme, hi ha institucions, organismes i, fins i tot mitjans de comunicació que han optat per no usar-lo. És el cas de l'organització no governamental Amnistia Internacional, que ha decidit no utilitzar la paraula, atès que consideren que no existeix un acord semàntic suficient en l'àmbit internacional. També el del servei internacional de les notícies radiofòniques de la BBC, que va deixar d'usar el terme per l'imprecís que aquest és (Collins i Glover, 2003: 155). Com també de l'agència de notícies Reuters, que “té prohibit usar el terme terrorisme, ja que entén que és poc més que una etiqueta moral. Sense una clara definició, els termes “terrorista” i “terrorisme” són elements de guerres propagandístiques que entorpeixen l'anàlisi del tema” (Barker, 2003: 33).

2.4 L'alternativa comunicativa: el Periodisme de Pau

Els mitjans de comunicació són agents fonamentals, atès que exerceixen una gran influència sobre la comprensió de la realitat i, indirectament, sobre l'actitud que l'audiència té cap aquesta (Curran, 2005: 168). S'encarreguen de transmetre-la perquè els ciutadans puguin interpretar-la i contribuir, d'aquesta manera, en el sistema democràtic. Si bé és cert que els debats que envolten al Periodisme sempre són múltiples, aquests esdevenen més complexos quan

s'encabeixen en un context de conflicte, atès que cal tenir en compte que el terrorisme, la violència i les confrontacions composen “la matèria primera per excel·lència de les informacions que ofereixen els mitjans de comunicació” (Giró, 2006: 199). A més, en un context de conflicte, on aquesta preferència s'accentua, els mitjans de comunicació no únicament actuen com a fonts d'informació, sinó simultàniament com a combatents, armes, objectius i camp de batalla (Hackett, 2007: 48)

Cal valorar, també, que la gran influència dels mitjans de comunicació pot suposar que les seves informacions fomentin comportaments agressius, justifiquin algunes accions bèl·liques, conformin estereotips o demonitzin (Fisas, 1998). Se li suma el fet que els mitjans de comunicació de masses són entitats privades que sobreviuen en funció de la lògica de mercat, és a dir, de la seva capacitat de venda i que, per tant, s'anteposaran els interessos econòmics al rigor, al contrast de fonts, la independència de la línia editorial, l'objectivitat o la neutralitat. Uns interessos, paral·lelament, subordinats també a les preocupacions i consideracions de l'elit política (Colomé, 1994).

En el conflicte que ens ocupa en qüestió, la balança de veus s'ha vist clarament decantada cap a les víctimes i la política antiterrorista amb informacions bel·ligerants. El desequilibri de fonts, per tant, ha estat una realitat inqüestionable. De fet, els mitjans de comunicació que han optat per donar veu a ETA, han estat relacionats directament amb el terrorisme, considerats altaveus de l'organització, col·laboracionistes i, fins i tot, il·legalitzats. Alhora, els mitjans hegemònics han optat per despolititzar el conflicte del País Basc i, alhora, limitar-se a donar informacions sobre ETA únicament mitjançant algunes veus dels seus integrants per, suposadament, no fer propaganda de les seves accions armades.

En aquest escenari, tot i que existeixen diversos paradigmes periodístics sobre la manera com tractar la violència i els conflictes als mitjans de comunicació, n'hi ha un d'hegemònic. Johan Galtung anomena ‘dominant o periodisme de guerra’. Aquest tractament converteix les accions violentes en esdeveniments noticiables per sí mateixos i obvia un factor essencial com la pau (Galtung i Ruge, 1965). Alhora, confon i no es preocupa en distingir entre els termes conflicte i violència, fet que desemboca en la incapacitat per “detectar el conflicte que provoca aquella violència”, descartant les eines conceptuals (Galtung, 2000: 162). També s'acostuma a identificar amb un bàndol o amb la defensa dels interessos nacionals (Lee i Maslog, 2005: 311), fet que acaba convertint a les fonts prestigioses en imprescindibles i privilegia les lògiques polítiques i econòmiques dominants. A més, la descontextualització imperant i la simplificació del conflicte, reduint-lo a dos bàndols que s'emmarquen en un procés segons el qual “el que

guanya una part és el que perd l'altra" (Hackett, 2010: 183), contribueixen a exasperar el conflicte, a ocultar processos de pau que poden estar en marxa i a generar més violència.

Davant d'aquesta situació, és estrictament necessari valorar una alternativa comunicativa: el Periodisme de Pau. Aquesta perspectiva, encara minoritària, i anteposada al tractament dominant, pren la contextualització com una eina bàsica, centrant-se en els processos de llarga durada, buscant activament aquelles veus que representen possibles opcions de resolució pacífica del conflicte (Hackett, 2010: 185). Les professores del Departament de Sociologia de la Universitat d'Alacant Eva Espinar Ruiz i Maria Isabel Hernández Sánchez desenvolupen breument l'essència d'aquest paradigma alternatiu:

“Orientat cap a la transformació del conflicte, que atén a la veu de les víctimes i interpreta la pau com una procés en què totes les parts han d'estar involucrades i rebre beneficis. Els periodistes que s'enquadren en aquesta perspectiva informen sobre les iniciatives de pau existents, aporten informació que contextualitza els conflictes i consideren els efectes no directament visibles dels mateixos, així com les seves causes estructurals i culturals. En definitiva, es tracta d'un periodisme implicat en els processos de resolució del conflicte, reconstrucció i reconciliació (Galtung, 1998), que ressalta els elements compartits entre els actors i sectors implicats i no únicament les diferències.”
(Espinar i Hernández 2012: 176)

Per tal de distingir, en línies generals i amb una perspectiva àmplia, els Periodisme de Guerra –el dominant– i el de Pau –l'alternativa–, Galtung (2006) els diferencia en alguns aspectes bàsics (**ANNEX 3**). Mentre el Periodisme de Pau s'orienta cap a la pacificació dins d'un marc de conflicte, el de Guerra condueix cap a la violència, centrant la seva atenció sobre l'escenari del conflicte, distingint clarament dos bàndols enfrontats, simplificant la realitat i deshumanitzant alguna de les parts implicades. Alhora, mentre l'alternativa s'orienta cap a la veritat, visibilitzant i exposant les mentides i ocultacions de totes les parts, el dominant es nodreix d'una propaganda que exposa 'les seves' mentides. També, mentre el de Pau s'orienta a la societat civil, situant-la al centre de la seva atenció mediàtica, el de Guerra opta per donar veu a l'elit i a les seves pretensions. Per últim, mentre l'alternativa pretén conduir cap a una solució pacífica, destacant les iniciatives de pau i incentivant els processos de resolució, reconstrucció i reconciliació, el dominant s'orienta cap a la victòria: passant per alt aquestes iniciatives i prestant atenció mediàtica únicament si es produeix un nou esclat del conflicte.

El Periodisme de Pau, per tant, fuig de la simplificació i ofereix una contextualització molt més completa, dotant de veu a tots els actors i construint una alternativa al conflicte, una solució per vies democràtiques. No basa la seva essència en la violència, sinó que opta clarament per una lògica constructiva, implicant-se en els processos de resolució del conflicte, emfatitzant en la reconciliació dels actors i la societat i, alhora, la reconstrucció.

“Un tipus de periodisme veuria la pau com la reducció i eliminació de la violència i l’aprofitament del potencial creatiu que neix en el conflicte entre parts amb interessos i visions contraposades. L’altre tipus de periodisme veu la pau com l’alto el foc i la victòria d’una part sobre l’altra.” (Giró, 2006: 202)

El problema afegit és que la incidència de la tasca periodística no es produeix únicament quan els actors del conflicte manifesten les seves desavinences o posicions amb violència directa, sinó també quan les mostres explícites s’han aturat i el conflicte camina cap a l’esperat procés de la pacificació. La problemàtica, per tant, també està present quan, finalitzat el conflicte obert, la majoria de mitjans de comunicació convencionals, seguint la lògica de mercat, decideixen que allò no és un fet noticiable i marxen en busca de nous –o vells– conflictes on esclati la violència. De fet, un Periodisme de Pau orientat cap a la convivència “continuarà reportant quan la violència directa hagués cessat i es preocuparia per la resolució del conflicte, la reconstrucció de la societat i la reconciliació dels ciutadans” (Giró, 2006: 202). L’adversitat, però, és que les pràctiques habituals dels mitjans de comunicació xoquen amb la necessitat d’un Periodisme que treballi per la pau i la convivència i, contràriament, emfatitza la violència directa i segueix una lògica de guanyador i perdedor.

Tot i la necessitat manifesta d’una cobertura constructiva dels conflictes –en contraposició amb l’actual, visiblement destructiva–, que únicament pot arribar de la mà del Periodisme de Pau, l’aplicació d’aquesta alternativa planteja alguns límits, dificultats i dubtes. Una primera qüestió a tenir en compte és valorar fins quin punt és legítima la implicació periodística en el canvi social, atès que, al plantejar-s’ho, sobrevoles alguns principis inqüestionables de la professió com la llibertat de premsa, l’objectivitat o la neutralitat.

“Quan l’enfocament dominant és assumit com objectiu i qualsevol altra opció és titllada d’ideològica, els espais per l’autoreflexió per part dels propis professionals són reduïts. Així, Hackett (2010: 186) senyala que el debat entorn a la funció social dels mitjans és més probable que es plantegi en contextos específics, com pot ser el marcat pels canvis socials després de períodes d’autoritarisme o quan la contribució mediàtica a la

recrudescència de conflictes ha estat clarament constatada. Ara bé, fins quin punt és realment objectiu el paradigma dominant? A qui beneficia aquesta suposada objectivitat? Quines són les seves conseqüències? Segons Hackett i Zhao (1998), l'anomenat règim d'objectivitat condueix, a la pràctica, a la legitimació de les ideologies i relacions de poder preestablertes, i a una representació del món parcial, esbiaixada, en funció d'uns valors i institucions dominants" (Espinar Ruiz i Hernández Sánchez, 2012: 182-183)

Pel que fa als obstacles i dificultats amb els que el Periodisme de Pau pot topa a l'hora de posar-se en pràctica, les principals preocupacions esdevenen amb els límits estructurals i culturals que compliquen el canvi de paradigma que, d'altra banda, és necessari. En aquest sentit, Galtung afirma que "No serà una tasca fàcil, atès que la majoria dels mitjans –escrits o audiovisuals– així com la majoria de les universitats, són productes del sistema modern d'Estat-nació i reflecteixen la perspectiva dels poders dominants" (2006: 1). De la mateixa manera, l'alternativa comunicativa també xoca amb les restriccions de l'actual dinàmica de producció de notícies i d'altres aspectes i prioritats periodístiques com l'exigència d'immediatesa i les lògiques dominants. El principal problema és que la tasca periodística s'emmarca en un context professional, polític, econòmic, institucional, nacional i internacional que no afavoreix, per res, els nous paradigmes alternatius d'informació.

Manquen, per exemple, uns mecanismes d'autoregulació que siguin efectius –actualment els codis ètics de regulació periodística es limiten a orientar al professional en les bones pràctiques, però no comporten sancions en cas d'incompliment, fet que els acaba convertint en inservibles– però, sobretot, un context institucional que no delimiti l'acció dels mitjans de comunicació i que no els converteixi en funcionals per a les elits. En aquest sentit, el Model de Propaganda (Chomsky i Herman, 1990: 22) exposa cinc mecanismes, que es reforcen i interactuen entre ells, que conformen un filtre pel qual ha de passar la informació i que determina els continguts que es poden publicar. Aquests filtres són, sempre segons els autors, els interessos corporatius i comercials; la forta dependència dels mitjans de comunicació vers la publicitat com a principal font d'ingressos i finançament; el mecanisme de control ideològic i de creació de l'enemic –abans era l'anticomunisme i ara s'ha transformat en l'antiterrorisme–; la informació de fonts com el govern, els experts o les empreses com a recurs habitual; i els mètodes per descartar continguts crítics dels mitjans de comunicació.

Encara així, hi ha nombrosos autors que defensen que, tot i l'existència de diverses dificultats i obstacles, el paradigma comunicatiu actual no limita tant l'acció del professional i les

possibles alternatives comunicatives. En aquest sentit, Shoemaker i Reese (1996) plantegen que l'homogeneïtat dels discursos mediàtics no és tan manifesta i que, per tant, els periodistes tenen un cert marge en els mitjans de comunicació convencionals. Així doncs, és patent que en el si de l'actual paradigma de comunicació dominant –en l'alternatiu és molt més visible– existeixen nombroses exemples de continguts crítics amb la realitat actual. Tot i això, continua sent essencial plantejar-se convergir el Periodisme de Pau amb altres projectes que també hagin detectat la necessitat d'implementar canvis estructurals en el context comunicatiu dominant i que apostin per uns valors més constructius. Així doncs, l'opció més factible passa per crear sinergies, per fomentar la complementarietat entre aquesta alternativa comunicativa i altres iniciatives i propostes com la democratització dels mitjans de comunicació, la cooperació periodística o els projectes alternatius.

3. PRESENTACIÓ FORMAL DEL PROJECTE DE RECERCA

3.1 Explicació del projecte

El desenvolupament de la planificació formal del projecte de recerca, presentat a continuació, desgrana aspectes claus sobre la confecció de tres peces periodístiques situades dins d'un mateix marc contextual general: el conflicte del País Basc. El marc teòric actuarà com a base documental de la programació dels reportatges i, alhora, delimitarà l'univers conceptual de la matèria en qüestió. Els tres eixos fonamentals sobre els quals es constituïran els reportatges són:

- La humanització dels presos i ex-membres d'ETA
- La dissidència en el si de l'organització
- L'anàlisi de l'actualitat política de l'esquerra *abertzale* des d'una perspectiva temporal contínua

La confecció del pla de programació, com les peces periodístiques que emanaran d'aquest, s'emmarcarà dins d'un paradigma comunicatiu distanciat del predominant en l'escenari mediàtic actual –el Periodisme de Pau–, orientat al canvi social i amb pretensions constructives enquadrades en la cultura de la pau. Així, la innovació del projecte no resideix únicament en el què –el tractament d'una temàtica amb escàs espai als mitjans de comunicació convencionals, a més, desenvolupada des de perspectives desconegudes i innovadores–, sinó també en el com.

El pla de producció del projecte de recerca es temporitzarà en nou mesos, publicant-se un reportatge aproximadament cada noranta dies: un a l'octubre, un altre al febrer i l'últim al juny de 2017. Cal aclarir que les dates de publicació fixades estan justificades des d'una perspectiva de noticiabilitat i interès informatiu, no atribuïdes sense lògica aparent. En l'apartat 'Context' de la programació de cadascuna de les peces periodístiques es diluciden els arguments d'aquestes eleccions temporals. La realització de cada peça periodística ocuparà d'entre dotze i catorze setmanes, però les tasques de postproducció –edició, maquetació, difusió, etc.– seran responsabilitat dels corresponents professionals dels mitjans de comunicació on es publiquin.

Els continguts planificats oferiran relats innovadors que, a més, ambicionen presentar-se des de perspectives humanistes i indagar potencialment en els nuclis de la qüestió dels eixos plantejats amb anterioritat. Així mateix els tres reportatges també tindran una projecció social manifesta, doncs les informacions i les anàlisis despreses d'aquests podran ser usats pels actors implicats en el conflicte basc, sempre enquadrats dins d'un marc de convivència en pro de la

resolució i pacificació. L'originalitat de les peces periodístiques també rau en les possibles aportacions teòriques a futurs treballs o estudis relacionats amb la temàtica, doncs són escasses les investigacions que aprofundeixen en el present tema d'estudi, una realitat agreujada si es valora la panoràmica des de la qual s'elaboraran. Per exemplificar-ho, els mitjans de comunicació s'absenten de publicar continguts que desglossin les raons, motius o circumstàncies que han portat a les persones a militar en una organització armada o a cometre 'actes de terror' i acostumen a homogeneïtzar un col·lectiu demonitzat com són els 'terroristes'. En la mateixa línia, la dissidència d'ETA sempre s'ha vist estigmatitzada i simplificada pel cas Yoyes i els continguts periodístics confeccionats entorn de l'esquerra *abertzale* han estat sovint sotmesos a tractaments partidaris, s'han caracteritzat per analitzar la matèria superficialment i per radiografiar l'escenari polític i social des d'una perspectiva poc analítica.

La planificació del projecte de recerca es constituirà mitjançant el desenvolupament dels elements necessaris per dotar a la programació dels tres reportatges d'una viabilitat periodística real. És per aquesta raó que s'inclouran tots els processos i elements indispensables per confeccionar els continguts.

3.2 Metodologia

El present treball es sustentarà en la convergència de dos procediments metodològics bàsics: el treball documental i les fonts personals. El marc teòric, alhora, delimitarà l'àrea d'estudi, esbossarà una panoràmica general i exhaustiva sobre elements substancials del conflicte del País Basc i compondrà el ciment conceptual i contextual per dissenyar l'elaboració de les tres peces periodístiques.

Metodologia documental

Consistirà en una recerca exhaustiva d'investigacions, teories, articles acadèmics, estudis estadístics, llibres i altres documents biogràfics que desenvolupin aspectes transcendents dels eixos sobre els quals giraran els reportatges en qüestió. Les fonts documentals necessàries per confeccionar les peces periodístiques s'integren en els propis cossos del disseny de cadascun dels tres projectes en particular. Cal tenir en compte que la base documental és més extensa, doncs es considera fonamental convertir-se en un expert de la temàtica a desenvolupar, tot i que amb la pretensió d'alleugerar el text s'han exclòs múltiples referències biogràfiques.

Fonts personals

Fonamenten la clau periodística del projecte de recerca, especialment de les dues primeres peces periodístiques. La confecció d'entrevistes aportarà una visió contextualitzada del conflicte, una mirada testimonial de la realitat i, alhora, permetrà construir un relat coral en profunditat. La metodologia qualitativa constituirà, paral·lelament, un procediment bàsic per oferir panoràmiques diferents d'una mateixa qüestió, equilibri que dotarà als reportatges d'una major credibilitat. La integració de fonts personals, a més, pretén trencar amb l'univers autoreferencial dels 'opinòlegs' i dotar de veu a col·lectius amb escàs espai mediàtic. Les fonts personals seleccionades –una mostra no probabilística i intencional– s'integren, com succeeix amb les documentals, en el cos dels reportatges en qüestió. A l'hora d'escollir-les, però, ha resultat imprescindible distingir tres nivells bàsics:

a. Afectats directament pel conflicte

- Víctimes
- Victimaris
- Familiars
- Entorn social

b. Nivell polític

- Advocats de víctimes
- Advocats de victimaris
- Representants polítics (EH Bildu, Sortu, PNV...)
- Integrants de les forces i cossos de seguretat de l'Estat
- Activistes de plataformes pro-amnistia
- Coordinadors de xarxes anti-repressió
- Integrants de plataformes de familiars dels presos (Etxerat)
- Membres de l'Associació de Víctimes del Terrorisme (AVT)
- Portaveus de moviments socials de l'esquerra *abertzale* (Ernai)
- Representants de sindicats (LAB)

c. Experts

- Mediadors
- Sociòlegs

- Antropòlegs
- Filòsofs
- Periodistes
- Politòlegs
- Historiadors
- Educadors socials

3.3 Plataforma de publicació

Els tres reportatges no es difondran en una mateixa plataforma, sinó que s'optarà per publicar cada peça concreta en un mitjà de comunicació diferent, atenent a la seva temàtica, naturalesa i a altres factors substancials com el suport audiovisual, les xifres de difusió o el *target*. La divulgació periodística mitjançant plataformes distintes dotarà d'una major significació a la temàtica i, alhora, permetrà arribar a lectors de sensibilitats diferenciades. Cal valorar, però, fins quin punt aquesta decisió s'ha vist influenciada pel fet que, després d'un estudi de mercat, no hi hagi cap mitjà de comunicació que compleixi les condicions idònies per difondre les tres peces periodístiques com una panoràmica àmplia sobre una temàtica concreta amb continuïtat narrativa. Alguns dels requisits bàsics que s'han valorat a l'hora d'escollir la corresponent plataforma de publicació per cadascun dels reportatges son:

- *Extensió*: que el mitjà en qüestió permeti l'elaboració de peces periodístiques llargues que possibilitin un tractament exhaustiu i detallat del nucli de la qüestió i, alhora, indagar i aprofundir en aspectes concrets.
- *Llengua*: que la plataforma publiqui continguts en català o castellà, doncs per elaborar reportatges d'aquesta naturalesa és imprescindible un domini excel·lent del llenguatge. La barrera idiomàtica no es pot alçar com un impediment.
- *Àmbit territorial de difusió*: que el mitjà editi els seus continguts a l'Estat espanyol, en tant que el conflicte del País Basc s'emplaça en el mateix àmbit nacional⁸⁴.
- *Target*: que el públic objectiu tingui un interès manifest per la política.
- *Contingut*: que la temàtica entorn de la qual giren la peces periodístiques sigui benvinguda al mitjà en qüestió, condició que redueix significativament el número de plataformes on publicar.

⁸⁴ Si bé és cert que el conflicte també s'emplaça en el País Basc francès, la barrera idiomàtica ja limita aquesta possibilitat.

- *Línia editorial*: que en el mitjà de comunicació hi tinguin cabuda continguts d'aquesta naturalesa i que, alhora, es pugui exercir lliurement la professió periodística, sense pressions ni censures.
- *Projecció*: que les publicacions tinguin una difusió considerable i que, per tant, les peces periodístiques confeccionades puguin tenir una rebuda significativa pel que al nombre de lectors es refereix.
- *Remuneració econòmica*: que la confecció dels reportatges sigui remunerada econòmicament, no amb un objectiu lucratiu, sinó més aviat amb la intenció de cobrir les despeses de la cobertura.

3.4 Viabilitat econòmica

Per planificar el present projecte periodístic no es considera necessària l'elaboració d'un pla financer ni d'un pressupost que reuneixi les partides dels ingressos i les despeses que el dotin de viabilitat econòmica. Això es sustenta, fonamentalment, en una qüestió bàsica: la inversió econòmica indispensable per la confecció dels reportatges es redueix als viatges necessaris per realitzar les entrevistes, a les dietes alimentàries i als dispendis d'allotjament. No existeixen, en aquest sentit, significatives inversions econòmiques en concepte de material tècnic, doncs ja es posseeix l'equipament imprescindible per a executar el projecte de recerca –ordinador, enregistradores, càmera fotogràfica, telèfon mòbil i memòria portable–. Tampoc existeixen despeses de postproducció, doncs aquestes són mínimes i corren a càrrec del mitjà on es publiquin les peces periodístiques.

A més, l'actual paradigma comunicatiu i tecnològic permet estalviar-se alguns dispendis en concepte de viatges, doncs hi ha entrevistes a fonts expertes i a personalitats polítiques que es podran elaborar des de la distància, mitjançant recursos com les vídeo-trucades (Skype), la missatgeria electrònica o, inclús, el correu electrònic. Cal tenir en compte, però, que les trobades amb agents directament implicats en el conflicte, especialment en el cas dels presos i d'ex-membres d'ETA, han de ser presencials, atès que això crearà un clima comunicatiu més adient que permetrà, alhora, un major aprofundiment periodístic i humà en algunes qüestions concretes.

És necessari, per tant, valorar diverses vies d'ingrés per l'elaboració del projecte periodístic. Un mètode de finançament amb un alt grau de viabilitat és vendre les entrevistes confeccionades en el període de preproducció del reportatge a mitjans de comunicació

interessats en la temàtica. Cal valorar aquesta via seriosament, doncs els tres continguts compten amb multitud de testimonis, molts d'ells amb un valor informatiu molt considerable. En la mateixa línia, també cal apreuar la possibilitat de, durant els viatges, realitzar altres peces periodístiques relacionades amb l'eix temàtic. A part de proporcionar una remuneració econòmica, aquesta opció em permetria encabir-me més profundament en la matèria en qüestió. També es valorarà fermament l'oportunitat de presentar els reportatges a concursos periodístics i, en última opció, la possibilitat de realitzar treballs esporàdics fora de l'àmbit periodístic que dotin al projecte d'una base econòmica.

Cal tenir en compte, però, que la realització del projecte de recerca comptarà amb l'assistència econòmica dels mitjans de comunicació on es publiquin els continguts. A més, l'elaboració dels reportatges no es redueix a pretensions lucratives. De fet, es prioritzen altres oportunitats com el reconeixement en l'àmbit periodístic que pot suscitar la publicació de continguts sobre aquesta temàtica i aquest grau d'elaboració, la formació professional i personal de la que em dotaria tal experiència i l'assoliment d'uns coneixements transcendents respecte la matèria en qüestió.

3.5 Sèrie de reportatges

3.5.1 Primera peça periodística

3.5.1.1 Nucli de la qüestió

El focus de la matèria⁸⁵ girarà al voltant de la humanització dels presos i ex-membres d'ETA i la individualització d'un fenomen estigmatitzat com el 'terrorisme', amb la pretensió d'aprofundir en les motivacions, raons i circumstàncies sota les que se situa la militància política a l'organització. Es constituirà un concomitència entre víctima i victimari, emplaçada dins d'un marc referencial de convivència i reconciliació, paral·lelament a l'exercici de visibilització d'iniciatives i projectes destinats a la reparació.

⁸⁵ En aquest punt de la planificació el nucli de la matèria és hipotètic, és a dir, podrà estar sotmès a modificacions durant l'elaboració de la peça periodística en qüestió.

3.5.1.2 Context

La peça periodística en qüestió esdevé important en el marc contextual i referencial del procés de pacificació del conflicte del País Basc i la reconciliació de la seva societat. Finalitzada la violència, amb el cessament definitiu de l'activitat armada d'ETA el 20 d'octubre de 2011, la cobertura dels mitjans de comunicació ha estat ínfima i el procés de pau i les iniciatives desenvolupades en àmbits com l'educatiu o el polític estan passant desapercebudes, doncs els mitjans s'emmarquen en un paradigma comunicatiu de Periodisme de Guerra. El present reportatge es justifica, en primer lloc, segons la necessitat de visualitzar una problemàtica absent als mitjans de comunicació.

La justificació de noticiabilitat de la peça periodística sorgeix de la consecució del trentè aniversari (el 19 de juny de 2017) de l'atemptat d'Hipercor perpetrat per ETA, on van morir vint-i-una persones i en van resultar ferides quaranta-cinc. L'acte –com l'assassinat de Miguel Ángel Blanco– va suposar un punt d'inflexió en la concepció que la societat espanyola tenia de l'organització armada i, paral·lelament, va magnificar la demonització del col·lectiu de membres d'ETA i l'estigmatització homogeneïtzadora dels mitjans de comunicació. Així, la noticiabilitat de la peça queda evidenciada, més encara si s'ofereix una perspectiva diferenciada, innovadora i constructiva emmarcada en el procés de reconciliació i reparació de la societat basca.

3.5.1.3 Etiquetes

Humanització, reconciliació, pacificació, País Basc, ETA, presos, víctimes, victimaris, filosofia, Errenteria, Dostoievski, conflicte, perdó, Periodisme de Pau, reparació, Hipercor

3.5.1.4 Plataforma de publicació

Després d'un exhaustiu estudi de mercat, s'ha determinat que el present reportatge es publicarà a 7K, la revista dominical del diari Gara. El mitjà de comunicació es caracteritza per inserir continguts de caire polític i social, sempre des d'una òptica periodística crítica. A més, a l'editar-se per un mitjà de comunicació del País Basc, difon els seus materials en euskera i castellà, per la qual cosa el reportatge es redactarà en la segona llengua, fet que permetrà una major divulgació en l'àmbit territorial espanyol.

Els reportatges, el format periodístic que ens ocupa, són un element clau de la revista i es singularitzen per ser extensos, d'entre vuit i deu pàgines, i per encabir temàtiques diverses. Sens dubte, el conflicte del País Basc i la humanització dels presos i ex-membres d'ETA hi té cabuda i resulta ser una matèria atractiva –que pot tenir un bon rebuda en termes divulgatius– pel lector fidel. El contrari del que succeeix en altres mitjans de comunicació doncs, tot i que la noticiabilitat estigui justificada, ETA i el conflicte del País Basc no és un tema gaire transcendental, menys encara en l'àmbit en el que es pretén desenvolupar.

El format de la revista, a més, es caracteritza per comptar amb múltiples fotografies –en alguns reportatges inclús una per pàgina–, fet que el converteix en molt suggerent visualment. El treball audiovisual haurà de ser, per tant, transcendental. D'entre les formalitats de la publicació, valorar també la configuració de la titulació –desenvolupada al següent apartat– i la inserció, obeint a criteris comunicatius, de destacats o representacions infogràfiques. A l'hora de confeccionar la planificació, i tenint en compte la posterior edició, ja s'han valorat les exigències formals del diari.

3.5.1.5 Disseny del reportatge

Considerant el tipus de reportatge que es realitzarà i el mitjà de comunicació on es publicarà, la peça periodística comptarà amb la següent estructura: avanttítol, títol, subtítol i, finalment, el cos del text, on es desenvolupa el contingut en si.

3.5.1.5.1 Titulació

La titulació del present reportatge, valorant les exigències de criteris formals de la revista 7K on aquest es publicarà, es dividirà en tres elements bàsics:

- Avanttítol. Ha de servir per situar el lector en un marc referencial i contextual determinat. En el mitjà on es publicarà el reportatge comunament conté entre tres i cinc paraules, per la qual cosa ha de ser breu, concís i, a més, de caràcter estrictament informatiu. La proposta és **'Reconciliació al País Basc'**.
- Títol. Si de *per se* ja és un element substancial, en la revista 7K esdevé encara més important. Es presenta en lletres grans i no compta amb gaire exigències de format. Ha de cridar l'atenció del lector, doncs es el primer component periodístic que aquest percep, i ha de tenir una extensió d'entre tres i vuit paraules. Pot ser estrictament

informatiu i ras o, del contrari, i preferiblement, literari. La proposta és **‘Dostoievski va morir a una platja d’Errenteria’**

- Subtítol: és l’últim element de titulació i, a la publicació en qüestió, el menys rellevant. Tant hi pot ser com obviar-se. D’estar present, com succeirà en el present reportatge, servirà per situar el lector en una temàtica concreta, donar pistes sobre el contingut que presenta i, alhora, ubicar el l’article en un marc referencial concret. Com pot ésser de caire informatiu o narratiu, s’optarà per fer convergir les dues opcions.

3.5.1.5.2 Cos del text

El present reportatge girarà conceptualment entorn el nucli de la temàtica establerta al voltant de tres qüestions bàsiques, estrictament interrelacionades entre elles, amb l’objectiu de construir un relat narratiu coherent i cohesionat.

- Humanització dels presos i membres d’ETA
- Correlació entre víctima i victimari, filosofia del càstig i dicotomia del perdó
- Procés de reparació i reconciliació

Els tres ítems essencials guarden una visible correlació, doncs corresponen a una mateixa unitat temàtica bàsica, que es fortificarà amb nexes i connexions mitjançant criteris transitoris. La confecció del reportatge s’ultimarà amb el tancament del relat narratiu que desembocarà en unes conclusions constructives, com suggereixen les premisses bàsiques del Periodisme de Pau desenvolupat en l’àmbit teòric per Johan Galtung.

La present peça periodística s’iniciarà amb un *lead* que evocarà l’experiència testimonial d’un pres d’ETA al centre penitenciari donostiarra de Martutene. L’entradeta de caràcter literari, com el títol, servirà per atreure i cridar l’atenció del lector mitjançant un cas personal, situar-lo en un marc referencial determinat i, alhora, realitzar una primera declaració d’intencions sobre la pretensió humanitzant de la peça periodística. Així, el reportatge s’iniciarà amb la recopilació de diversos testimonis de presos o antics membres d’ETA, amb la propòsit d’aprofundir en les motivacions, raons, motius i circumstàncies que els van portar a realitzar ‘actes de terror’ o de militar en l’organització. Per tant, d’aprofundir en el per què i en la psicologia científica de la violència des d’una perspectiva humanitzant.

Resulta estrictament necessari, en aquest sentit, donar veu a múltiples testimonis amb sensibilitats diferenciades, doncs cal emfatitzar en la individualització d’un col·lectiu força

homogeneïtzat, observant congruències i divergències, amb l'objectiu de *desdemonitzar-lo*. Les entrevistes personals als ex-membres d'ETA Ibon Etxezarreta i Iñaki Rekarte i als ex líders de l'organització i actuals components de la direcció d'EPPK –el col·lectiu de presos i preses d'ETA– Anabel Egües, Xabier Alegria, Jon Olarra Guridi, Lorentxa Guimón, Mikel Alsu i Soledad Iparagirre, serviran per humanitzar i apropar una realitat silenciada. Intentar comprendre'ls, però, no significarà justificar-los.

Les entrevistes construïran un relat narratiu que accentui la seva naturalesa humana, és a dir, que valori el fet que, tot i que aquestes persones han comès delictes –alguns d'ells de sang–, no es pot reduir la seva existència exclusivament a aquesta realitat. Les visions complementàries de filòsofs com Jesús Adrián Escudero i els testimonis de directors de cinema com Aitor Merino o Imanol Uribe, que han pretès i aspirat a la humanització dels 'terroristes', oferiran una perspectiva més globalitzada, obriran mires i, alhora, aportaran continuïtat narrativa.

De la mateixa manera que és necessari *desreduir* la vida dels membres d'ETA més enllà dels seus actes dins l'organització, també s'ha de fer referència a la naturalesa política de la seva violència, doncs els mitjans de comunicació i les institucions de poder han contribuït a despolititzar el conflicte. Per construir aquest relat, seran necessàries les intervencions del sociòleg expert en el conflicte basc Javier Elzo i de l'historiador Julio Aróstegui. La percepció polititzada del conflicte també es sustentarà en diversos documents acadèmics com *Análisis y resolución de conflictos: una perspectiva psicológica* de Ramón Alzate, *La cuestión vasca. Claves de un conflicto cultural y político* de Josetxo Beriain i Roger Fernández i, per últim, *Cultura de paz y gestión de conflictos* de Vicenç Fisas.

La humanització dels membres d'ETA i la individualització del patiment d'un col·lectiu amb escàs espai mediàtic es complementarà amb el testimoni de l'entorn dels afectats. La persona descoberta rere l'etiqueta de 'terrorista' –que agreuja la violència, contribueix a generar un major clima de crispació, mina la possibilitat de diàleg i limita a la persona– també es complementarà amb el testimoni de familiars de presos d'ETA, especialment mitjançant l'associació de familiars Etxerat. Tal organització proporcionarà testimonis personals que narrin com vertebrats a nivell emocional, temporal i econòmic tenir un familiar pres, una realitat maximitzada per les distàncies geogràfiques establertes per la política penitenciària de dispersió.

L'associació també aportarà dades que conformin una radiografia sobre el marc repressiu en què conviuen els presos d'ETA. Amb l'objectiu de madurar la indagació, aquestes informacions es contrastaran amb punts de vista neutrals mitjançant els informes del relator especial de l'ONU Theo van Boven –que detecten mancances en el sistema penitenciari espanyol com el règim d'incomunicació, la videovigilància dels presos o la mesura d'excepcionalitat penitenciària– i amb el testimoni del coordinador de Lokarri, la principal plataforma per la pau fins el 2015, Paul Ríos. Es sustentarà, des d'un punt de vista més acadèmic, en l'informe *Reinserción y personas presas de ETA: análisis jurídico de su estado actual y orientaciones de futuro* encarregat per la Secretaria General per la Pau i la Convivència del Govern Basc.

La transició entre el primer i el segon bloc s'establirà a partir d'un eix correlacional víctima-victimari. De fet, s'associaran dues històries complementàries: la dels familiars del membre d'ETA que va matar a l'edil del PP de l'Ajuntament de Durango Jesús Mari Pedrosa i la seva vídua, María del Carmen Hernández. És una connexió narrativa que, a més d'aportar la visió complementària del conflicte, suplementarà la història des de l'altra visió. El relat de la familiar de l'assassinat s'intercalarà amb el testimoni del membre d'ETA, doncs l'etarra va demanar perdó i María del Carmen el va eximir. Així, el cas en concret encaixarà les peces des d'una perspectiva àmplia i, sobretot, humanista, el que permet advocar per un marc de convivència comú.

Per a dibuixar una panoràmica objectiva i contrastada caldran, però, múltiples testimonis de víctimes directes de la violència política d'ETA i del seu entorn familiar. Així, per esbossar una radiografia íntegra i, paral·lelament, humanista seran necessàries diferents sensibilitats: persones que hagin perdonat, d'altres que hagin radicalitzat el seu discurs, subjectes que no vulguin saber res dels assassins dels seus familiars, testimonis considerats 'danys col·laterals' per l'organització, etc. Només així es podrà realitzar un retrat fidedigne i construir una òptica completa de la realitat.

Es comptarà amb testimonis com Josu Elespe, fill de Froilán Elespe, assassinat per ETA el 2001; Rosa Lluch, filla del polític socialista Ernest Lluch, mort per l'organització el 2000; Pedro María Baglietto, germà de Pedro Baglietto, assassinat per ETA el maig de 1980; Irene Villa, una de les víctimes etarres més mediatitzades i d'altres testimonis proporcionats per l'Associació de Víctimes del Terrorisme (AVT). Es dotarà d'una major veu als relats constructius i reconciliadors de les víctimes i el seu entorn familiar i s'interpel·laran aquests testimonis amb d'altres de membres d'ETA que compleixin les mateixes condicions, doncs la

peça periodística, a part d'una pretensió humanitzant, advoca per un marc comú de convivència.

Arribats a aquest punt, és necessari esbossar de manera escurada i concisa, mitjançant la incursió de dades i, si s'escau, de gràfics, la violència menys visible d'ETA. Es confeccionarà, però, en forma de breu espediment, doncs l'anàlisi ras de xifres trenca amb el to narratiu de la resta del reportatge, tot i que es considera important per abastar la complexitat de la matèria des de totes les panoràmiques. Es recolzarà en documents acadèmics com *El proceso de paz en el País Vasco* de Vicenç Fisas, llibres com *E.T.A Historia política de una banda armada* de Giovanni Giacomuzzi, estudis com *Recuento estadístico de las actividades terroristas de ETA y de la política antiterrorista* de Mikel Buesa i l'*Informe sobre la injusticia padecida por el colectivo de ertzainas y sus familias a consecuencia de la amenaza de ETA (1990-2011)* realitzat per l'Institut de Drets Humans Pedro Arrupe de la Universitat de Deusto.

La convivència i les connexions humanes correlacionals establertes entre víctimes i victimaris s'observaran, també, des de l'òptica de la metafísica. La filosofia del càstig, composta per una convergència entre elements ètics, morals, penals i estoics, també constituirà un element figuratiu a desenvolupar en l'àmbit de la reconciliació. Més encara amb el sorgiment de la dicotomia del perdó entre les víctimes, presentada anteriorment donant veu a la dualitat d'opinions entorn d'aquesta qüestió, quelcom a tractar des de la perspectiva del bisbe de San Sebastián Juan María Uriarte, partidari de la humanització dels presos d'ETA i, en l'àmbit documental, des de la perspectiva de Tzvetan Todorov o Gitta Sereny.

La connexió entre el segon i el tercer bloc es sustentarà en la concomitància discursiva entre Juan María Uriarte, figura clau d'una institució substancial en el conflicte basc com és l'església, i l'ex-alcalde d'Errenteria Julen Mendoza, un dels municipis del País Basc, situat a la província de Guipúscoa, més damnificats per la violència d'ETA, i actualment pioner en iniciatives gestades en el marc de la reconciliació per impulsar la concòrdia entre víctimes i victimaris. El seu testimoni, auxiliat per opinions de les veus correlacionades de Rosa Rodero, vídua de l'ertzaina Joseba Goikoetxea, mort per la violència d'ETA, i l'ex-membre de l'organització i pres durant 18 anys Joxen Agirre, contribuiran a la consolidació de la construcció del relat narratiu en una clau reconciliadora de present i futur.

La transcendència d'iniciatives mediadores víctima-victimari es sustentarà documentalment en el llibre *Los ojos del otro: encuentros restaurativos entre víctimas y ex-miembros de ETA* d'Esther Pascual Rodríguez i en la veu experta de la directora de Víctimes i Drets Humans del

Govern Basc Monika Hernando. L'equilibri entre veus expertes i testimonis, sumat al suport documental, aportarà contundència al discurs. A més, en el marc contextual d'un paradigma comunicatiu dominant del Periodisme de Guerra es considera essencial visibilitzar els passos en pro de la reconciliació i el procés de pau del conflicte basc. Així, es plantejaran diversos projectes, dinàmiques i escenaris on s'està treballant per la reconciliació en l'eix víctima-victimari.

El reportatge assumirà, doncs, unes pretensions més majúscules, evolucionant des de la humanització i la reconciliació a un element transcendental com la reparació. La consellera d'Educació del Govern Basc Isabel Celaá, figura substancial en la confecció dels programes educatius en clau restaurativa, situarà al lector en el desenvolupament d'iniciatives reparadores en l'àmbit pedagògic, base de la construcció i consecució del procés de pau. La seva veu autoritzada es sustentará en la pròpia línia específica d'actuació d'iniciatives com 'Adi adian' o 'currículum 2' –que a part de la reparació de les víctimes treballen altres aspectes com l'àmbit emocional, introduint dins l'aula valors democràtics com el diàleg o la tolerància i l'establiment d'un relat històric crític i comú– i en el treballs acadèmics *El desafío de la paz y la justicia restaurativa en sociedades divididas. El caso vasco* i *La huella de las víctimas en la educación: unas huellas necesarias y esperanzadoras* de Galo Bilbao.

La peça periodística en qüestió s'ocuparà, en les seves últimes línies, d'iniciatives i projectes que treballen per la construcció, des d'una perspectiva reparadora, d'un marc de convivència comú al País Basc. Com es pretén tancar el relat narratiu, la peça periodística finalitzarà amb una breu referència testimonial, en clau humanitzant i pacificadora, d'algun ex-membre d'ETA que hagi participat en les trobades i projectes impulsats a Errenteria, i amb una escarida referència filosòfica que, amb la mirada orientada al futur, cohesioni reconciliació i reparació.

Al final del present reportatge es desgranaran algunes conclusions en l'àmbit polític, social i filosòfic entorn del conflicte basc. La construcció del discurs narratiu es realitzarà, fonamentalment, mitjançant els testimonis de la correlació víctima-victimari, fet pel qual la primera pretensió és la humanització dels membres d'ETA. Sota aquest fonament, edificat a través de relats passats i presents, la peça periodística també denotarà unes intencions més ambiciosos, doncs de l'exposició, situada dins d'un marc comú de convivència i reconciliació, emana un discurs constructiu en clau de futur.

3.5.2 Segona peça periodística

3.5.2.1 Nucli de la qüestió

L'epicentre⁸⁶ de la segona peça periodística correspondrà a l'anàlisi dels motius i conseqüències de la dissidència d'ETA. El relat es constituirà des d'una perspectiva humanista i mitjançant un relat coral; així s'escaparà de la lògica que simplifica aquesta realitat a la mediatització del cas de Dolores González Katarin, Yoyes. El focus de l'assumpte es traslladarà a l'àmbit de la política oficial, és a dir, incidirà en l'impacte que la divisió estratègica sobre la qüestió ha tingut sobre l'esquerra *abertzale*.

3.5.2.2 Context

El segon reportatge també s'emmarca, com l'anterior, en un context referencial de pacificació del conflicte i de reconciliació de la societat basca. També, però, en un paradigma comunicatiu gestat sota les lògiques del Periodisme de Guerra, fet que estimula que, desapareguda la violència d'ETA, s'hagi deixat de realitzar una cobertura mediàtica del procés de pacificació.

El 10 de setembre d'aquest any es complirà el trentè aniversari de la mort de Dolores González Katarin, Yoyes, assassinada per un ex-membre d'ETA per convertir-se en dissident de l'organització. Correspondria un moment encertat, doncs, amb la celebració d'actes commemoratius de memòria històrica i la paral·lela divulgació de peces periodístiques sobre la temàtica, per construir un relat innovador i diferenciat. Per tant, per confeccionar un reportatge íntegre de l'exili dins d'ETA, construït amb múltiples veus amb sensibilitats diferenciades i que, alhora, fugís de la estigmatització no representativa i interessada que ha simplificat aquesta realitat al cas de Yoyes. També, en el marc referencial que ens ocupa, per traçar una línia sobre l'evolució positiva entorn d'aquesta realitat i de construir, paral·lelament, un relat constructiu.

Com la pretensió és publicar la peça periodística en qüestió al febrer, la justificació informativa residiria en l'actual escenari polític, on s'estan augmentant les divergències estratègiques a l'esquerra *abertzale*. De fet, l'epicentre sobre el que s'estan construint aquestes dualitats resulta ser la gestió dels presos: alguns actors (ATA) defensen l'organització conjunta del col·lectiu

⁸⁶ En aquest punt de la planificació el nucli de la matèria és hipotètic, és a dir, podrà estar sotmès a modificacions durant l'elaboració de la peça periodística en qüestió.

en pro d'una amnistia com a instrument per mantenir el caràcter polític del conflicte, mentre que d'altres opten per l'assumpció de la legalitat penitenciària i la dissidència.

3.5.2.3 Etiquetes

Dissidència, EPPK, Yoyes, ETA, divisió, esquerra abertzale, reinserció, integració, marginació social, Nanclares, exili, escissió, Sortu, ATA

3.5.2.4 Plataforma de publicació

Així com la temàtica i la intencionalitat del primer reportatge coartava molt les possibilitats de publicació, doncs la llista de mitjans de comunicació on era possible editar la peça periodística era molt limitada, el present contingut no presenta la mateixa problemàtica. De fet, partint d'unes condicions bàsiques de formalitat –extensió considerable, llibertat periodística i força visual–, la tria de la plataforma de publicació s'ha realitzat, fonamentalment, atenent a criteris de difusió, és a dir, d'arribada als lectors.

Així, després d'un exhaustiu estudi de mercat, on hi tenien cabuda múltiples mitjans de comunicació, s'ha decidit que el reportatge es divulgarà a la principal revista elaborada pel Grup Prisa, *El País Semanal*. La publicació es caracteritza per incorporar reportatges extensos de temàtiques diverses, a vegades justificats per criteris de noticiabilitat basats en la celebració d'aniversaris, motiu pel qual la present peça hi tindria cabuda. Les peces periodístiques, relacionades per norma general amb àmbits polítics, socials o culturals, combinen fonaments bàsics del periodisme d'investigació –especialment amb la incursió de fonts personals– amb un to literari perfectament mesurat.

Els aspectes visuals són substancials i molt elaborats. Destaca, especialment, el treball de fotografies, doncs és un recurs molt freqüent que complementa el text. A més, la inclusió de títols i destacats, normalment de les parts més representatives pel que al contingut es refereix, suplementa aquesta força visual, també atribuïda al text. Els reportatges sovint es desglossen en diversos apartats, mitjançant la col·locació de títols, per diferenciar diverses línies temàtiques o ítems dins d'una mateixa matèria.

3.5.2.5 Disseny del reportatge

Tenint en consideració la peça periodística que es confeccionarà i la plataforma on aquesta es publicarà, el reportatge es construirà segons la següent estructura: títol, subtítol i cos del text, separat en tres apartats diferents distingits per títols.

3.5.2.5.1 Titulació

El treball de titulació de la revista *El País semanal* és substancial, doncs a la transcendència purament periodística se li suma la rellevància visual que aquestes elements atresoren. De fet, el títol i el subtítol sovint es presenten en una única pàgina, acompanyades d'un formidable treball fotogràfic.

- o Títol: a la publicació en qüestió l'element adquireix una rellevància considerable. Acostuma a situar-se en el seu equilibri entre la informació i la narrativa, el fet que dota al lector d'un marc referencial temàtic, l'ubica en unes pretensions determinades i l'assenta en un to literari. La proposta de títol del present reportatge és **'L'exili invisible d'ETA'**
- o Subtítol: és un element igualment fonamental, doncs emmarca el lector en un context determinat i l'introdueix en una temàtica concreta. Acostuma a tenir d'entre quaranta i seixanta paraules i, si es vol, es pot establir en un to literari, tot i que la pretensió ha de ser informativa.
- o Títols: serveixen per diferenciar diversos ítems dins d'una mateixa línia temàtica. En el present reportatge s'utilitzaran, d'acord amb les principals qüestions amb les que es construeix la peça periodística, per distingir els tres apartats:
 - **Relats compartits de la dissidència d'ETA**
 - **Divisió estratègica de l'esquerra abertzale**
 - **Viure després de l'obscur**

3.5.2.5.2 Cos del text

La present peça periodística es defineix conceptualment al voltant del nucli de la qüestió i es compon per tres ítems bàsics, integrats dins d'una temàtica més global com és la dissidència

dins d'ETA. Les qüestions es correlacionen entre elles, amb la pretensió de construir un relat narratiu que sigui coherent i, alhora, cohesionat.

- Anàlisi de la dissidència d'ETA: motius i conseqüències
- Divisió estratègica de l'esquerra *abertzale*
- Vies de reinserció d'ex-membres d'ETA en la societat

La concomitància existent entre les tres qüestions bàsiques desenvolupades al llarg del present reportatge es reconfortarà mitjançant la integració de nexes establerts mitjançant criteris transitoris. Així, durant la peça periodística s'aniran desgranant unes conclusions que desenllaçaran en l'acabament del relat narratiu.

El reportatge s'obrirà amb un *lead* que evocarà l'experiència testimonial de José Antonio López Ruiz, *Kubati*, l'ex-membre d'ETA que va assassinar Dolores González Katarin, *Yoyes*. L'entradeta servirà per cridar l'atenció del lector, doncs es tracta del cas de dissidència interna més mediatitzat en la història de l'organització. Alhora, les declaracions de l'implicat endinsaran el lector en una temàtica concreta –ja anunciada en el subtítol– i el situaran en un marc contextual determinat. El fet de donar veu a un ex-membre d'ETA servirà, paral·lelament, per dotar d'espai mediàtic a un actor *desdemonitzat* i, per tant, per donar una oportunitat a la humanització.

El testimoni de José Antonio López Ruiz servirà per profunditzar en el cas de *Yoyes* i per endinsar-se en la temàtica, però també per començar a desgranar els motius i la metamorfosis personal o social que desemboquen en una decisió tan transcendental com és abandonar ETA. Per recolzar-se documentalment en el cas concret de Dolores González, s'usaran llibres com *Yoyes desde su ventana*, on es recopilen escrits i fragments del diari que la dissident va iniciar el 1979, moment en el que es va iniciar la *crisi* que la va portar a allunyar-se d'ETA. També es sustentarà, testimonialment, en les declaracions del fill de l'ex líder etarra, Akaitz Dorronsoro.

La dissidència d'ETA està sotmesa a una estigmatització que es redueix al cas no figuratiu de *Yoyes*. Per aquest motiu, amb la intenció d'obrir mires i de confeccionar un relat narratiu complet i amb panoràmiques diferenciades, serà necessari dotar de veu a múltiples testimonis que hagin pres la decisió d'abandonar ETA. Així, per trencar amb aquesta reducció mediàtica que no resulta representativa es comptarà amb el relat de dissidents de l'organització com Fernando de Luis Astarloa, Josu García Corporales, Valentín Lasarte o Idoia Lopez Riaño.

La mirada més profunda l'aportarà el testimoni de la periodista d'investigació Ana Terradillos, autora de *Vivir después de matar*, un llibre on ex-membres d'ETA expliquen la seva vida i marxa de l'organització. Una altra manera d'apropar-se a la temàtica en qüestió des d'un punt de vista més imparcial també serà proporcionada per l'obra *Una aproximación psicosocial al conflicto vasco. Construyendo la paz en espacio abierto* de Xabier Mínguez.

L'element clau d'aquest primer ítem seran, però, els testimonis personals d'ex-membres d'ETA. S'aprofundirà no únicament en els motius que els van convertir en dissidents de l'organització armada, sinó també en com els va afectar –directa i indirectament– la decisió d'abandonar-la. Es perseverarà, per tant, en les conseqüències, senyalant especialment l'efecte que l'exili intern va provocar en les seves vides, destacant fenòmens com la marginació social. Acadèmicament es sustentarà en l'article *Procesos de integración y de marginación social en Euskal Herria*, de Txus Congil. Amb l'objectiu d'oferir una panoràmica més experta i neutral, també es comptarà amb l'aportació de l'antropòleg i catedràtic de la Universitat del País Basc Jesús Ezquerro Martínez.

Les conseqüències de la sortida d'ETA no són únicament personals, sinó que també són patides per l'entorn familiar i, inclús social, de l'afectat. Per oferir un relat més cohesionat es donarà veu, també, a la mirada d'alguns familiars de dissidents de l'organització. Ampliant el ventall d'òptiques, amb l'objectiu de conformar una narració més eixamplada i d'equilibrar les aportacions testimonials, es donarà pas al principal associació de presos i preses d'ETA, l'EPPK, partidari de la cohesió del col·lectiu amb la finalitat d'aconseguir la unitat de l'organització per conformar-se com un únic actor polític.

La transició entre el primer i el segon bloc es produirà traçant una línia correlacional entre les diferències dins d'ETA sobre la qüestió de la dissidència i les dicotomies exposades en el si de l'esquerra *abertzale* sobre la mateixa qüestió. La dualitat estratègica ha portat a crear una escissió dins la principal coalició de l'esquerra independentista basca, raó per la qual esdevé necessària una veu autoritzada per situar el lector en aquest marc contextual. Per visibilitat, contundència discursiva, experiència i rellevància en l'actual escenari polític basc, la figura clau seria la del secretari general de Sortu, Arnaldo Otegi.

L'escissió de la coalició de l'esquerra *abertzale*, configurada en una nova plataforma anomenada Askatasunaren Bidea (En el camí de la llibertat) per desavinences en la gestió vers la problemàtica dels presos, també hauria de tenir veu en el reportatge. Se li proporcionarà aquest espai a la peça periodística mitjançant el testimoni d'algun integrant del Moviment per

l'Amnistia i contra la Repressió –en basc Amnistia ta Askatasuna (ATA)–, principal organització d'aquesta nova plataforma que, contrària al sector oficial de Sortu, rebutja l'assumpció de la legalitat penitenciària dels presos etarres i defensa l'amnistia com a única via de resolució.

La dissidència d'ETA, per tant, ha traspassat les fronteres de l'organització i actualment influencia, també, l'àmbit polític autonòmic basc. Així, es considerarà transcendental la figura d'un politòleg com el Catedràtic en Ciència Política i fundador i director de l'Euskobarómetro, Francisco J. Llera Ramo, per radiografiar des d'una perspectiva analítica i neutral les conseqüències que les desavinences entorn la dissidència dels presos d'ETA –representats a les presons, com a col·lectiu, per l'EPPK– poden tenir en la política oficial basca. Per mesurar l'impacte d'aquestes discrepàncies estratègiques en el si de l'esquerra *abertzale* sobre el procés de reconciliació de la societat basca es comptarà amb la veu experta del director de l'Escola de Cultura i Pau de Barcelona Vicenç Fisas.

La connexió entre el segon i el tercer bloc s'establirà mitjançant el testimoni personal d'un pres d'ETA que no s'hagi deslligat de l'organització. Així, es tornarà a transitar de l'àmbit polític merament oficial a la concreció de l'espai carcerari, el que suposarà oferir al lector recórrer una línia en sentit bidireccional necessària per a establir un relat més panoràmic i coherent. És imprescindible dotar al lector de mecanismes i instruments que contribueixin a entendre la correlació entre ambdues dimensions.

La narració, alhora, posarà a l'abast del lector els aspectes i sensibilitats del present debat i dotarà de veu a la dualitat d'opinions de persones empresonades per pertànyer a ETA, projectant la disjuntiva actual sobre la dissidència de l'organització. En aquest sentit, resultarà substancial la veu del múltiples ex-membres d'ETA que s'han acollit a la via Nanclares, un projecte de reinserció que consisteix en l'allunyament de la disciplina de l'organització i que premia als dissidents amb beneficis penitenciaris. S'haurà de tenir en compte altres polítiques de reinserció com el *Programa Hitzeman y Zuzen Bidean*, que pretén treballar amb una perspectiva progressiva i escalonada.

La contribució testimonial l'aportaran antics membres d'ETA com Urrusolo Sistiaga o Idoia López Riaño, *La Tigresa*. Així, les seves figures emplaçaran el lector en un marc referencial i d'actuació concret, apropant-lo a les condicions que han d'assumir els presos que s'hi acullen: el perdó a les víctimes, la desvinculació de la violència, l'assumpció dels estralls causats o la col·laboració amb la justícia. El centre penitenciari pioner en aquest àmbit és el de Nanclares

d'Oca, Langraitx en *euskera*, doncs allà es porta als presos d'ETA que més han prosperat en el seu procés de reinserció. De fet, els etarres tancats a tal emplaçament deixen de considerar-se presos polítics per convertir-se en dissidents de l'organització. Per contemplar la problemàtica des d'una altra òptica, seria interessant comptar amb el testimoni d'algun zelador de Nanclares, doncs es tracta d'un col·lectiu força estigmatitzat per ETA.

La figura dels educadors socials també rebrà una rellevància significativa, doncs es tracta de veus expertes transcendents per la reinserció dels presos d'ETA en la societat. La base teòrica per considerar la viabilitat d'iniciatives en aquesta línia i, alhora, l'aportaran documents d'investigació com *Reinserción socio-laboral de los presos en el Centro Penitenciario de Martutene* –per tant, aplicat directament a una presó on compleixen condemna ex-membres d'ETA–, i els treballs acadèmics *Desigualdades en el mercado laboral: El Colectivo de personas presas* i *Reinserción laboral y antecedentes penales* –per oferir una perspectiva merament teòrica– confeccionat per la professora de Dret Penal i Criminologia de la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona.

El reportatge en qüestió també comptarà amb l'aportació d'un membre de l'església basca com és el sacerdot Josu M. Zabaleta, especialitzat en la reinserció dels presos de ETA. Per conformar un relat narratiu transversal, també serà necessària la mirada de les institucions basques de la problemàtica. El testimoni del líder del Partit Nacionalista Basc (PNB) i actual lehendakari Iñigo Urkullu Renteria aportarà una visió oficial i equilibrarà la balança de fonts personals en els seus diferents nivells. Documentalment es suportarà amb el document *Fórmulas para la resocialización del delincuente en la legislación y el sistema penitenciario españoles* de la coordinadora del Programa d'estudis universitaris en prisiones de la UNED Alicia Rodríguez Núñez.

Per estabilitzar el relat s'oferirà la percepció d'una última veu imparcial, proporcionada pel col·lectiu dels mediadors partícps del procés de pau del País Basc. A l'hora de tancar la narració es comptarà amb el testimoni de l'ex-membre d'ETA Andoni Alza, que aportarà una visió més vivencial sobre el col·lectiu de presos que ha acceptat la legalitat i explorat vies de sortida individuals com Nanclares. Alhora, servirà per palesar la contingència de la reintegració social amb un cas concret. El relat narratiu es conclourà en clau constructiva, atès que es visibilitzaran iniciatives de foment de l'adaptació a nivell social d'un grup demonitzat com són els ex-membres d'ETA i, alhora, es situarà la problemàtica de la dissidència en un marc estratègic no únicament de reinserció, sinó també de convivència.

3.5.3 Tercera peça periodística

3.5.3.1 Nucli de la qüestió

El nucli del tercer reportatge⁸⁷ s'establirà al voltant de l'anàlisi política i social de l'esquerra *abertzale*. Per confeccionar un relat periodístic complet que situï el lector en un marc referencial concret, es realitzarà una panoràmica històrica mitjançant l'anàlisi de tres temps: passat, present i futur. La radiografia de l'actualitat política constituirà el gruix de la qüestió, tot i que els altres espais temporals són substancials per elaborar un relat dilatat i complet.

3.5.3.2 Context

Per comprendre el conflicte del País Basc resulta estrictament necessari entendre el seu abast des de les seves diferents dimensions i perspectives. Tot i que va estar fortament condicionat per la violència d'ETA, no es pot reduir aquest a un marc tant simplista, doncs el seu origen es remunta al nacionalisme gestat amb la pèrdua dels furs i les guerres carlistes i amb la posterior transgressió de consciència social traslladada en reivindicació política i social pel no reconeixement del País Basc com una entitat política autònoma.

En aquest marc contextual, cal tenir molt en compte un actor transcendental en el conflicte basc i en el cessament de la violència d'ETA, l'esquerra *abertzale*. Encara més en un escenari de futures eleccions autonòmiques del País Basc, que se celebraran a la tardor. Així doncs, la noticiabilitat del reportatge sobre l'esquerra independentista basca queda justificada amb els comicis que es celebraran a finals d'any.

3.5.3.3 Etiquetes

Esquerra abertzale, eleccions, comicis, Herri Batasuna, Batasuna, Sortu, Herrira, EH Bildu, Otegi, ETA, Euskal Herritarrok, política, independència, Ernai, LAB

⁸⁷ En aquest punt de la planificació el nucli de la matèria és hipotètic, és a dir, podrà estar sotmès a modificacions durant l'elaboració de la peça periodística en qüestió.

3.5.3.4 Plataforma de publicació

La present peça periodística es publicarà a Sentit Crític, un mitjà de comunicació impulsat per una cooperativa de periodistes que edita reportatges d'investigació amb profunditat sobre temàtiques relacionades amb l'actualitat política, econòmica o social. Es tracta d'una plataforma caracteritzada per fomentar el periodisme d'investigació, contextualitzar exhaustivament i realitzar anàlisis de dades, sempre amb un treball de fonts transcendental.

Justificada la noticiabilitat del reportatge –les eleccions autonòmiques del País Basc–, el contingut haurà de comptar amb un treball documental molt exhaustiu, especialment pel que a les fonts personals es refereix. La peça periodística haurà de tenir un caràcter estrictament informatiu i analític, doncs la narrativa literària no hi té cabuda en els reportatges d'aquest mitjà de comunicació. L'extensió s'haurà de situar al voltant de les 3000 paraules, tot i que aquesta exigència és relativa, doncs la llargada sempre es supedita a la necessitat del periodista.

3.5.3.5 Disseny del reportatge

Considerant el tipus de reportatge que es confeccionarà i el mitjà de comunicació on aquesta es publicarà, la peça periodística es constituirà segons la següent estructura: títol, subtítol informatiu i cos del text. El contingut es dividirà en tres apartats diferents separats mitjançant títols.

3.5.3.5.1 Titulació

La titulació és un element fonamental a Crític. La seva naturalesa és estrictament informativa, doncs es tracta d'un periodisme d'investigació purament analítica. A l'hora de confeccionar la peça periodística cal tenir en compte tres elements bàsics:

- Títol: acostumen a ser més extensos del normal i són, en els articles d'investigació, merament informatius. La proposta és **'Paisatge polític de l'esquerra abertzale: present i futur'**
- Subtítol: no és un element que sempre estigui present, però en els reportatges d'investigació sempre té una transcendència cabdal. Haurà de situar al lector en un marc temàtic i referencial concret i aportar alguna dada o anàlisi revelador que destil·li les intencions del reportatge en qüestió i que sedueixi al lector.

- Títols: són un element substancial present en totes les seves peces periodístiques. Serviran per separar el cos del text en diversos apartats endinsats dins d'una mateixa unitat temàtica. Així, exerciran d'índex pel lector i, visualment, donaran aire a l'anàlisi escau. Poden ser, si s'escau, plantejats en forma de pregunta.

3.5.3.5.2 Cos del text

El present reportatge es defineix conceptualment al voltant del nucli de la qüestió i es constitueix al voltant d'un actor substancial en el conflicte basc, l'esquerra *abertzale*. Al contrari del que succeeix en les altres peces periodístiques, aquesta en qüestió no girarà al voltant d'uns ítems bàsics, sinó que construirà un relat narratiu amb panoràmica històrica mitjançant l'anàlisi de tres temps:

- El passat: la responsabilitat històrica de l'esquerra *abertzale* i el seu paper en el cessament de la violència.
- El present: radiografia política i social i observació de convergències i divergències
- El futur: possibles escenaris i responsabilitat en el procés de reconciliació

La correlació temàtica entre les tres qüestions desenvolupades al llarg de la present peça periodística es recomfortarà mitjançant l'establiment de criteris transitoris. D'aquesta manera, el reportatge traçarà una línia temporal lògica –passat, present i futur– sobre l'esquerra *abertzale* que anirà desprenent un conjunt de conclusions que, òbviament, el lector desxifrarà segons la interpretació de l'anàlisi exposat. El relat narratiu desenllaçarà, finalment, en clau futurible i constructiva.

El present reportatge s'obrirà amb un *lead* constituït per les declaracions testimonials d'Hasier Arraiz, actual president de Sortu i històric militant de l'esquerra *abertzale* que ha format part de les llistes d'Euskal Herritarrok i EH Bildu. L'entradeta no farà al·lusions especials o descriptives, sinó que es centrarà en les referències rases que el polític pugui fer sobre la responsabilitat de l'esquerra independentista basca vers la relació amb ETA. Així, a banda d'introduir el reportatge –ja situat en un marc referencial concret al subtítol–, es presentarà un actor transcendental del conflicte basc.

Les referències al passat no pretenen convertir el reportatge en un treball històric, sinó contextualitzar apropiadament per dotar al lector d'uns instruments i mecanismes que el permetin comprendre el present. En aquest sentit, serà necessari combinar el treball documental

amb el testimonial, fet que suposarà afegir veus autoritzades dins l'esquerra *abertzale* com el polític navarrès Fernando Barrena, amb una trajectòria històrica dins el si de l'esquerra independentista basca, doncs ha estat membre de la direcció d'Herri Batasuna, Euskal Herritarrok, Abertzale Socialistak i Batasuna; la de Bakartxo Ruiz, candidata d'EH Bildu a Navarra pel Congrés dels Diputats; i María Ángeles Beitialarrangoitia Lizarralde, candidata del mateix partit a les Corts Generals i amb una llarga trajectòria a l'esquerra *abertzale*.

La construcció del relat narratiu sobre la història de l'agent en qüestió, però, s'hauria de constituir mitjançant l'agregació de fonts personals objectives i alienes a partits, organitzacions o moviments socials que n'hagin format part. Així, esdevindran transcendents dues figures com la del Doctor en Història Contemporània i investigador del nacionalisme basc, la Transició democràtica a Euskadi i el terrorisme Gaizka Fernández Soldevilla i la del Catedràtic d'Història Contemporània Santiago de Pablo Contreras. A més, documentalment es sustentarà en publicacions acadèmiques com *Izquierda abertzale. De la heterogeneidad al monolitismo* i *Izquierda abertzale: 50 años de acrónimos políticos y terroristas* de Rafael Leonisio Calvo i *Adiós a las armas. Una crónica del final de ETA* del periodista català Antoni Batista.

Un aspecte transcendental sobre el que detenir-se seran les condemnes i el marc repressiu en què s'ha situat l'actuació política i social de l'esquerra independentista basca. En aquest àmbit, resulta imprescindible la veu experta de Baltasar Garzón, encarregat d'ordenar el tancament d'Egunkaria, l'únic periòdic editat íntegrament en *euskera*, i de suspendre el partit Batasuna durant tres anys per considerar-lo part de l'entramat d'ETA. També la d'algun ex-ministre de l'Interior del PSOE com José Antonio Alonso Suárez o Alfredo Pérez Rubalcaba i la de l'ex-membres de Batasuna Joseba Permach –portaveu del partit i ex-parlamentari de Socialista Abertzaleak– i Imanol Iparraguirre –membre de la Taula nacional de Batasuna i dirigent de l'organització juvenil Jarrai–. Únicament amb la integració de veus amb sensibilitats polítiques diferents i representants de diferents actors implicats al conflicte basc es podrà construir un relat narratiu coral i representatiu.

Un altre element substancial sobre el que aturar-se serà el paper de l'esquerra *abertzale* en el cessament de la violència d'ETA, quelcom narrat pel periodista expert en el País Basc Antoni Batista i, des d'una perspectiva més testimonial, pel secretari general de Sortu Arnaldo Otegi. Aquestes perspectives seran sustentades, ahora que contraposades, per l'Informe Foronda sobre *Els contextos históricos del terrorismo en el País Vasco y la consideración social de sus víctimas* i *Los entresijos del final de ETA: un intento de recuperar una historia manipulada* de Luis R. Aizpeolea.

La transició entre el primer i el segon bloc s'establirà a partir de l'anàlisi exhaustiu dels últims resultats electorals de l'esquerra *abertzale* en l'àmbit autonòmic, el dels comicis del País Basc celebrats el 2012. Així, es radiografiaran els indicadors principals, comparant-los amb els de votacions anteriors. Tal pràctica possibilitarà traçar una línia evolutiva que permeti una anàlisi acurada que visualitzi la influència del cessament definitiu de la violència d'ETA en els darrers comicis. L'estudi dels resultats, a més, s'acompanyarà d'un treball infogràfic que simplificarà l'escenari i, alhora, dotarà la peça periodística d'un punt afegit pel que a l'audiovisual es refereix.

El present reportatge també pretén perfilar la realitat dels moviments socials relacionats amb l'esquerra *abertzale*. En aquesta línia, resulta imprescindible comptar amb les aportacions del sociòleg Igor Ahedo i de la sociòloga i antropòloga Jone Goirigolzarri. Les seves veus expertes ens aproparan a la situació de la societat civil basca i al suport real que l'esquerra independentista té en les seves bases socials. També serà necessari comptar amb els testimonis personals d'integrants de dos actors fonamentals en el si de l'esquerra *abertzale*: l'organització juvenil Ernai i el sindicat LAB, considerat part del Moviment d'Alliberació Nacional Basc. Així, les veus de la portaveu del LAB Arantza Sarasola i de la membre d'Ernai a Navarra Maialen Exeberria seran imprescindibles. Des d'un punt de vista teòric, es sustentarà en l'article acadèmic *La sociologia de las organizaciones: perspectivas alternativas*, escrit pel sociòleg Eguzki Urteaga.

El següent component bàsic de la peça periodística serà la confecció d'una esquematització radiogràfica de la contingència política i social actual del País Basc. Per traçar aquest esbós, fonamental per situar el lector en el context actual, serà necessària l'aportació del catedràtic de Ciència Política i de l'Administració, Francisco J. Llera Ramo, i la politòloga Jaione Mondragón. Dos eixos centrals a desenvolupar seran la pèrdua de suport social del sobiranisme basc i, paral·lelament, les desavinences estratègiques de l'esquerra *abertzale* que han provocat una escissió de Sortu i, conseqüentment, la configuració d'una nova plataforma: Askatasunaren Bidea.

Per tal de construir un relat més panoràmic i coral que tingui en compte la disjuntiva actual sobre la gestió i la dualitat d'opinions existent vers el pla estratègic de l'esquerra independentista basca, el reportatge dotarà de veu a les diferents sensibilitats del present debat. Així, es comptarà amb el testimoni d'algun integrant del Moviment per l'Amnistia i contra la Repressió, principal impulsora de l'escissió i, de nou, amb el secretari general de Sortu, Arnaldo Otegi. A més, per mesurar l'impacte d'aquestes discrepàncies estratègiques en els

pròxims comicis, també es tindrà en compte la mirada especialitzada de la politòloga, citada anteriorment, Jaione Mondragón.

La qüestió s'abordarà també des d'una perspectiva més analítica, contrarestant les aportacions dels experts en el perímetre polític amb l'estudi dels sondejos electorals confeccionats pels Instituts Estadístics. De fet, la connexió entre el segon i el tercer bloc, entre el passat i el futur, s'establirà mitjançant les previsions dels comicis autonòmics que es celebraran la propera tardor al País Basc. Així, el reportatge comptarà amb un últim apartat destinat al pervenir polític i social de l'esquerra *abertzale*. Aquest es sustentarà documentalment amb l'estudi acadèmic *La izquierda vasca y el futuro. La izquierda abertzale sin ETA* confeccionat per José Vicente Idoyaga Arrospide.

Cal no perdre de vista que, al tractar-se d'un reportatge analític, aquest bloc no permet excessives extrapolacions, sinó més aviat observacions fonamentades en l'estudi exhaustiu de dades i de dinàmiques actuals. Es sustentarà, sobretot, en l'aportació del Catedràtic en Ciència Política Francisco J. Llera Ramo, encarregat d'esbossar perspectives futures de l'esquerra *abertzale* i possibles escenaris polítics al País Basc. Aquest últim apartat correspon a quelcom semblant a una recopilació d'aspectes i qüestions a tenir en compte pel futur d'un agent substancial per la reconciliació de la societat basca i per la consecució d'un marc de convivència comú. En aquest sentit, destacar que el relat narratiu traça una línia temporal contínua amb la pretensió de concloure amb clau constructiva.

La present peça periodística evidenciarà, durant la totalitat del relat, uns aspectes i punts transcendents a tenir en compte com el paper imprescindible de l'esquerra *abertzale* en el cessament definitiu de la violència d'ETA o l'impacte de la crisi estratègica dins l'actor polític de cara als propers comicis autonòmics. La incorporació de fonts personals expertes en la temàtica, especialment politòlegs i sociòlegs, permetrà una mirada rasa i neutral sobre la qüestió, quelcom essencial en el periodisme. Tot i això, existirà una anàlisi escarida de la contingència política i social i una destil·lació en forma de conclusions bàsiques. Encara així, l'estil purament informatiu del que es dotarà la peça periodística permetrà al lector realitzar una lectura pròpia de la realitat.

BIBLIOGRAFIA

ADORNO, Theodor; HORKHEIMER, Max (1981). *La industria de la cultura: ilustración como engaño de masas*. A: J. Curran i altres (comp.), *Sociedad y comunicación de masas*. Mèxic: Fons de Cultura Econòmica, 393-432 [Ed. Original: 1947]

ALBERTINI, Emiliano i RUIZ, Adela (2007). *Fuentes de información: concepto, clasificación y modo de atribución*. La Plata: Universidad Nacional de la Plata.

ALZATE, Ramón (1998). *Análisis y resolución de conflictos. Una perspectiva psicológica*. Bilbao: Servicio Editorial, Universidad del País Vasco

ANDRADE, Juan Antonio (2012). *EL PCE y el PSOE en la transición. La evolución ideológica de la izquierda durante el proceso de cambio político*. Madrid: Siglo XXI

ANDRESS, David (2006). *The terror*. Nova York: Farrar

ANTOLÍN, Matías (2002). *Mujeres de ETA. Piel de serpiente*. Madrid: Planeta de Libros, Colección Booket

ARÓSTEGUI, Julio (2002). *Una reflexión sobre la violencia política y el terrorismo*. A: GONZÁLEZ CALLEJA, Eduardo (Ed.) *Políticas del miedo. Un balance del terrorismo en Europa*. Madrid: Biblioteca Nueva

BARKER, Jonathan (2003). *El sinsentido del terrorismo*. Regne Unit: New Internationalist

BATISTA, Antoni (1997). *Terror y negligència: Hipercor i la construcció mediàtica d'ETA*. Barcelona: La Magrana

BATISTA, Antoni (2015). *Otegi, la força de la pau*. Barcelona: La Campana

BERIAIN, Josetxo i FERNÁNDEZ, Roger (1999). *La cuestión vasca. Claves de un conflicto cultural y político*. Barcelona: Proyecto A

BILBAO, Galo; ETXEBERRIA, Xabier; SÁEZ, Izaskun; VITORIA, F. Javier (2004). *Conflictos, violencia y diálogo. El caso vasco*. Bilbao: Universidad de Deusto

BORRAT, Héctor (1989). *El periódico, actor político*. Barcelona: Gustavo Gili

BURKE, Megan (2006). *Recuperación del conflicto armado: Lecciones aprendidas y próximos pasos para mejorar la asistencia internacional*. Fundación para las relaciones internacionales y el diálogo exterior, Working Paper, núm. 22

- CANCIO, Manuel (2002). *Derecho penal del enemigo y delitos de terrorismo. Algunas consideraciones sobre la regulación de las infracciones en materia de terrorismo en el Código penal español después de la LO 7/2000*. Jueces para la Democracia, núm. 44
- CARRASCO, Pedro (2009). *La definición del terrorismo desde una perspectiva sistémica*. Madrid: Plaza y Valdés
- CASTELLS, Manuel (2008). *Comunicación, poder y contrapoder en la sociedad red (I). Los medios y la política*. Telos, Quaderns de Comunicació i Innovació, núm. 74
- CHOMSKY, Noam (1995). *La cultura del miedo*. Cambridge: Cambridge University Press
- CHOMSKY, Noam i HERMAN, Edward S. (1990). *Los guardianes de la libertad*. Barcelona: Editorial Crítica
- COLLIER, Paul (2003). *Breaking the Conflict Trap: Civil War and Development Policy*. Washington, D.C.: Banco Mundial
- COLLINS, John y GLOVER, Ross (2003). *Lenguaje Colateral. Claves para justificar una guerra*. Madrid: Páginas de Espuma
- COLOMÉ, Gabriel (1994). *Política y medios de comunicación: una aproximación teórica*. Universitat Autònoma de Barcelona, Working Paper, núm. 91
- CONSEJO DE EUROPA. Informe sobre el Terrorismo en Europa 2002
- CURRAN, James (2005). *Medios de comunicación y poder en una Sociedad democrática*. Barcelona: Hacer
- DARNTON, Andrew; KIRK, Martin (2011). *Finding Frames: New ways to engage the uk public in global poverty*. London: Oxfam & UK Aid
- DE FONTCUBERTA, Mar (1993). *La noticia. Pistas para percibir el mundo*. Buenos Aires: Paidós
- DÍAZ, C. Miguel. (2006). *El marco jurídico-internacional de la lucha contra el terrorismo. A: Dimensiones del terrorismo internacional en: Lucha contra el terrorismo internacional*. Madrid: Ministeri de Defensa
- DUPRÉ, BEN (2011). *50 cosas que hay que saber sobre política*. Barcelona: Ariel.

ESPINAR, E; HERNÁNDEZ, M. I. (2012). *El periodismo de paz como paradigma de comunicación para el cambio social: características, dimensiones y obstáculos*. CIC - Cuadernos de Información y Comunicación , 17, 175-189.

FISAS, Vicenç (1998). *Cultura de paz y gestión de conflictos*. Barcelona: Icaria

FISAS, Vicenç (2007). *Anuario 2007 de procesos de paz*. Barcelona: Icaria

FISAS, Vicenç (2010). *El proceso de paz en el País Vasco*. Quaderns de construcció de pau, 16, 1-16

GALTUNG, Johan (2000). *The task of Peace Journalism*. Ethical Perspectives, 7 (2-3), 162-164

GALTUNG, Johan (2006). *Peace Journalism as an Ethical Challenge*. Global Media Journal: Mediterranean Edition 1(2), 1-5

GALTUNG, Johan i RUGE, Mari H. (1965). *The Structure of Foreign News. The Presentation of the Congo, Cuba, and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspapers*. Journal of Peace Research, 2(1): 64-91

GARCÍA, José (2006). *Respuestas jurídicas frente al terrorismo: ámbitos internacional, europeo y nacional*. Madrid: Dikynson

GARCÍA RIVAS, Nicolás (1990). *La rebelión militar en Derecho Penal*. Madrid: Universitat de Castella la Manxa

GARRIDO, Manuel (1998). *Presentación*. A: GILBERT, Paul *Terrorismo, nacionalismo, pacificación*. Madrid: Ediciones Cátedra

GIACOPUZZI, Giovanni (1992). *E.T.A. Historia política de una banda armada. 2ª parte*. Navarra: Txalaparta

GILBERT, Paul (1998). *Terrorismo, nacionalismo, pacificación*. Madrid: Ediciones Cátedra

GIRÓ, Xavier (2006). *Los medios y la cobertura de la violencia*. A PNUD-Salvador: Aportaciones para la convivencia, 187-204

GLASSNER, Barry (2009). *The culture of fear: Why americans are afraid of the wrong things: crime, drugs, minorities, teen moms, killer kids, mutants microbes, plane crashes, road rage, and so much more*. Estats Units: Basic Books

- GONZÁLEZ CUSSAC, José Luís (2007). *Política criminal, reglas de imputación y derechos fundamentales*. Bogotá: Ediciones Jurídicas Ibáñez
- HACKETT, Robert. A (2007). *Journalism versus Peace? Notes on a problemàtic relationship*. Global Media Journal: Mediterranean Edition, 2 (1): 47-53
- HACKETT, Robert. A (2010). *Journalism for Peace and Justice: Towards a Comparative Analysis of Media Paradigms*. Studies in Social Justice, 4 (2): 179-198
- HALL, Stuart (1981). *La cultura, los medios de comunicación y el efecto ideológico*. A: J. Curran i altres (comp.), *Sociedad y comunicación de masas*. Mèxic: Fons de Cultura Econòmica [Ed. Original: 1977]
- HALLIDAY, Michael (2013). *El lenguaje como semiòtica social*. Madrid: S.L Fondo de Cultura Econòmica de España. [Ed. Original: 1979]
- HEISBOURG, François (2002). *Hiperterrorismo: la nueva guerra*. Madrid: Espasa
- HOFFMAN, Bruce (2006). *En el interior del Terrorismo*. Nova York: Premsa de la Universitat d'Oxford
- IGLESIAS, M. Antonia (2009). *Memorias de Euskadi*. Madrid: Aguilar.
- Instituto RTVE (2002). *El periodismo audiovisual frente al Terrorismo*. Madrid: RTVE
- LAKOFF, George (2004). *Don't Think of an Elephant: Know Your Values and Frame the Debate*. White River Junction, VT: Chelsea Green.
- LAQUEUR, Thomas W. (2003). *Una historia del terrorismo*. Barcelona: Paidós Ibérica
- LEE, Seow T.; MASLOG, Crispin C. (2005). *War or Peace Journalism? Asian newspaper coverage of conflicts*. Journal of Communication, 55 (2), 311-329
- MANN, Michael (2004). *El imperio incoherente. Estados Unidos y el nuevo orden internacional*. Barcelona: Paidós
- MARTÍNEZ, Amadeo (2008). *Juan Carlos I: el último borbón*. Barcelona: Styria
- McCOMBS, Max (1996). *Influencia de las noticias sobre nuestras imágenes del mundo*. A: J. Bryant & D. Zillmann, D. (Eds.), *Los efectos de los medios de comunicación. Investigaciones y teorías*. Barcelona: Paidós [Ed. Original: 1994]

- MÍNGUEZ, Xabier (2013). *Una aproximación psicosocial al conflicto vasco. Construyendo la paz en espacio abierto*. Bilbao: Universidad del País Vasco
- MÍNGUEZ, Xavier; ALZATE, Ramon; SÁNCHEZ, Manuel (2014). *La Paz en el País Basco. Una interpretación desde los significados sociales*. Revista de Paz y Conflictos (7), 53-77
- NOELLE-NEUMANN, Elisabeth (1995). *La espiral del silencio. Opinión pública: nuestra piel social*. Barcelona: Paidós Ibérica [Ed. Original: 1977]
- NÚÑEZ ASTRAIN, Luis (1995). *La razón vasca*. Tafalla: Txalaparta
- ONU (2008a). *Los derechos humanos, el terrorismo y la lucha contra el terrorismo*. Derechos Humanos (32), 1-61
- ONU (2008b). *Los Derechos Humanos, el Terrorismo y la Lucha contra el Terrorismo*. Oficina del Alto Comisionado de las Naciones Unidas para los Derechos Humanos, núm. 32
- REES, Phil (2006). *Cenando con terroristas*. Traducción de Juan Ventura Figueroa. Madrid: Nuovi Mondi Meda
- RIVERA, Iñaki (coord.) (2005). *Política criminal y sistema penal: viejas y nuevas racionalidades punitivas*. Barcelona: Anthropos
- RODRIGO, Miquel (1991). *Los medios de comunicación ante el terrorismo*. Barcelona: Icaria
- ROSA, Isaac (2007) *En transició*. Barcelona: Diputació de Barcelona
- SERRANO MARTÍNEZ, Jorge (2006). *Dostoievski frente al terrorismo: De los demonios a Al Qaeda*. Alicante: Club Universitario
- SERRANO PIEDECASAS, José Ramón (2000). *La calificación de los actos contra los derechos humanos conforme a la ley española*. A: GARCÍA, Mercedes y LÓPEZ, Diego (Coord.) *Crimen internacional y jurisdicción universal*. Valencia: Tirant lo Blanc.
- SCHEININ, Martin (2008). *Promoción y protección de todos los derechos humanos, civiles, políticos, económicos, sociales y culturales, incluido el derecho al desarrollar*. Informe del Relator Especial sobre la promoción y protección de los derechos humanos y libertades fundamentales en la lucha contra el terrorismo.
- SCHMID, Alex P. (1984). *Political terrorism: a research guide to concepts, theories, data bases and literature*. New Brunswick: Transaction Books

SHOEMAKER, Pamela J.; REESE, Stephen D. (1996). *Mediating the message. Theories of Influences on Mass Media*. Nova York: Longman

TERRADILLOS, Juan (1998). *Terrorismo y derecho*. Madrid: Tecnos

VAN BOVEN, Theo (2004). *Los derechos civiles y políticos, en particular las cuestiones relacionadas con la tortura y la detención*. Informe del Relator Especial sobre la cuestión de la tortura (2)

VAN DEN HEUVEL, Katrina i SCHELL, Jonathan (2001). *Just response. The nation on terrorisme, democracy and september, 2001*. Nova York: Thunder's Mouth Press

VAN DIJK, Teun (2003). *Ideología y discurso*. Barcelona: Ariel.

VILLEGAS, Myrna (2006). *Los delitos de terrorismo en el Anteproyecto de Código Penal*. Cuadernos de Política Criminal, núm. 2

VINADER, Xavier (1999). *Operación Lobo. Memorias de un infiltrado en ETA*. Madrid: Colección Grandes Temes

WARDLAW, Grant (1986). *Terrorismo político, teoria táctica y contramedidas*. Madrid: Ediciones Ejército

WIEVIORKA, Michel (1992). *Terrorismo y violencia política*. Revista internacional de sociología, Tercera Época, 2, 169-178

WITTGENSTEIN, Ludwig (1994). *Tractatus Lógico-Philosophicus*. Barcelona: Altayaa

ANNEX 1

Actors	Quin problema detecta?	Què proposa?	Què fa?	Com ho legitima?
Presos d'ETA	La guerra al País Basc ha acabat però els presos d'ETA continuen tancats. Les mesures de dispersió, la repressió als moviments solidaris i l'immobilisme del Govern Central impedeixen finalitzar el conflicte, pacificar i normalitzar la situació i avançar en les aspiracions independentistes del poble basc.	La proposta central és l'amnistia pels presos d'ETA. Davant la impossibilitat d'aquest escenari, les persones empresonades clamen pel fi de la política de dispersió, la disminució de les penes i la tinença de privilegis en condició de presos polítics. En matèria política reclamen l'autodeterminació del País Basc, la creació d'un país política i socialment just.	S'organitzen per fer visibles les seves reclamacions. Duen a terme vagues de fam, accions simbòliques o nombrosos comunicats. Tenint en compte l'escassa visibilitat que els hi proporciona la presó, els presos d'ETA es coordinen amb altres col·lectius com les Associacions pro-Amnistia, l'esquerra <i>abertzale</i> o els familiars i l'entorn dels presos.	Emparant-se en l'abandonament irreversible i definitiu de les armes anunciat el 2011. El col·lectiu de presos entén que la renúncia de l'activitat armada i, per tant, el cessament definitiu de la violència, és un pas de gegant per revisar les seves demandes. A més, l'aposta per la via política, creuen, és una prova més de la seva intencionalitat reconciliadora.
Associacions pro-Amnistia / Familiars (entorn) dels presos	Plantegen el mateix problema que els presos d'ETA. Finalitzat el conflicte basc, continuen havent-hi persones empresonades, polítiques de dispersió, repressió als moviments solidaris, immobilisme del Govern Central. Tot això impedeix, pacificar i normalitzar la situació a EH i avançar en les aspiracions independentistes del poble basc.	Proposen una excarceració immediata dels presos d'ETA. Davant la impossibilitat d'aconseguir aquestes aspiracions, reclamen la fi de la política de dispersió, la disminució de les penes, la tinença de privilegis per part de les persones empresonades en la condició de presos polítics i, més tímidament, el reconeixement del terrorisme d'Estat.	Centren els seus esforços en el recolzament dels interessos dels presos i del seu entorn, proporcionant-los assistència jurídica, econòmica i sanitària. També denuncien, mitjançant manifestacions i comunicats, la naturalesa repressiva de l'Estat Espanyol. Per sumar forces, es coordinen amb els familiars dels presos i organitzacions de l'esquerra <i>abertzale</i> .	Es legitimen de dues maneres: emparant-se en el cessament definitiu de la violència d'ETA en pro d'una voluntat política de reconciliació i justificant que els presos d'ETA van actuar en resposta a una opressió tant nacional com social que els va impulsar a prendre el camí de la violència.

Esquerra abertzale	Detecta varis problemes. El primer és que l'Estat espanyol no cedeix davant les aspiracions sobiranistes d'EH (que no es respecta la llibertat del poble basc). El segon és que el Govern central posa traves a la reconciliació de la societat basca mitjançant varis mecanismes com la política de dispersió, la criminalització i repressió d'aquest moviment, l'escassa voluntat de diàleg de l'Administració Pública, el tema de la guerra bruta i, fins i tot, la utilització del conflicte per aconseguir fites electorals.	L'objectiu fonamental és la reconciliació de la societat basca i l'avanç cap al camí de la pau. Proposen asseure's amb els altres actors imprescindibles del conflicte a dialogar pretesament. Creuen que és necessari progressar en altres àmbits com l'educació o la memòria històrica, també per les persones d'ETA assassinades. També reclamen la fi de la política de dispersió, la revisió de les penes i la finalització de la criminalització de l'esquerra <i>abertzale</i>. Aposten, així mateix, per la humanització dels presos d'ETA i la llibertat del poble basc.	Els moviments es duen a terme en dos àmbits diferents: la política institucional, que corre a càrrec dels partits polítics de l'esquerra nacionalista basca (Sortu, EH Bildu i Amaiur), i la no institucional, on conflueixen des d'organitzacions juvenils independentistes basques d'esquerres (Egin, Jarrai, Haika) fins negociadors. Són, per tant, moltes i molt diverses les actuacions de l'esquerra <i>abertzale</i>: política oficial al Parlament Basc o al Congrés, manifestacions, vagues de fam o altres accions simbòliques.	Es legitima defensant que la guerra al País Basc ha acabat i que és primordial reconciliar la societat basca i avançar, mitjançant la política del diàleg, cap a la pau. Consideren que davant l'immobilisme del govern central per resoldre el conflicte, i tenint en compte que continuen sent molts els afectats, l'organització de l'esquerra independentista basca és l'únic camí per tancar ferides i caminar cap a una societat sense rancor.
Govern basc	El problema és reconciliar una societat polaritzada. El repte és tenir en compte totes les parts implicades del conflicte i aconseguir una solució justa i que satisfaci, en la mesura del possible, a tots els actors. El Govern basc, en el seu paper com a mediador, té la dificultat afegida d'actuar com a interlocutor no partidari, no	La proposta del Govern Basc és posar en marxa tots els mecanismes necessaris per seguir caminant cap a la pau i reconciliar la societat basca. Proposen algunes actuacions que facilitarien l'acostament de postures: que ETA demani perdó, que el Govern Central abandoni l'immobilisme i la criminalització, que el sistema educatiu tracti adequadament el	Actua en diversos àmbits: mediació entre els actors; apropament a ETA, als grups pro-amnistia, a l'esquerra <i>abertzale</i>, a les víctimes de la violència i el seu entorn; reunions i relació amb el Govern Central; propostes al Parlament Basc; potenciació d'actes de confluència d'actors enfrontats; incorporació d'actes	Tenen la legitimitat que els aporta el mandat de les urnes. Això els hi permet justificar les seves actuacions emparant-se en que són representants de la societat basca i que, per tant, defensen els interessos i drets de la majoria. A més, l'escenari polític legítim, i responsabilitza, al Govern basc per moure fitxa i establir els mecanismes necessaris per

	cedint a xantatges, condicions ni pressions.	conflicte i que les parts implicades cedeixin en algunes de les seves propostes.	simbòlics de memòria històrica; actuació conjunta amb interlocutors i mediadors; o implementació d'un pla educatiu que ajudi a reconciliar la societat basca.	iniciar una nova via de convivència pacífica total i absoluta.
Mediadors del conflicte	El problema bàsic dels mediadors és que la distància entre els actors del conflicte segueix sent enorme. La seva feina, clau per reconciliar la societat basca, consisteix a apropar postures entre els vèrtexs del conflicte, quelcom fonamental per avançar en el camí de la pacificació.	Proposen usar el diàleg per apropar posicions entre els diferents actors del conflicte basc. Per tant, defensen que els implicats s'asseguin a la taula de negociacions, cedeixin en algunes de les seves exigències i pretensions i mostrin una voluntat política ferma, per avançar en la resolució del conflicte.	Realitzen diverses tasques: s'apropen als actors per guanyar-se la seva confiança, s'asseuen amb els implicats a la taula de negociacions, dinamitzen les converses (gestionen la comunicació), creen consciència, tracten d'apropar posicions i busquen solucions als problemes.	La figura dels mediadors es legitima amb la mera existència d'un conflicte, atès que es fa necessària una figura imparcial i neutra que dinamitzi les converses i que treballi per apropar postures i resoldre el problema –amb les accions explicades a l'apartat anterior.
Societat basca	La societat basca ha conviscut durant anys amb violència i continua polaritzada. Està patint les conseqüències d'unes ferides mai tancades. La por i l'odi no han escampat i el rancor continua patent.	Com a actor, no proposa. Tot i això, podríem parlar d'una voluntat general de conviure en pau. S'entreveuen unes ganes generalitzades de tancar les ferides, de justícia i de construir per la via democràtica del diàleg. A partir d'aquí, els individus es manifesten en grups que els representen.	Es manifesta en grups que representen les seves opinions o ideologies. Les formes d'actuació més generalitzades són les manifestacions, l'exercici del dret al vot i el diàleg. També hi ha una part de la societat basca que no fa res, que es refugia en el silenci.	Es legitima mirant el passat i l'episodi històric violent que s'ha viscut al País Basc. A partir d'aquí, la interpretació individual de la història, l'entorn familiar, la ideologia i les històries personals, portaran a cadascú a legitimar les seves actuacions d'una o altra manera.
Associacions de víctimes // Familiars (i entorn) de víctimes	La violència d'ETA, que ha matat i ferit moltes persones i causat molts estralls a la societat basca. Han estat moltes les víctimes del	Proposen que ETA pagui pel que ha fet, sense possibles revisions de condemnes ni privilegis en condició de presos polítics. Exigeixen, alhora, que	L'actuació bàsica és recolzar jurídica, econòmica i psicològicament a les víctimes del terrorisme i al seu entorn. Actuen en	Es legitimen considerant-se defensors dels drets humans. Així doncs, <i>lluiten</i> per la justícia de les víctimes i els estralls que ha causat la “lacra

	terrorisme i les conseqüències ja són irreversibles. Consideren que l'organització terrorista no ha donat els passos necessaris per reconciliar la societat basca. El no haver demanat perdó, per exemple, és un dels punts principals.	persones vinculades a ETA no puguin ocupar càrrecs públics, que la memòria històrica tingui la importància que es mereix, que les víctimes siguin homenatjades i que l'organització demani perdó i entregui les armes. Suggereixen, també, diverses actuacions per sensibilitzar a la població, condemnar el terrorisme i avançar per una societat en pau.	diferents àmbits, realitzant diverses tasques (reunions, trobades, protestes, homenatges, pressions a grups polítics, etc.), per aconseguir alguns objectius com la sensibilització de la societat, la promoció de valors ètics i democràtics, el reconeixement del mal causat, la implantació de mesures polítiques i socials en favor de les víctimes	del terrorisme". A més, s'emparen en el compliment de la llei, doncs consideren que els terroristes pretenen situar-se per sobre dels límits legals. Alhora, s'instal·len en la posició lògica de rebutjar totalment qualsevol acte de violència.
Govern espanyol (PP)	El problema és la violència d'ETA i els seus estralls. Consideren que el conflicte no ha acabat i per això la criminalització i repressió de l'esquerra <i>abertzale</i> és una realitat. S'emparen en això perquè els permet seguir utilitzant les víctimes per fins estrictament polítics i electorals.	Es decanta per un immobilisme pràctic, proposant ben poc. Imposa unes exigències a ETA que sap que aquesta no acceptarà com l'entrega d'armes, el perdó a les víctimes, la imposició del compliment estricte de les penes, sense possibilitat de revisió o la política de dispersió.	Poc o res. El Govern es refugia en l'immobilisme, molt pràctic a l'hora de no resoldre el conflicte i introduir la idea del front comú contra el terrorisme que els permeti criminalitzar l'esquerra <i>abertzale</i> . El Govern únicament s'ha apropiat a les víctimes d'ETA, usant-les paral·lelament per fer campanya electoral.	El mecanisme bàsic són les urnes. Són els representants dels ciutadans i, per tant, vetllen pels seus interessos i drets. També s'emparen en els límits legals, atès que cap persona els pot sobrepassar, i en el rebuig total vers qualsevol acte de violència, especialment quan aquesta prové d'organitzacions de l'esquerra.
Societat espanyola	No visiona un problema concret. De fet, mai ha acabat d'entendre la naturalesa del conflicte i, a pràcticament cinc anys de l'abandonament	No té propostes, doncs sembla que el conflicte basc és un tema superat. Els ciutadans, en línies generals, acostumen a adoptar el discurs dels partits polítics que els representen.	El clamor general és una criminalització i condemna de la violència d'ETA. Els ciutadans s'organitzen en associacions, entitats o partits polítics que representin la	No necessita legitimar-se perquè tampoc actua de forma activa al conflicte. Cada persona ho fa emparant-se en les justificacions dels grups i moviments que la representen.

	de les armes per part d'ETA, el tema sembla superat.		seva ideologia i el seu posicionament.	
Mitjans de comunicació	Convencionals: ETA no entrega les armes i no fa els passos necessaris per la pau. Alternatius: manca de voluntat política generalitzada de trobar el camí cap a la reconciliació, la monopolització del relat històric i la manipulació dels mitjans.	Els convencionals, s'emparen en el discurs dels partits polítics predominants, donant veu als seus posicionaments i, per tant, reproduint el seu discurs.	Actuen com a corrent de transmissió dels partits polítics hegemònics. No tracten el conflicte amb equidistància, respecte ni contextualització, sinó que es decanten per la morbositat i, sovint, la infoxicació.	Es legitimen com ho fa el poder polític. Es refugien en el compliment estricte de la llei, en la idea de que cap individu, grup ni ideologia pot sobrepassar els límits legals i en el rebuig exprés a la violència.

ANNEX 2

Actors	Quin problema detecta?	Què proposa?	Què fa?	Com ho legitima?
Presos d'ETA	El <i>guerra</i> al País Basc ha acabat –ETA va deixar les armes definitivament el 2011– però els presos de l'organització armada continuen tancats a les presons. Les penes que estan pagant i la política de dispersió marginen de la societat als presos d'ETA i no fan cap favor a la finalització del conflicte i a la pacificació i normalització de la situació. A més, l'immobilisme del Govern central i la repressió als moviments solidaris engrandeixen la problemàtica. Cal tenir en compte, també, que el col·lectiu ha mostrat en diverses ocasions que l'escenari actual impedeix l'avançament de les aspiracions independentistes del poble basc.	En línies generals la veu cantant dels presos d'ETA reclama l'amnistia. Davant la impossibilitat d'aquest escenari, les persones empresonades clamen pel seu reagrupament (reubicació), atès que la política de dispersió penitenciària de l'Estat espanyol les ha portat a viure empresonades fins a 500km de les seves famílies. Una altra crit predominant és el de la disminució de les penes i la tinença de certs privilegis en condició de presos polítics. A més, l'organització s'ha assegut irreversiblement a la taula de negociacions, deixant les armes i apostant per la via política. Cal destacar, per sobre dels altres, un col·lectiu de gran importància pels presos d'ETA com ha estat l'Euskal Preso Politikoen Kolektiboa (EPPK). En matèria específicament política, el col·lectiu reclama l'autodeterminació dels País Basc, convertint Euskal Herria en un país lliure, democràtic i política i socialment just.	S'organitzen per fer visibles, en la mesura del possible, les seves reclamacions. Durant els darrers anys han dut a terme vagues de fam (és el cas d'Iñaki de Juana Chaos), accions simbòliques o nombrosos comunicats informant de les seves exigències i els seus posicionaments vers diversos aspectes del conflicte. Tenint en compte l'escassa visibilitat que els hi proporciona la presó, els presos d'ETA es coordinen amb col·lectius, sovint difuminats, que recolzen (part de) les seves reclamacions com les Associacions pro-Amnistia, els partits polítics de l'esquerra <i>abertzale</i> , les agrupacions independentistes basques de naturalesa esquerranosa o els familiars i l'entorn dels presos.	Els presos d'ETA, i el seu entorn, legitimen els seus actes i les seves propostes emparant-se en l'abandonament irreversible i definitiu de la lluita armada anunciat el 2011. El col·lectiu de presos, sempre fent referència al gruix d'aquest, entén que la renúncia de l'activitat armada i, per tant, el cessament definitiu de la violència és un pas de gegant per revisar les seves demandes. A més, l'aposta per la via política i democràtica, creuen, és una prova més de la seva intencionalitat reconciliadora.

Associacions pro-Amnistia / Familiars (entorn) dels presos	El problema que plantegen és clar i concís, igual que el dels presos, col·lectiu amb el que es coordinen: finalitzat el conflicte basc –o, com a mínim, la seva etapa de violència armada– continuen havent-hi persones empresonades. De la mà d'aquest problema va la criminalització a organitzacions de l'esquerra <i>abertzale</i>, la repressió i tortures als presos i la política de dispersió que segueix implantant l'Estat espanyol. A més, si s'afegeix el component de l'immobilisme del Govern Central, la realitat impedeix normalitzar i pacificar la situació i, alhora, avançar en les aspiracions independentistes del poble basc.	Proposen una excarceració dels presos d'ETA immediata, com ja va succeir el 1977 amb la Llei d'Amnistia. Clamen que la posada en llibertat és l'únic camí possible per avançar cap a la pau i defensen una voluntat política explícita de reconciliació. Com aquest escenari d'amnistia es presenta impossible, les associacions que defensen l'amnistia se centren en altres propostes. La demanda principal és el fi de la política de dispersió aplicada als presos de l'organització armada basca. Les associacions d'aquesta índole reclamen, també, que no es consideri terroristes als presos d'ETA i que es reconegui el seu caràcter polític. Aquesta darrera condició atorgaria alguns privilegis a les persones empresonades. De manera més tímida, aquest col·lectiu també reclama el reconeixement del terrorisme d'Estat.	Aquestes associacions centren els seus esforços en el recolzament dels interessos dels presos i dels seus entorns (familiars). Així doncs, se'ls proporciona una assistència jurídica, econòmica i, fins i tot, sanitària. Les organitzacions d'amnistia també denuncien, mitjançant manifestacions i comunicats, la naturalesa repressiva de l'Estat Espanyol, demostrada en informes d'Amnistia Internacional on inclús es parla de tortures. Per sumar forces, aquestes associacions es coordinen i, sovint, difuminen amb els familiars dels presos i organitzacions de l'esquerra <i>abertzale</i>. Algunes de les associacions més importants han estat Gestoras Pro Amnistía, Koordinaketa i Askatasuna, totes elles il·legalitzades. Actualment, ha pres importància el 'Moviment pro Amnistía y contra la represión' o xarxes ciutadanes de recolzament als presos d'ETA com Sare. Cal	Les Associacions pro-Amnistia bàsicament es legitimen de dues maneres. La primera, com ja succeeix amb els presos, és el cessament definitiu de la violència d'ETA, acompanyat de la voluntat política i l'aposta per la reconciliació. La segona és justificant que els presos d'ETA van actuar en resposta a una opressió tant nacional com social que els va impulsar a prendre el camí de la violència. I que és per això que avui estan a les presons.
---	---	--	--	--

			destacar que la majoria d'associacions de familiars dels presos es troben integrades dins d'aquestes mateixes organitzacions. Entre la marea de noms cal ressaltar, indubtablement, el col·lectiu de familiars de presos d'ETA Etxerat.	
Esquerra abertzale	L'anomenada esquerra <i>abertzale</i> és un col·lectiu molt ampli, alhora que heterogeni. Es refereix a les organitzacions o partits fills de la ideologia nacionalista i independentista basca i d'una naturalesa esquerranosa. El que la dreta defineix, sovint, com “el nacionalisme basc radical d'esquerra sorgit de l'entorn d'ETA”. Aquest moviment detecta varis problemes. El primer és que la naturalesa autoritària i centralista de l'Estat espanyol no cedeix davant l'aspiració sobiranista d'Euskal Herria. Per tant, als seus ulls, que no es respecta la llibertat del poble basc. El segon és que el Govern central posa traves	Un dels objectius fonamentals de l'esquerra <i>abertzale</i> és apostar per la reconciliació de la societat basca i seguir avançant cap al camí de la pau. Per això, com ja estan proposant, cal asseure's amb els altres actors imprescindibles del conflicte a dialogar pretesament. Consideren que l'única via per recórrer aquest camí és la paraula. Per això, però, creuen que calen altres avenços com una educació que tracti el conflicte basc adequadament, una memòria històrica patent i una contextualització correcta i completa del conflicte. No acaben aquí les seves propostes. El moviment nacionalista d'esquerra demana, també, justícia pel bàndol oblidat. Considera que la reconciliació	L'esquerra <i>abertzale</i> es caracteritza per la seva confluència de forces i actuacions. En línies generals, els moviments es duen a terme en dos àmbits diferents –la política institucional i la no institucional–, tot i que moltes vegades es difuminin. La primera, la política institucional, corre a càrrec dels partits polítics de l'esquerra nacionalista basca, entre els quals caldria destacar a Sortu, EH Bildu i Amaiur. De partits polítics d'aquesta naturalesa n'han existit molts, però la majoria han estat il·legalitzats per vincles amb ETA. A la política no institucional el ventall és molt més ample; hi	L'esquerra <i>abertzale</i> té diverses formes de legitimar-se. Una d'elles és que la guerra ha acabat al País Basc i és més que necessari reconciliar la societat basca i avançar, mitjançant la política del diàleg, cap a la pau. Una altra és que, amb el conflicte ja finalitzat, encara hi continuen havent-hi afectats. Un dels sectors més afectats, des de la seva perspectiva, són les persones empresonades que estan patint la política de dispersió i les penes, consideren, exagerades. A més, consideren que davant l'immobilisme del govern central per resoldre el conflicte, l'organització de l'esquerra independentista basca és l'únic camí per tancar ferides i

	a la reconciliació de la societat basca mitjançant varis mecanismes com la política de dispersió –que l'esquerra <i>abertzale</i> considera criminal–, la criminalització i repressió d'aquest moviment –el famós “Tot és ETA” entra en joc en aquest apartat–, l'escassa (casi nul·la) voluntat de diàleg de l'Administració Pública, el tema de la guerra bruta –les GAL i d'altres forces paramilitars– i, fins i tot, la utilització del conflicte per aconseguir fites electorals.	necessita, també, una mirada a les clavegueres de l'Estat, a l'obscur, per trobar la justícia amagada d'aquelles persones d'ETA assassinades per grupuscles d'extrema dreta. Resulta obvi que una altra demanda sigui la fi de la política de dispersió impulsada pel Govern espanyol, la revisió de les penes dels empresonats i la finalització de la repressió i criminalització a l'esquerra <i>abertzale</i>. De la mateixa manera, aquest moviment també aposta per la desdemonització (humanització) dels presos d'ETA i, com a un dels objectius i metes finals, alhora que fonamentals, la llibertat del poble basc complint les seves aspiracions sobiranistes.	trobem des d'organitzacions juvenils independentistes basques d'esquerres (Egin, Haika, Jarrai, etc.) fins a negociadors. Són moltes les organitzacions que podríem encabir en aquesta franja. Són, per tant, moltes i molt diverses les actuacions de l'esquerra <i>abertzale</i>; des de política oficial al Parlament Basc, passant per manifestacions, fins vagues de fam o altres accions simbòliques.	caminar cap a una societat sense rancor.
Govern basc	El problema fonamental, i a l'hora objectiu, del Govern basc és reconciliar una societat polaritzada. Les dificultats, però, són múltiples. En aquest camí irreversible cap a la pau, les pressions venen de totes bandes. El repte és tenir en compte totes les parts del	La proposta general del Govern Basc és posar en marxa tots els mecanismes necessaris per seguir caminant cap a la pau i reconciliar la societat basca. A més, la intenció és que aquest procés reconciliador sigui satisfactori per tots els actors del conflicte. El govern basc proposa algunes actuacions que	Per complir els seus objectius el Govern Basc actua en diferents àmbits, impulsant algunes actuacions: - Mediació entre els actors implicats al conflicte - Apropament a ETA i, alhora, a les víctimes de la violència	Fonamentalment tenen la legitimitat que els aporta el mandat de les urnes. Això els hi permet justificar les seves actuacions i maneres de fer, siguin correctes o vagin mal encaminades, recordant que són els representats de la societat basca i que, per tant, defensen els interessos i drets

	conflicte i aconseguir una solució justa i que satisfaci, en la mesura del possible, a tots els actors. El Govern basc, en el seu paper com a mediador, té la dificultat afegida d'actuar com a interlocutor no partidari i, per tant, de no cedir a xantatges o condicions, especialment a les del Govern espanyol.	facilitarien la pau i que acostarien postures com que ETA demani perdó, que des del Govern central s'abandoni l'immobilisme i la criminalització sense raó, que el sistema educatiu tracti adequadament el conflicte basc o que les parts implicades del conflicte cedeixin en algunes de les seves propostes.	- Apropament, també, als grups pro-amnistia i a l'esquerra <i>abertzale</i> - Reunions i relació amb el Govern Central - Implementació d'un pla educatiu que valori la memòria històrica i que treballi per la reconciliació de la societat basca - Propostes al Parlament Basc - Incorporació d'actes simbòlics de memòria històrica - Potenciació d'actes de confluència d'actors enfrontats durant el conflicte (familiars de víctimes amb presos d'ETA, per exemple) - Actuació conjunta amb interlocutors i mediadors	de la majoria de la ciutadania. A més, l'escenari polític després del cessament de l'activitat armada d'ETA ja legitima al Govern basc –de fet, és una responsabilitat– per moure fitxa i establir els mecanismes necessaris per iniciar una nova via de convivència pacífica total i absoluta.
Mediadors del conflicte	El problema bàsic dels mediadors és que la distància entre els actors del conflicte segueix sent bastant gran. Aquí és on entren ells per aconseguir que les converses siguin fructíferes i les posicions segueixin	El que proposen els mediadors és usar el diàleg, la paraula, per apropar posicions entre els diferents actors del conflicte basc, amb l'objectiu final d'avançar en la finalització del conflicte i la pacificació total. Així doncs, sostenen que els	Els mediadors actuen com a interlocutors entre les bandes del conflicte. Així doncs, realitzen diverses tasques: - Apropar-se als diferents actors guanyant-se, en part, la seva confiança	La figura del mediadors ja es legitima amb l'existència d'un conflicte. D'alguna manera, la necessitat d'una figura imparcial que es situï enmig de les parts implicades d'un enfrontament ja justifica per si sola la presència dels

	apropant-se. El seu paper, al cap i a la fi, és fonamental per avançar en el camí de la pacificació. Aquest actor, situat enmig del conflicte per apaigavar, deu actuar com a mediador no partidari i amb neutralitat, donant veu i tenint en compte a tots els vèrtexs del conflicte. La seva feina, al cap i a la fi, acaba sent clau per la reconciliació de la societat basca.	diferents implicats deuen asseure's a la taula de negociacions, cedir en algunes de les seves exigències i pretensions i mostrar una voluntat política ferma.	- Asseure amb els implicats a la taula de negociacions - Dinamitzar les converses i els diàlegs; gestionar la comunicació entre les parts - Ajudar a les parts implicades a crear consciència - Tractar d'apropar posicions entre els actors del conflicte - Buscar alternatives i solucions als problemes que es plantegen	mediadors. De fet, són moltes vegades els propis actors del conflicte els que reclamen aquesta figura dinamitzadora de garanties.
Societat basca	El problema de la societat basca és que ha conviscut durant anys amb la violència d'ETA i amb al criminalització constant dels moviments de l'esquerra <i>abertzale</i>. D'aquesta manera, la població d'Euskal Herria segueix, en certa manera, polaritzada i patint les conseqüències d'unes ferides mai tancades. La por i l'odi encara no han escampat i els carrers segueixen plens de rancor.	La societat, com a actor, no proposa. Tot i això, podríem parlar d'una voluntat general de conuiu en pau i tranquil·litat. Per això serà necessari, segurament, fer memòria i recordar els fantasmes del passat per poder escampar el futur. S'entreveuen unes ganes generalitzades de construir un territori –per a alguns un país i per d'altres simplement una comunitat autònoma– lliure de rancor i de poder tancar les ferides. El clamor general és, per tant, el camí cap a la pau. A partir d'aquí, els individus a títol	Els ciutadans es manifesten en grups que representen les seves opinions, ideologies o propostes. Normalment les formes d'actuacions més generalitzades són les manifestacions, l'exercici del dret al vot i el simple exercici del diàleg, imprescindible per tancar ferides. També hi ha una part de la societat basca que no fa res, que es refugia en el silenci i decideix callar. La por encara no ha acabat de desaparèixer, segurament perquè és molt vivencial i el record és recent.	La societat, en termes generals, es legitima mirant el passat i l'episodi històric violent que s'ha viscut al País Basc. A partir d'aquí, la interpretació individual de la història, l'entorn familiar, la ideologia i les històries personals, portaran a cadascú a legitimar les seves actuacions d'una o altra manera.

		personal es manifesten en grups que els representen.		
Associacions de víctimes // Familiars (i entorn) de víctimes	El problema que plantegen és la violència d'ETA, que ha matat i ferit moltes persones i causat molts estralls a la societat basca. Han estat moltes les víctimes del terrorisme i les conseqüències, consideren, ja són irreversibles. Per culpa d'ETA la democràcia a Euskal Herria sempre s'ha vist coaccionada per la violència, atacant l'exercici de lliure pensament i expressió de molta gent. Per això, creuen que la por ha regnat al territori basc i que persones innocents han mort a mans d'assassins. El problema afegit és que pensen que ETA no ha donat tots els passos necessaris per reconciliar la societat basca i no ha pagat per tot el mal que ha fet. El no haver demanat perdó, per exemple, és un dels punts principals. A més, la utilització que ha fet el PP de les víctimes del terrorisme ha portat a	Les associacions de víctimes del terrorisme, on moltes vegades s'impliquen els familiars o l'entorn de les persones que van patir les conseqüències de la violència proposen varies actuacions, totes en la mateixa línia. La primera, i fonamental, és que els membres de l'organització terrorista paguin pel que han fet, sense possibles revisions de condemnes ni privilegis en condició de presos polítics. També suggereixen diverses actuacions (al quadre de la dreta) per sensibilitzar a la població, condemnar "la lacra del terrorisme" i avançar cap a una societat on la convivència sigui en pau. Proposen, alhora, que persones vinculades a ETA no puguin ocupar càrrecs públics, que la memòria històrica tingui la importància que es mereix i que les víctimes d'ETA siguin homenatjades. Per últim, una de les propostes més importants és l'exigència del perdó d'ETA i l'entrega de les armes.	La primera actuació bàsica d'aquestes associacions és recolzar jurídica, econòmica i psicològicament a les víctimes del terrorisme i al seu entorn. A partir d'aquí, les organitzacions actuen en diferents àmbits, realitzant diverses tasques (reunions, trobades, homenatges, manifestacions, protestes, pressions a grups polítics, potenciació de mesures polítiques i socials, etc.), per aconseguir alguns objectius bàsics: - La sensibilització i conscienciació de la societat basca - La promoció de valors ètics i democràtics a favor de les víctimes del terrorisme - El reconeixement del que consideren la barbàrie terrorista i la implantació de mesures socials i polítiques que recolzin a les víctimes	Es legitimen considerant-se defensors dels drets humans. Així doncs, <i>lluiten</i> per la justícia de les víctimes i contra els estralls que ha causat la "lacra del terrorisme". A més, s'emparen en el compliment de la llei, doncs consideren que els terroristes pretenen situar-se per sobre dels límits legals. Alhora, s'instal·len en la posició lògica de rebutjar totalment qualsevol acte de violència.

	familiars i associacions de víctimes a creure's el conte que el mateix partit ven: que l'esquerra <i>abertzale</i> és ETA.		- La implantació d'un sistema educatiu d'acord amb els valors democràtics, morals i ètics de les societats modernes i que tingui molt en compte la memòria històrica. Cal destacar una entitat molt per sobre de totes les altres. Es tracta de l'Associació de les Víctimes del Terrorisme (AVT), constituïda l'any 1981.	
Govern espanyol (PP)	Pel Govern espanyol existeix un únic problema, i aquest és la violència d'ETA i les seves conseqüències. D'alguna manera, és dels escassos actors que consideren que el conflicte no ha acabat. S'emparen en això perquè els permet seguir utilitzant les víctimes per fins estrictament polítics i electorals i criminalitzant l'esquerra <i>abertzale</i> .	A efectes reals, proposa poc o res i es decanta per un immobilisme pràctic. Amb l'objectiu de no donar per finalitzat el conflicte basc, imposa unes exigències a ETA que sap que aquesta no complirà: - Compliment estricte de les penes, sense possibilitat de revisió - Entrega de les armes per part de la organització terrorista - Exigència del perdó a les víctimes del terrorisme per part d'ETA	Poc o res. El Govern es refugia en l'immobilisme, molt pràctic a l'hora de no permetre tancar el conflicte i jugar amb allò de fer front comú al terrorisme. Mentrestant, el Govern Central únicament s'ha apropiat a les víctimes d'ETA, aprofitant-les paral·lelament per fer campanya electoral. S'ha jugat, a més, a identificar l'esquerra <i>abertzale</i> amb el terrorisme, legitimant així la seva criminalització i la il·legalització d'algunes	El primer mecanisme de legitimació són les urnes. El Govern espanyol és el representant dels ciutadans del territori nacional i, per tant, els governants han de vetllar pels seus interessos i drets. Aquí entra, també, el joc entre por, odi i seguretat. El segon mecanisme, molt útil, és el compliment estricte de la llei: cap persona, diuen, pot estar per sobre dels límits legals i menys encara quan es tracta del que consideren d'assassins. El tercer i últim mecanisme és el rebuig total vers qualsevol acte de violència que legitima,

			organitzacions o, fins i tot, partits polítics.	després de l'exercici d'identificar moviments d'esquerra més radicals amb ETA, la criminalització total de l'esquerra <i>abertzale</i> .
Societat espanyola	La societat espanyola, amb el cessament de l'activitat armada d'ETA, no visiona un problema concret. Sembla que ha donat el conflicte per acabat. A partir d'aquí, alguns sectors de la població es mobilitzen segons la seva ideologia i el seu posicionament vers el conflicte del País Basc. La societat espanyola mai ha acabat d'entendre la naturalesa de l'enfrontament i, a pràcticament cinc anys de l'abandonament de les armes per part d'ETA, el tema sembla superat.	La societat espanyola no té propostes, doncs sembla que el conflicte basc és un tema superat. Els ciutadans, en línies generals, acostumen a adoptar el discurs dels partits polítics que els representen.	Succeeix, com ja s'ha explicat, que la societat sembla haver donat l'enfrontament basc per acabat. Cal destacar que el clamor general és una criminalització i condemna de la violència d'ETA. Tot i això, regna una desconeixença generalitzada del conflicte. Així doncs, els ciutadans acostumen a organitzar-se en associacions, entitats o partits polítics que representin la seva ideologia i el seu posicionament.	La societat espanyola no necessita legitimar-se perquè, diguem-ne, tampoc actua de forma activa al conflicte. Cada persona ho fa emparant-se en les justificacions dels grups i moviments que la representen.
Mitjans de comunicació	Els mitjans de comunicació tenen una responsabilitat cabdal a l'hora de construir el relat. Cal diferenciar, a l'hora de parlar d'aquest actor principal, dos tipologies de mitjans de comunicació:	Parlant dels mitjans convencionals, els que de veritat construeixen el relat, en termes pràctics no proposen res. Únicament s'emparen en el discurs dels partits polítics predominants –PP i PSOE, especialment el primer–, donant veu als seus posicionaments. Per	Actuen com a corrent de transmissió dels partits polítics hegemònics que es trobin al poder en el moment. No tracten el conflicte amb equidistància, respecte ni contextualització, sinó que es decanten per la morbositat i, sovint, la infoxicació. De tant	Es legitimen, en línies generals, de la mateixa manera que ho fa el poder polític. Es refugien en el compliment estricte de la llei i en la idea de que cap individu, grup ni ideologia pot sobrepassar els límits legals. A més, rebutgen qualsevol tipus de violència i, fent eco de les

	- Convencionals: consideren que el problema segueix sent que ETA no ha entregat les armes i que l'organització no ha fet tots els passos necessaris per la reconciliació i la pau. - Alternatius: intenten oferir un relat diferent al dels mitjans convencionals, donant veu a totes les parts del conflicte. Consideren que el problema és la monopolització del relat històric, la manipulació dels mitjans convencionals i la manca de voluntat política generalitzada (per totes les bandes) de trobar el camí adequat que reconciliï la societat basca. El problema, segurament, és la manca de recursos econòmics i un públic massa concret (no es destina a la societat en general el seu relat). Entre aquests mitjans cal destacar, també, la premsa que ha publicat comunicats oficials d'ETA i ha donat veu a les seves exigències. Aquests, entre els quals es podrien	tant, reproduïxen un discurs que senyala a ETA d'una falta de voluntat política clara per acabar amb el conflicte, que criminalitza l'esquerra independentista basca i que, alhora, homenatja únicament a les víctimes del terrorisme de l'organització armada, oblidant el terrorisme d'Estat de les GAL i d'altres grupuscles. Els mitjans alternatius, d'altra banda, tenen una intencionalitat més reconciliadora, donen veu a més actors i, alhora, es presenten com una alternativa comunicativa necessària.	en tant, especialment en els aniversaris dels atemptats més importants, recorden la violència d'ETA per evitar que la ciutadania passi pàgina.	pretensions polítiques dels partits tradicionals, es converteixen en garants de la seguretat; en un actor que vela per la convivència i la pau.
--	---	---	---	--

	destacar l'Egin o el Gara, han patit repressions i assetjaments per part de l'Estat i, fins i tot, han estat il·legalitzats.			
--	--	--	--	--

ANNEX 3

PERIODISME DE PAU / CONFLICTE	PERIODISME DE GUERRA / VIOLÈNCIA
I. ORIENTAT CAP A LA PAU / CONFLICTE • Explorar la formació del conflicte, actors, objectius, qüestions, perspectiva guanyo/guanyes • Espai obert, temps oberts; causes i desenllaços a qualsevol part, també a la història i la cultura • Fer els conflictes transparents • Donar veu a totes les parts, empatia • Veure el conflicte/guerra com un problema, atenció a la creativitat • Humanització de totes les parts • Proactiu: prevenir la violència/guerra • Atenció en els efectes invisibles de la violència: trauma, danys estructurals i culturals, etc.	I. ORIENTAT CAP A LA GUERRA / VIOLÈNCIA • Atenció centrada en l'escenari del conflicte, dos parts, un objectiu (guanyar, la victòria) • Espai tancat, temps tancat; causes i sortides en l'escenari, qui va tirar la primera pedra • Fer les guerres opaques, secretes • 'Nosaltres-ells', propaganda, veu al nosaltres • 'Ells' com el problema, qui predomina • Deshumanització dels 'altres' • Reactiu: esperar la violència • Atenció només sobre els efectes visibles de la violència (morts, ferits, danys materials, etc.)
II. ORIENTAT A LA VERITAT • Exposar les mentides de totes les parts, descobrir el que es pretén ocultar	II. ORIENTAT A LA PROPAGANDA • Exposició de les 'seves' mentides. Suport a les 'nostres' mentides/encobriments
III. ORIENTAT A LA SOCIETAT CIVIL • Atenció al patiment, donar veu als sense veu, dones, nens, persones grans • Identificar a tots els 'malfactors' • Atenció sobre els que promouen la pau	III. ORIENTAT A L'ELIT • Atenció sobre 'el nostre' patiment, ser els seus titelles • Identificar als 'seus malfactors' • Atenció sobre les accions de pau de les elits
IV. ORIENTAT CAP A LA SOLUCIÓ • Pau = no violència + creativitat • Destacar les iniciatives de pau • Atenció en l'estructura i cultura, la societat pacífica • Conseqüències: resolució, reconstrucció, reconciliació	IV. ORIENTAT CAP A LA VICTÒRIA • Pau = victòria + alto el foc • Ocultar les iniciatives de pau fins a tenir la victòria a l'abast • Atenció sobre el tractat, institució de la societat controlada • Abandonament fins un altre conflicte, atenció si hi ha un nou esclat del conflicte

Font: traducció pròpia a partir de J. Gatung (2007)